Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi opintotukilain ja tuloverolain 127 d §:n muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi opintotukilakia ja tuloverolakia.

Esityksen mukaan korkeakouluopiskelijoiden opintorahan tasot ehdotetaan yhtenäistettäväksi toisen asteen opintorahan tasojen kanssa siten, että opintoraha on enintään 250,28 euroa kuukaudessa. Eri koulutusasteiden opiskelijoiden yhdenvertaisuuden parantamiseksi luovutaan vanhempien tulojen vähentävästä vaikutuksesta opintorahaan itsenäisesti asuvien 18- ja 19-vuotiaiden toisen asteen opiskelijoiden osalta.

Opintolainan valtiontakauksen määrä nousee 400 eurosta 650 euroon kuukaudessa Suomessa opiskelevalla ja 700 eurosta 800 euroon kuukaudessa ulkomailla opiskelevalla opiskelijalla. Muussa kuin korkeakoulussa opiskelevien alle 18-vuotiaiden takauksen määrä nousee 260 eurosta 300 euroon. Opintolainavähennyksessä ja opintolainahyvityksessä huomioon otettava lainan määrä ehdotetaan säilytettäväksi nykytasolla.

Kaikkiin korkeakouluopintoihin tarkoitettu tukiaika lyhenee kymmenellä kuukaudella 64 kuukaudesta 54 tukikuukauteen. Tämän lisäksi tutkintokohtainen tukiaika lyhenee kahdella kuukaudella. Yhteensä 360 opintopisteen laajuisen alemman ja ylemmän korkeakoulututkinnon tukiaika on kuitenkin 57 tukikuukautta.

Opiskelijan omat tulorajat sidotaan ansiotasoindeksiin ja niitä tarkistetaan kahden vuoden määräajoin vain, jos tulorajat nousevat. Opiskelijan omien tulojen perusteella takaisinperittäväksi määrätyn opintorahan ja asumislisän määrän korotus lasketaan 7,5 prosenttiin.

Asumislisän piirissä olevat opiskelijat siirtyvät pääsääntöisesti yleisen asumistuen piiriin. Ulkomailla vuokralla asuvat opiskelijat sekä Suomessa kansanopistossa tai liikunnan koulutuskeskuksessa taikka Saamelaisalueen koulutuskeskuksessa maksullisella linjalla opiskelevat, oppilaitoksen asuntolassa asuvat opiskelijat jäisivät asumislisän piiriin.

Lisäksi tuloverolakiin lisätään säännös opintolainavähennyksen määrää laskettaessa huomioon otettavaa opintolainaa koskevasta enimmäismäärästä kuukautta kohti.

Esitys liittyy valtion vuoden 2017 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Lait on tarkoitettu tulemaan pääosin voimaan 1 päivänä elokuuta 2017.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ....1
SISÄLLYS....2
YLEISPERUSTELUT....4
1 JOHDANTO....4
2 NYKYTILA....5
2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö....5
Opintotuki....5
Opintoraha....7
Opintolainan valtiontakaus....8
Opintolainahyvitys ja opintolainavähennys....9
Asumisen tukeminen....10
Tukiaika....11
Opintosuoritusvaatimukset....13
Opintotuen taloudellinen tarveharkinta....13
Takausvastuuvelan takaisinmaksu ja maksuvapautukset....14
2.2 Kansainvälinen kehitys....15
2.3 Nykytilan arviointi....17
Opintotuen tason ja kannustavuuden parantaminen....17
Opintotukiaika....18
Opintolainan valtiontakaus....19
Takausvastuulainat....21
Opintolainahyvitys....21
Opintotuen tarveharkintaisuuden vähentäminen....22
Asumisen tukemisen kehittäminen....23
Opintotuen uudistamista koskeva selvitys....24
3 ESITYKSEN TAVOITTEET JA KESKEISET EHDOTUKSET....26
3.1 Tavoitteet....26
3.2 Toteuttamisvaihtoehdot....26
Opintotuen uudistamista koskeva selvitys....26
Opintolainahyvitys....29
Asumisen tuki osana opiskelijan toimeentuloa....31
3.3 Keskeiset ehdotukset....31
4 ESITYKSEN VAIKUTUKSET....32
4.1 Vaikutukset valtion talouteen....32
Opintoraha....32
Opintolainan valtiontakaus....33
Opiskelijoiden asumisen tuki....34
4.2 Vaikutukset opiskelijan talouteen ja asemaan....35
Opintotuen taso....35
Asumisen tuki....38
Opintotukiaika....39

4.3 Vaikutukset viranomaisten toimintaan 40
4.4 Yhteiskunnalliset vaikutukset 41
5 ASIAN VALMISTELU 41
5.1 Valmisteluvaiheet ja -aineisto 41
5.2 Lausunnot ja niiden huomioon ottaminen 42
6 RIIPPUVUUS MUISTA ESITYKSISTÄ 43
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT 44
1 LAKIEHDOTUSTEN PERUSTELUT 44
1.1 Opintotukilaki 44
1.2 Tuloverolaki 50
2 TARKEMMAT SÄÄNNÖKSET JA MÄÄRÄYKSET 50
3 VOIMAANTULO 50
4 SUHDE PERUSTUSLAKIIN JA SÄÄTÄMISJÄRJESTYS 51
LAKIEHDOTUKSET 54
1. Laki opintotukilain muuttamisesta 54
2. Laki tuloverolain 127 d §:n muuttamisesta 60
LIITE 61
RINNAKKAISTEKSTIT 61
1. Laki opintotukilain muuttamisesta 61
2. Laki tuloverolain 127 d §:n muuttamisesta 73

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

Opintotuen tarkoituksena on opiskeluaikaisen toimeentulon turvaaminen. Tavoitteena on mitoittaa opintotuki siten, että se tukee omaehtoiseen koulutukseen hakeutumista ja päätoimista opiskelua. Riittävällä ja kannustavalla opintotuella edistetään suunnitelmallista ja päätoimista opiskelua ja opintoaikojen lyhentämistä. Opintotukea on kehitetty koulutuspoliittisista lähtökohdista edistämään tasa-arvoisia koulutusmahdollisuuksia.

Nykymuotoinen opintotuki otettiin käyttöön 1990-luvun alussa, jolloin opintorahan osuus tuen määrästä nousi huomattavasti. Samalla opintolainat muuttuivat markkinaehtoisiksi. Valtiontaloudellisista syistä toisen asteen opintotuki säilyi kuitenkin korkea-asteen opintotukea tarveharkintaisempana siten, että vanhempien tulot voivat pienentää alle 20-vuotiaiden opiskelijoiden opintorahaa. Korkea-asteella vanhempien tulot eivät vaikuta opintotuen määrään lainkaan vähentävästi.

Vuonna 1994 voimaan tullutta opintotukilakia on muutettu useasti. Uudistuksilla on pyritty kannustamaan erityisesti korkeakouluopiskelijoita päätoimiseen opiskeluun ja nopeaan tutkinnon suorittamiseen. Erityisesti 2010-luvulla tehtyjen muutosten myötä opintotuen lainapainotteisuus on kasvanut, tukiaika on lyhentynyt ja opintosuoritusvaatimuksia on tiukennettu. Vuonna 2014 toteutetuilla uudistuksilla korjattiin opintotuen tason jälkeenjääneisyyttä siten, että korkea-asteen opintotuki on korkeampi kuin koskaan.

Valtion opintotukimenot olivat vuonna 2015 yhteensä noin 872,5 miljoonaa euroa. Hintatason huomioiden vuonna 2015 toteutuneet opintotukimenot vastasivat vuoden 2005 opintotukimenoja. Korkea-asteen opiskelijoiden opintotukimenojen osuus oli vuonna 2015 noin 583 miljoonaa euroa. Korkeakouluopiskelijoille maksettiin opintorahoja 359,5 miljoonaa euroa, asumislisiä 186 miljoonaa euroa sekä ateriatukea 31,4 miljoonaa euroa. Osuus pankeille maksettavista takausvastuumenoista oli korkeakouluopiskelijoiden osalta noin kuusi miljoonaa euroa. Muille kuin korkeakouluopiskelijoille opintotukea maksettiin vuonna 2015 noin 272 miljoonaa euroa, josta opintorahoja 138,4 miljoonaa euroa, asumislisiä 80,5 miljoonaa euroa sekä koulumatkatukea noin 47 miljoonaa euroa. Osuus pankeille maksettavista takausvastuumenoista oli noin seitsemän miljoonaa euroa. Säännöllisesti yhdeksän kuukautta lukuvuodessa opiskelevaa korkeakouluopiskelijaa kohti edellä mainitut opintotukimenot ovat keskimäärin 4 163 euroa ja muiden kuin korkeakouluopiskelijoiden opintotukimenot vastaavasti 2 900 euroa.

Erot korkea-asteen ja toisen asteen opiskelijakohtaisissa menoissa selittyvät sillä, että toisen asteen opintotuki on tarveharkintaisempaa, opiskelijat ovat nuorempia ja asuvat useammin kotona kuin korkea-asteen opiskelijat ja saavat siksi pienempää opintotukea. Ero pienenee huomattavasti, jos huomioon otetaan lisäksi toisen asteen opiskelijoiden ateriaetu sekä korkeakoulututkinnon suorittaneiden korkeammista lainoista aiheutuva korkeampi omavastuu opintojen rahoituksessa.

Muiden erittelemättömien opintotukimenojen osuus vuoden 2015 opintotukimenoista (noin 16 miljoonaa euroa) kohdentuu opintojen jälkeiseen aikaan koostuen vähäisistä korkoavustusmenoista, maksuvapautuksista, vanhentuneista takaussaatavista sekä Ylioppilaiden terveydenhuoltosäätiölle myönnettävästä vuokra-avustuksesta.

Juha Sipilän hallituksen strategisen ohjelman mukaan opintotukimenoja vähennetään vuoteen 2019 mennessä 70 miljoonalla eurolla ja pitkällä aikavälillä yhteensä 150 miljoonalla eurolla. Tämän lisäksi opintotuen indeksisidonnaisuus poistetaan. Opintotuen leikkaus on osa hallituksen julkisten menojen sopeuttamisohjelmaa. Hallitusohjelmaan on opintotuen säästötavoitteen lisäksi kirjattu opintotuen määrän (opintorahan, asumislisän ja opintolainan summan) nostamisesta vähintään 1 100 euroon. Lisäksi hallitusohjelmassa on linjattu, että lainahyvitys säilyy taloudellisten reunaehtojen puitteissa, opintotukikuukausien määrää rajataan ja että opintotuki voi olla yksi tai useampiportainen.

Vuosia 2017—2020 koskevan julkisen talouden suunnitelman yhteydessä hallituksen asettama säästötavoite täsmentyi 122 miljoonaan euroon. Lisäksi hallitus sopi 2016 budjettiriihessä toisen asteen ja korkeakouluopiskelijoiden siirtämisestä yleisen asumistuen piiriin. Ulkomailla opiskelevat opiskelijat säilyisivät edelleen opintotukijärjestelmän mukaisen asumislisän piirissä. Opiskelijoiden siirtäminen yleisen asumistuen piiriin toteutetaan siten, että se on julkisen talouden näkökulmasta kustannusneutraali myös jatkovuosina. Esityksestä aiheutuvat lisämenot katettaan sosiaali- ja terveysministeriön pääluokan sisältä.

2 Nykytila

2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö

Opintotuki

Tuen kuukausittainen enimmäismäärä on Suomessa opiskelevalla korkea-asteella 938,36 euroa, josta valtiontakauksen osuus on 43 prosenttia (400 €/kk). Toisella asteella tuen enimmäismäärä on 851,88 euroa kuukaudessa, josta valtiontakauksen osuus on 47 prosenttia (400 €/kk). Ulkomailla opiskelevalla tuen enimmäismäärä on kuukautta kohti 1 246,76 euroa, josta lainan osuus on 56 prosenttia (700 €/kk). Tuen enimmäismäärä vaihtelee korkea-asteella opintojen aloitusvuoden mukaan siten, että 1 päivänä elokuuta 2014 ja sen jälkeen opintonsa aloittaneilla korkeakouluopiskelijoilla se on 11 prosenttia korkeampi opintoraha ja lyhyempi tukiaika kuin aiemmin opintonsa aloittaneilla. Opintotuen enimmäismäärät 1 päivänä elokuuta 2016:

Opiskelijan siviilisääty, ikä ja asumismuoto	Korkeakoulu		Muu oppilaitos
	Opintotuki yhteensä (max) ennen 1.8.2014 ensimmäisen korkeakouluopiskelupaikan vastaanottaneilla	Opintotuki yhteensä (max) 1.8.2014 ja sen jälkeen ensimmäisen korkeakouluopiskelupaikan vastaanottaneilla	
Avioliitossa tai elatusvelvollinen tai 20 vuotta täyttänyt itsenäisesti asuva	904,79	938,36	851,88
18- tai 19 -vuotias itsenäisesti asuva	904,79	938,36	851,88
17-vuotias, asuu itsenäisesti*	896,64	912,92	665,08
20 vuotta täyttänyt, asuu vanhemman luona*	671,64	684,87	583,17
17—19-vuotias, asuu vanhemman luona*	532,27	538,37	357,67 / 497,67
Ulkomailla opiskeleva	1 213,19	1 246,76	1 246,76

* sisältää vähävaraiskorotukset, 17-vuotiailla itsenäisesti asuvilla ja vanhemman luona asuvilla opintorahaa voidaan korottaa vanhempien pienten tulojen perusteella, muussa kuin korkeakoulussa vanhempien tulot voivat pienentää alle 20-vuotiaan opiskelijan tukea, lainatakauksen määrä on Suomessa opiskelevalla 400 €/kk, ulkomailla 700 €/kk, alle 18v toisella asteella 260 €/kk, itsenäisesti asuvilla enimmäismäärässä on mukana asumislisän enimmäismäärä (Suomessa 201,60 €/kk, ulkomailla 210 €/kk).

Opintoraha

Opintorahan määristä säädetään lain 11 §:ssä. Opintorahan perusmäärä riippuu opiskelijan iästä, asumismuodosta, perhesuhteista ja oppilaitoksesta. Opintorahan perusmäärää voidaan korottaa tai alentaa vanhempien tulojen perusteella. Vanhemman luona asuvan opiskelijan opintorahaa voidaan korottaa vanhempien pienituloisuuden perusteella sekä toisella asteella että korkea-asteella. Toisella asteella vanhempien tulot voivat pienentää alle 20-vuotiaan opintorahaa riippumatta siitä, asuuko opiskelija vanhempiensa luona vai itsenäisesti. Muun kuin korkeakouluopiskelijan opintoraha on alhaisempi kuin korkeakouluopiskelijan opintoraha. Tämä johtuu siitä, että toisen opintorahan mitoituksessa on otettu huomioon toisen asteen opiskelijoiden maksuton ruokailu. Korkeakouluopiskelijan opintoraha on puolestaan korkeampi, koska korkeakouluopiskelija joutuu kustantamaan päivittäisen ruokailun itse.

Opintorahan määrä on sama kuin korkeakoulussa opiskelevilla, kun opiskelija opiskelee ulkomaisessa ammatillisessa oppilaitoksessa tai suorittaa kotimaassa suoritettavaan ammatilliseen koulutukseen liittyvää vaihto-opiskelua ulkomailla. Lisäksi opintorahan määrä on sama kuin korkeakoulussa opiskelevilla, kun opiskelija on Ahvenanmaalla ammatillisessa koulutuksessa, kun opintoihin ei liity opintososiaalisia etuja ja kun opiskelija suorittaa steinerpedagogisia opettajankoulutuksen opintoja Snellman-korkeakoulu -oppilaitoksessa. Vuonna 2014 voimaan tulleen opintotukilain muutoksen (1243/2013) mukaan 1 päivänä elokuuta 2014 ja sen jälkeen korkeakoulussa ensimmäisen kerran opiskelupaikan vastaanottaneen korkeakouluopiskelijan opintorahan määrä on noin 11 prosenttia korkeampi. Opintorahan määriä on tarkistettu viimeksi 1 päivänä elokuuta 2014 lukien noin 1,3 prosentilla ja 1 päivänä elokuuta 2015 lukien noin 0,4 prosentilla kansaneläkeindeksin muutoksen mukaisesti. Pääministeri Sipilän hallituksen strategisen ohjelman mukaisesti opintorahoja ei enää tarkisteta 1 päivänä elokuuta 2016 lukien kansaneläkeindeksin perusteella.

Opintorahan määrät ovat 1 päivänä elokuuta 2015 tehdyn kansaneläkeindeksin muutoksen mukaisen tarkistuksen mukaisesti seuraavat:

Opiskelijan siviilisääty, ikä ja asumismuoto	Korkeakoulu		Muu oppilaitos
	1.8.2014 ja sen jälkeen ensimmäisen korkeakoulu-opiskelupaikan vastaanottanut	Ennen 1.8.2014 ensimmäisen korkeakoulu-opiskelupaikan vastaanottanut	
Avioliitossa, elatusvelvollinen tai 20 vuotta täyttänyt itsenäisesti asuva	336,76	303,19	250,28
18- tai 19-vuotias itsenäisesti asuva	336,76	303,19	250,28[c]
17-vuotias, asuu itsenäisesti	163,80[a]	147,52[a]	101,74[b]
20 vuotta täyttänyt, asuu vanhemman luona	137,35[a]	124,12[a]	81,39[a]
Alle 20-vuotias, asuu vanhemman luona	62,06[a]	55,96[a]	38,66[b]

a = perusmääriä voidaan korottaa vanhempien tulojen perusteella
b = voidaan korottaa tai alentaa vanhempien tulojen perusteella
c = voidaan alentaa vanhempien tulojen perusteella

Opintolainan valtiontakaus

Opintolainan valtiontakaus myönnetään lain 15 §:n mukaan opiskelijalle, joka saa opintotukilain mukaista opintorahaa tai aikuiskoulutustuesta annetun lain (1276/2000) mukaista aikuiskoulutustukea. Lainatakaus on lisäksi mahdollista saada tietyissä tilanteissa, vaikkei opiskelija voisikaan saada opintorahaa. Opiskelijalle, joka ei oppilaitoksen opintojen ajalta maksaman päivärahan tai vastaavan etuuden vuoksi saa opintorahaa, voidaan myöntää opintolainan valtiontakaus. Myös lapsilisään oikeutettu muualla kuin vanhempiensa luona asuva muussa oppilaitoksessa kuin lukiossa opiskeleva voi saada opintolainan valtiontakauksen, jos hän omien tai vanhempiensa tulojen perusteella olisi oikeutettu opintorahaan. Muualla kuin vanhempiensa luona asuvalle 18-vuotiaalle, mutta ei 20 vuotta täyttäneelle opiskelijalle, joka opiskelee muussa oppilaitoksessa kuin korkeakoulussa tai lukiossa, myönnetään opintolainan valtiontakaus, vaikkei hän vanhempiensa tulojen perusteella olisi oikeutettu opintorahaan. Valtiontakaus myönnetään enintään lukuvuodeksi kerrallaan. Päätös valtiontakauksen myöntämisestä voi kuitenkin sisältää valtiontakauksen lukuvuotta edeltävää kesä- ja heinäkuuta varten. Jos opiskelu kestää enintään 12 kuukautta, valtiontakaus voidaan myöntää yhdellä päätöksellä koko opiskeluajalle.

Valtiontakausta ei kuitenkaan myönnetä opiskelijalle, joka on suorittamassa vapausrangaistusta tai jonka opintolaina on takausvastuun perusteella Kansaneläkelaitoksen perittävänä, ellei Kansaneläkelaitos erityisestä syystä toisin määrää. Valtiontakausta ei myönnetä myöskään opiskelijalle, jolla on luottotietolain (527/2007) 4 luvussa tarkoitettuun luottotietorekisteriin rekisteröity maksuhäiriö. Valtiontakaus voidaan kuitenkin myöntää, vaikka opiskelijalla olisi edellä mainittu maksuhäiriö, jos maksuhäiriö on yksittäinen, määrältään vähäinen ja sen rekisteröinnistä on kulunut kohtalaisen pitkä aika, merkinnän aiheuttanut velka on suoritettu tai valtiontakauksen myöntämiselle on muu erityinen syy. Maksuhäiriötiedot tutkitaan lainatakauksen myöntämisen yhteydessä aina, kun takaus myönnetään uudelle ajalle. Tutkiminen tehdään ohjelmallisesti Suomen Asiakastieto Oy:n luottotietorekisterin tietojen pohjalta. Jos opiskelijalla on luottotietorekisterin mukaan vakava maksuhäiriö tai opiskelijan opintolaina on takausvastuun perusteella Kansaneläkelaitoksen perittävänä, opintolainan valtiontakauksesta annetaan hylkäävä päätös. Opiskelijalle lähetetään päätöksen mukana liite[1], jossa annetaan ohjeet lainatakauksen hakemiseksi estävästä maksuhäiriöstä huolimatta. Opiskelija voi esittää selvityksen, että hän on maksanut maksuhäiriön aiheuttaneet velat, tai esittää hyväksyttäviä erityisiä syitä takauksen saamiseksi maksuhäiriöstä huolimatta. Jos hän on maksanut velan tai esittänyt erityisiä syitä, hänelle voidaan myöntää takaus. Jos opiskelija ei esitä selvityksessään mitään erityisiä syitä, hakemus hylätään.

Lain tarkoittamina erityisinä syinä voidaan ottaa huomioon syyt, jotka ovat johtaneet maksuhäiriön aiheuttaneen velan syntymiseen. Tällaisina syinä voidaan pitää esimerkiksi tilannetta, jossa hakija on itse maksanut maksuhäiriömerkinnän aiheuttaneen velan ja siitä on selvitys tai maksuhäiriömerkintä perustuu hakijan itse pyytämään luottokieltoon (omaehtoinen luottokielto). Huomioon voidaan ottaa se, että maksuhäiriömerkintä aiheutuu suhteellisen pienestä maksuhäiriöstä ja velan maksusta on sovittu tai hakija on velkajärjestelyssä ja noudattaa maksuohjelmaa. Erityisenä syynä voidaan pitää myös sitä, että maksuhäiriö aiheutunut takaajana maksetusta velasta, maksuhäiriö on aiheutunut avio- tai avoliiton päättymiseen liittyvistä taloudel-

[1] Hylkäävän lainatakauspäätöksen mukana on liite ”Lainatakauksen poikkeuksellinen myöntäminen”

lisista järjestelyistä tai sairauden aiheuttamasta velanhoitokyvyn heikkenemisestä taikka maksuhäiriö on aiheutunut yritystoimintaan liittyvästä velasta.

Lainatakauksen hakijalta edellytetään lisäksi, että hän on sopinut velkojan kanssa maksuhäiriömerkinnän aiheuttaneen velan hoitamisesta. Tästä voidaan poiketa, jos velka on riidanalainen tai takausvastuuriskin voidaan muilla perusteilla arvioida olennaisesti alentuneen. Lainatakausta harkittaessa otetaan huomioon myös hakijan tosiasiallinen lainanhoitokyky ja suunnitellun koulutuksen vaikutus hakijan mahdollisuuksiin suoriutua taloudellisista velvoitteistaan. Jos riski uuden lainan joutumisesta takaajan maksettavaksi arvioidaan huomattavan suureksi, lainatakausta ei myönnetä, vaikka erityisiä syitä olisikin. Velkaantumisen syynä ei ole saanut olla myöskään henkilön erityinen huolimattomuus.

Opintototukilain 15 §:n mukaan opintolaina voidaan nostaa yhtenä eränä ulkomaisessa oppilaitoksessa suoritettavaan tutkintoon, tieteellisiin jatko-opintoihin, aikuiskoulutustuen saajalle tai enintään 12 kuukautta kestäviin opintoihin myönnetty. Korkeakouluopintoihin myönnetystä lainasta syyslukukaudelle tarkoitettu osuus voidaan nostaa aikaisintaan 1 päivänä elokuuta ja kevätlukukaudelle tarkoitettu osuus aikaisintaan 1 päivänä tammikuuta. Muussa oppilaitoksessa opintolaina on nostettavissa lukukausien aikana kahdessa erässä.

Opintolainan valtiontakauksen määrästä säädetään lain 16 §:ssä. Opintolainan valtiontakauksen määrä tukikuukautta kohden on korkeakouluopiskelijalla ja aikuiskoulutustukea saavalla 400 euroa. Valtiontakaus on 400 euroa myös muilla kuin korkeakouluopiskelijoilla, jos opiskelija on täyttänyt 18 vuotta. Alle 18-vuotiaan opiskelijan valtiontakaus on 260 euroa kuukautta kohti. Oikeus korkeampaan valtiontakaukseen alkaa sen kuukauden alusta, jona opiskelija täyttää 18 vuotta. Ulkomailla opiskelevalla opiskelijalla valtiontakauksen määrä on 700 euroa kuukautta kohti. Edellisen kerran lainatakauksen määriä korotettiin 1 päivänä elokuuta 2014, jolloin valtiontakauksen määrät nousivat sadalla eurolla. Valtiontakauksen määrää korotetaan niinä lukukausina, jolloin opiskelija saa opintotukea, sillä opintolainan lisäyksellä, jonka luottolaitos antaa opiskelijalle lukuvuoden aikana erääntyvän opintolainan koron maksamiseksi.

Opintolainahyvitys ja opintolainavähennys

Korkeakoulututkinnon määräajassa suorittaneen opintolainansaajan rahalaitoksessa olevaa opintolainaa lyhennetään valtion varoista summalla, jonka määrä perustuu nostetun opintolainan määrään. Opintolainahyvitys on 40 prosenttia siitä osasta korkeakouluopintojen aikana kertynyttä opintolainaa, joka ylittää 2 500 euroa. Huomioon otetaan kuitenkin enintään tutkinnon tavoiteajan tai laajuuden perusteella laskettu lainamäärä. Opintolainansaajalla on oikeus opintolainahyvitykseen 1 päivänä elokuuta 2014 tai sen jälkeen aloitetun ensimmäiseksi suoritetun opintolainahyvitykseen oikeuttavan korkeakoulututkinnon perusteella.

Opintolainansaaja, joka on aloittanut ensimmäisen vähennykseen oikeuttavan korkeakoulututkinnon opinnot 1 päivänä elokuuta 2005 tai sen jälkeen, mutta ennen 1 päivänä elokuuta 2014, on puolestaan oikeutettu verotuksen opintolainavähennykseen. Oikeus opintolainavähennykseen on myös niillä opintolainansaajilla, joiden ei katsota suorittaneen vähennykseen oikeuttavaa korkeakoulututkintoa ennen 1 päivänä elokuuta 2005, jolloin vähennys otettiin käyttöön. Oikeus vähennykseen voidaan siis myöntää myös aiemmin tutkinnon suorittaneelle, jos opiskelija on aloittanut sen suorittamisen ennen 1 päivänä elokuuta 2005, ja hän suorittaa sen jälkeen uuden vähennykseen oikeuttavan korkeakoulututkinnon. Vähennys on 30 prosenttia siitä

osasta korkeakouluopintojen aikana kertynyttä opintolainaa, joka ylittää 2 500 euroa. Vähennyksen voi saada suoraan verosta pankkiin maksettujen opintolainan lyhennysten perusteella.

Asumisen tukeminen

Opintotukilain 14 §:ssä säädetään asumislisästä. Asumislisään on oikeutettu opiskelija, joka asuu vuokra- tai asumisoikeusasunnossa. Asumislisään ei kuitenkaan ole oikeutettu opiskelija, joka asuu vanhempansa luona tai asuu samassa asunnossa oman tai puolisonsa lapsen kanssa taikka asuu puolisonsa omistamassa asunnossa. Myöskään opiskelija, joka on oikeutettu maksuttomaan asuntolapaikkaan, ei ole oikeutettu asumislisään, ellei ole erityisen painavia syitä sille, että opiskelija ei voi ottaa asuntolapaikkaa vastaan. Opiskelija, joka saa eläkkeensaajan asumistuesta annetun lain (571/2007) mukaista asumistukea tai asuu samassa asunnossa mainitun lain mukaista asumistukea saavan puolisonsa kanssa, ei myöskään voi saada asumislisää.

Opiskelijalle voidaan kuitenkin myöntää asumislisä sellaisen asunnon asumismenoihin, joka on vuokrattu opiskelun vuoksi ja sijaitsee muulla paikkakunnalla kuin perheen vakituinen asunto. Ulkomailla opiskelevalle myönnetään asumislisää samoin edellytyksin kuin Suomessa opiskelevalle. Ulkomailla opiskelevalla ja asuvalla on oikeus asumislisään myös silloin, kun hän asuu samassa asunnossa oman tai puolisonsa lapsen kanssa.

Asumislisän määrä on 80 prosenttia kuukausivuokrasta, käyttövastikkeesta taikka niihin rinnastettavista vuokrasopimuksen tai asumisoikeussopimuksen mukaisista kiinteän suuruisista kuukausittaisista asumismenoista. Asumislisää myönnettäessä asumismenoja ei oteta huomioon 252 euron ylittävältä osalta. Opiskelijan osuus asumismenoista saadaan jakamalla koko asunnon asumismenot asukkaiden lukumäärällä, jollei erityisestä syystä hyväksytä muuta jakoperustetta. Asumislisää ei makseta, jos asumismenot ovat alle 33,63 euroa kuukaudessa.

Jos opiskelija asuu vanhemmaltaan vuokraamassaan tai vanhempansa omistamassa asunnossa, asumislisän määrä on enintään 58,87 euroa kuukaudessa. Kansanopiston tai liikunnan koulutuskeskuksen maksullisella linjalla opiskelevan, oppilaitoksen asuntolassa asuvan opiskelijan asumislisän määrä on 88,87 euroa kuukaudessa. Asumislisän määrä on 210 euroa kuukaudessa, jos opiskelija opiskelee ja asuu ulkomailla. Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää asumislisän määrästä maissa, joissa vuokrataso on alhainen.

Muut kuin asumislisään oikeutetut opiskelijat kuuluvat yleisestä asumistuesta annetun lain (938/2014) piiriin. Asumistuki on 80 prosenttia hyväksyttävistä asumismenoista, jotka määräytyvät kuntaryhmittäin. Asumistukea maksetaan ruokakunnalle. Ruokakunnan tulot ja koko otetaan huomioon tukea myönnettäessä. Yhden hengen ruokakunnalla tulot eivät leikkaa lainkaan asumistukea niiden ollessa alle 726 euroa kuukaudessa. Esimerkiksi kahden aikuisen hengen ruokakunnan tuloraja on yhteensä 826 euroa kuukaudessa. Ruokakunnan jäsenen yhteenlasketuista palkkatuloista ja yleisestä asumistuesta annetun lain 12 §:n 4 momentin 1 kohdan mukaisista tuloista vähennetään 300 euroa kuukaudessa asumistuen määrää laskettaessa.

Maaliskuussa 2016 keskimääräinen asumistuki saajaa/ruokakuntaa kohden oli 329,80 euroa kuukaudessa keskimääräisen vuokran ollessa noin 597,90 euroa kuukaudessa. Esimerkiksi yksin asuvalla huomioitavat enimmäisasumismenot ovat 362—508 euroa kuukaudessa kuntaryhmästä riippuen.

Asumismenoina hyväksytään vuonna 2016 enintään:

Kuntaryhmä	I	II	III	IV
henkilömäärä	€/kk	€/kk	€/kk	€/kk
1	508	492	411	362
2	735	706	600	527
3	937	890	761	675
4	1095	1038	901	804
+ jokainen lisähenkilö	137	130	123	118

Tukiaika

Opintotukilain 7 §:n mukaan opintotukea myönnetään päätoimisten opintojen ajaksi. Opintotukea voi saada korkeakouluopintoihin enintään 64 tukikuukautta 1 päivänä elokuuta 2014 lukien. Tukiaika on enintään 70 kuukautta, jos uudet opinnot on läsnä olevana aloitettu ennen 1 päivää elokuuta 2014.

Tukeen oikeuttava aika on yhteensä enintään alemman ja ylemmän korkeakoulututkinnon yhteenlasketun laajuuden perusteella määräytyvä tukiaika. Sellaisessa alemmassa ja ylemmässä korkeakoulututkinnossa, jonka pääaine tai aineryhmä, johon pääaine kuuluu, on Aasian ja Afrikan kielet ja kulttuurit, tukeen oikeuttava aika on yhteensä enintään 64 tukikuukautta. Valtioneuvoston asetuksella säädetään tarkemmin erilaajuisten korkeakoulututkintojen opintotuen enimmäisajasta.

Yhden korkeakoulututkinnon suorittamista varten tukeen oikeuttava aika määräytyy 1 päivänä elokuuta 2014 lukien kyseiselle tutkinnolle säädetyn laajuuden perusteella siten, että tukeen oikeuttava aika on enintään yhdeksän tukikuukautta tutkinnon laajuuden mukaista lukuvuotta kohti lisättynä viidellä tukikuukaudella sellaisilla opiskelijoilla, jotka aloittavat ensimmäiset korkeakouluopinnot 1 päivänä elokuuta 2014 tai sen jälkeen. Ennen 1 päivänä elokuuta 2014 opintonsa aloittaneilla opiskelijoilla tukiaika on viisi tukikuukautta pidempi kuin ensimmäiset korkeakouluopinnot 1 päivänä elokuuta 2014 tai sen jälkeen aloittaneilla opiskelijoilla. Täydet lukuvuodet ylittävältä puolelta lukuvuodelta tukeen oikeuttava aika on kuitenkin viisi tukikuukautta.

Jos opiskelija on otettu suorittamaan sekä alempaa että ylempää korkeakoulututkintoa, opintotuki myönnetään erikseen alemman ja ylemmän korkeakoulututkinnon suorittamiseen. Jos opiskelija on otettu suorittamaan alempaa ja ylempää korkeakoulututkintoa ja hän on aloittanut kyseiset opinnot läsnä olevana opiskelijana ennen 1 päivää elokuuta 2011, opintotuki myönnetään hänelle molempien tutkintojen suorittamiseen niiden yhteenlasketun laajuuden perusteella koko tukiajalle.

Yliopistolain nojalla annetussa valtioneuvoston asetuksessa yliopistojen tutkinnoista (794/2004) säädetään yliopisto-opintojen mitoituksesta ja laajuudesta siten, että alempaan korkeakoulututkintoon vaadittavien opintojen laajuus on 180 opintopistettä ja tavoitteellinen suorittamisaika kolme lukuvuotta. Kuvataiteen kandidaatin tutkintoon vaadittavien opintojen laajuus on 210 opintopistettä, jolloin tavoitteellinen suorittamisaika on kolme ja puoli lukuvuotta. Ylempään korkeakoulututkintoon vaadittavien opintojen laajuus on 120 opintopistettä.

Psykologian maisterin, musiikin maisterin ja hammaslääketieteen lisensiaatin tutkintoon vaadittavien opintojen laajuus on 150 opintopistettä. Eläinlääketieteen lisensiaatin ja lääketieteen lisensiaatin tutkintoihin vaadittavien opintojen laajuus on 180 opintopistettä. Lääketieteellisellä ja hammaslääketieteellisellä alalla yliopisto voi järjestää ylempään korkeakoulututkintoon johtavan koulutuksen siten, että koulutukseen ei kuulu alempaa korkeakoulututkintoa. Tällöin vaadittavien opintojen laajuus on 360 opintopistettä lääketieteen lisensiaatin tutkintoon ja 330 opintopistettä hammaslääketieteen lisensiaatin tutkintoon.

Opintotukilain 7 §:n 8 momentissa olevan valtuutussäännöksen nojalla erilaajuisten yliopistotutkintojen opintotukeen oikeuttavasta enimmäisajasta säädetään tarkemmin opintotukiasetuksen (260/1994) 6 §:ssä. Tutkintokohtaiset tukiajat on laskettu opintotukilain 7 §:n 3 momentissa olevien perusteiden mukaan siten, että tukeen oikeuttava aika on enintään yhdeksän tukikuukautta tutkinnon laajuuden mukaista lukuvuotta kohti lisättynä viidellä tai kymmenellä tukikuukaudella riippuen opintojen aloitusajankohdasta ja täydet lukuvuodet ylittävältä puolelta lukuvuodelta tukeen oikeuttava aika on kuitenkin viisi tukikuukautta.

Yliopistotutkinnoissa tukikuukausien lukumäärä alemman korkeakoulututkinnon suorittamiseksi on siten 1 päivänä elokuuta 2014 ja sen jälkeen ensimmäisen kerran korkeakoulussa opintonsa aloittaneilla enintään (suluissa ennen 1 päivänä elokuuta 2014 ensimmäisen kerran korkeakoulussa opintonsa aloittaneiden tukiaika): 1) 32 (37), jos tutkinnon laajuus on 180 opintopistettä; 2) 37 (42), jos tutkinnon laajuus on 210 opintopistettä.

Tukikuukausien lukumäärä ylemmän korkeakoulututkinnon suorittamiseksi on enintään: 1) 19 (24), jos tutkinnon laajuus on 90 opintopistettä; 2) 23 (28), jos tutkinnon laajuus on 120 opintopistettä; 3) 28 (33), jos tutkinnon laajuus on 150 opintopistettä; 4) 32 (37), jos tutkinnon laajuus on 180 opintopistettä.

Kun opiskelija on otettu suorittamaan alempaa ja ylempää korkeakoulututkintoa, tukikuukausien lukumäärä on kuitenkin yhteensä 1 päivänä elokuuta 2014 ja sen jälkeen ensimmäisen kerran korkeakoulussa opintonsa aloittaneilla enintään (suluissa ennen 1 päivänä elokuuta 2014 ensimmäisen kerran korkeakoulussa opintonsa aloittaneiden tukiaika): 1) 50 (55), jos alemman ja ylemmän korkeakoulututkinnon laajuus on yhteensä 300 opintopistettä; 2) 55 (60), jos alemman ja ylemmän korkeakoulututkinnonlaajuus on yhteensä 330 opintopistettä; 3) 59 (64), jos alemman ja ylemmän korkeakoulututkinnonlaajuus on yhteensä 360 opintopistettä.

Kun koulutukseen ei kuulu alempaa korkeakoulututkintoa, tukikuukausien lukumäärä ylemmän korkeakoulututkinnon suorittamiseksi on enintään 1 päivänä elokuuta 2014 ja sen jälkeen ensimmäisen kerran korkeakoulussa opintonsa aloittaneilla (suluissa ennen 1 päivänä elokuuta 2014 ensimmäisen kerran korkeakoulussa opintonsa aloittaneiden tukiaika): 1) 55 (60), jos tutkinnon laajuus on 330 opintopistettä; 2) 59 (64), jos tutkinnon laajuus on 360 opintopistettä.

Ammattikorkeakoululain nojalla annetussa valtioneuvoston asetuksessa ammattikorkeakouluista (1129/2014) säädetään ammattikorkeakouluopintojen laajuudesta. Ammattikorkeakoulututkintoon johtavien opintojen laajuus on 180, 210, 240 tai 270 opintopistettä. Ylempään ammattikorkeakoulututkintoon johtavien opintojen laajuus on 60 tai 90 opintopistettä. Tukikuukausien lukumäärä ammattikorkeakoulututkinnon suorittamiseksi on opintotukiasetuksen 7 §:n mukaan enintään 1 päivänä elokuuta 2014 ja sen jälkeen ensimmäisen kerran korkeakoulussa opintonsa aloittaneilla (suluissa ennen 1 päivänä elokuuta 2014 ensimmäisen kerran kor-

keakoulussa opintonsa aloittaneiden tukiaika): 1) 32 (37), jos tutkinnon laajuus on 180 opintopistettä; 2) 37 (42), jos tutkinnon laajuus on 210 opintopistettä; 3) 41 (46), jos tutkinnon laajuus on 240 opintopistettä; 4) 46 (51), jos tutkinnon laajuus on 270 opintopistettä.

Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittamiseksi tukikuukausien lukumäärä on enintään 1 päivänä elokuuta 2014 ja sen jälkeen ensimmäisen kerran korkeakoulussa opintonsa aloittaneilla (suluissa ennen 1 päivänä elokuuta 2014 ensimmäisen kerran korkeakoulussa opintonsa aloittaneiden tukiaika): 1) 14 (19), jos tutkinnon laajuus on 60 opintopistettä; 2) 19 (24), jos tutkinnon laajuus on 90 opintopistettä.

Tutkintokohtaista tukiaikaa voidaan pidentää opiskelun jäljellä olevaksi ajaksi, jos opiskelija osoittaa opintojensa viivästymisen aiheutuneen opintojen edistymiseen merkittävästi vaikuttaneesta sairaudesta tai muusta erityisen painavasta syystä ja tutkinnon suorittamisen arvioidaan edellyttävän päätoimista opiskelua enintään yhden lukuvuoden ajan. Opintotukea voidaan myöntää yhteensä enintään yhdeksän tukikuukautta, mutta opiskelija voi käyttää harkinnanvaraista pidennysaikaa ammattikorkeakoulututkintoon sekä alemman että ylemmän korkeakoulututkinnon suorittamiseen. Myönnetyt tukikuukaudet lasketaan opintotuen enimmäisaikaan (64 kk) mukaan.

Opintosuoritusvaatimukset

Kansaneläkelaitos ja korkeakoulut seuraavat opintotuen saajan opintojen edistymistä. Opintojen edistymistä pidetään riittävänä, jos opiskelijan päätoiminen opiskeluaika ei tule olennaisesti ylittämään kyseisiä opintoja varten määriteltyä tukiaikaa. Opintotuki lakkautetaan tai opintotukihakemus hylätään, jos opiskelijan opinnot eivät ole edistyneet riittävästi. Korkeakouluopinnoissa opintotuki lakkautetaan sen lukukauden lopussa, jonka aikana edistymisen seuranta suoritetaan. Opintotuki voidaan lakkauttaa takautuvasti, jos opintosuorituksia on erityisen vähän ja olosuhteista ilmenee, ettei opintoja ole ollut tarkoituskaan harjoittaa päätoimisesti.

Opiskelijalla on oikeus opintotukeen, vaikka opinnot eivät ole edistyneet riittävästi, jos hän esittää hyväksyttäviä syitä, joiden vuoksi opinnot ovat tilapäisesti hidastuneet. Hyväksyttäviä syitä voivat olla opiskelijan tai hänen lähiomaisensa sairaus, opiskelijan vaikea elämäntilanne tai tilapäisesti vaikuttanut muu erityinen syy. Jos opintojen edistymisen katsotaan edellyttävän erityistä seurantaa, opintotuki myönnetään tai sen maksamista jatketaan määräaikaisesti. Korkeakouluopinnoissa määräaika on enintään lukuvuoden loppuun.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä opintojen riittävän edistymisen arvioimisesta. Vuosittain suoritettavassa opintojen edistymisen seurannassa opintojen katsotaan edistyneen riittävästi, jos opintosuorituksia on seurantalukuvuoden ajalta vähintään 20 opintopistettä (vähimmäissuoritusvaatimus) ja tukikuukautta kohti keskimäärin vähintään viisi opintopistettä seurantalukuvuoden ajalta tai viisi opintopistettä koko opiskeluajalta seurantalukuvuoden päättymiseen asti. 20 opintopisteen vähimmäissuoritusvaatimus on ollut voimassa 1.8.2014 lukien.

Opintotuen taloudellinen tarveharkinta

Opintotukilain 17 §:n mukaan opiskelijalla voi olla opintorahan lisäksi muita veronalaisia tuloja ja toimeentulon turvaamiseen tarkoitettuja apurahoja kalenterivuodessa määrä, jota kutsu-

taan vapaaksi tuloksi. Opiskelija voi ansaita jokaista tukikuukautta kohti maksimissaan 660 euroa ja jokaista tuetonta kuukautta kohti 1 970 euroa. Tällöin esimerkiksi yhdeksän kuukautta tukea nostavan vuosituloraja on 11 850 euroa (9 x 660 euroa + 3 x 1 970 euroa). Opintojen aloittamisvuonna ennen opintojen aloittamiskuukautta tai opintojen päättymisvuonna tutkinnon suorittamiskuukauden tai opintotukeen oikeuttavien opintojen päättymisen jälkeen saatuja tuloja ei oteta huomioon siltä osin kuin vapaa tulo ylittyisi niiden perusteella.

Opiskelijan tulee huolehtia siitä, että vuositulo ei ylitä vapaata tuloa. Opiskelija voi säädellä vapaata tuloaan hakemalla opintotukea vain osalle opiskelukuukausista, peruuttamalla jo myönnetyn opintotuen halutuilta kuukausilta tai palauttamalla jo maksettujen tukikuukausien opintorahan ja asumislisän. Opintoraha ja asumislisä on palautettava vapaan tulon korottamiseksi tukivuotta seuraavan kalenterivuoden toukokuun loppuun mennessä. Tulovalvonta tehdään verotuksen valmistuttua. Jos valvonnassa osoittautuu, että opiskelijan tulot ylittävät tukikuukausien määrään perustuvan vuositulorajan, peritään liikaa maksettu tuki takaisin. Opintotukilain 27 §:n mukaan opiskelijan omien tulojen perusteella takaisinperittäväksi määrätyn opintorahan ja asumislisän määrää korotetaan 15 prosentilla. Korotuksen tarkoituksena on osaltaan ohjata opiskelijaa palauttamaan liikaa saatu tuki määräaikaan mennessä.

Muiden kuin korkeakouluopiskelijoiden vanhempien tulot otetaan huomioon opintorahaa myönnettäessä, jos opiskelija on alle 20-vuotias, sekä asumislisää myönnettäessä, jos opiskelija on alle 18-vuotias. Vanhempien tuloja ei kuitenkaan oteta huomioon, jos opiskelija on avioliitossa tai elatusvelvollinen. Jos opiskelijan vanhemmat ovat eronneet tai asuvat pysyvästi välien rikkoutumisen vuoksi erillään, vain sen vanhemman tulot otetaan huomioon, jonka luona opiskelija asuu tai on viimeksi asunut. Jos opiskelija on alle 18-vuotias ja hän on vanhempansa ja tämän uuden aviopuolison yhteisessä kodissa huollettavana, myös uuden aviopuolison tulot otetaan huomioon.

Opiskelijalla on oikeus täysimääräiseen opintorahaan ja asumislisään, jos vanhempien tuloverolain 30 §:ssä tarkoitettujen puhtaiden ansio- ja pääomatulojen määrä on enintään 40 800 euroa vuodessa. Opintorahaa ja asumislisää vähennetään jokaista tulorajan ylittävää täyttä 1 010 euroa kohden viisi prosenttia. Tukea ei myönnetä tällöin vanhempien tulojen ollessa vähintään 61 000 euroa.

Niin sanotun opintorahan vähävaraiskorotuksen saa täysimääräisenä vanhempien tulojen ollessa yhteensä enintään 22 769 euroa. Korotusta ei saa lainkaan, jos tulot ylittävät 39 000 euroa vuodessa.

Muussa oppilaitoksessa kuin korkeakoulussa opiskelevalla 18- tai 19-vuotiaalla, joka asuu muualla kuin vanhempansa luona, on kuitenkin oikeus täysimääräiseen opintorahaan, jos vanhempien tuloverolain 30 §:ssä tarkoitettujen puhtaiden ansio- ja pääomatulojen määrä on enintään 60 000 euroa vuodessa. Opintorahaa ei makseta lainkaan vanhempien tulojen ollessa yhteensä 80 200 euroa. Opintorahaa vähennetään jokaista tulorajan ylittävää täyttä 1 010 euroa kohden viisi prosenttia.

Takausvastuuvelan takaisinmaksu ja maksuvapautukset

Luottolaitoksella on oikeus vaatia valtiota maksamaan koko opintolaina luottolaitokselle, jos opintovelallinen laiminlyö koron tai lyhennyksen suorittamisen luottolaitokselle. Opintolaina muuttuu tällöin takaussaavaksi, jonka perinnästä vastaa Kansaneläkelaitos.

Opintolainan valtiontakaukseen perustuva takaussaatava sekä sille tämän lain nojalla perittävä korko saadaan ilman tuomiota tai päätöstä ulosottaa lainan saajalta siinä järjestyksessä kuin laissa verojen ja maksujen täytäntöönpanosta (706/2007) säädetään. Kansaneläkelaitos voi myöntää takaisinperinnässä maksuaikaa taikka käyttää muita maksujärjestelyjä, jos siihen on lainansaajan maksukykyyn liittyvä perusteltu syy, taikka maksamatta jääneiden määrien kertyminen voidaan siten turvata.

Opintolainan valtiontakaukseen perustuvan takaussaatavan sekä sille kertyneiden korkojen maksamisesta myönnetään maksuvapautus, kun lainansaaja on kuollut. Maksuvapautus voidaan myöntää myös, jos lainansaaja on pysyvästi työkyvytön tai hänen määräaikainen työkyvyttömyytensä on kestänyt yhteensä vähintään viisi vuotta ja takaisinperintää olisi lainansaajan taloudellinen tilanne ja muut olosuhteet huomioon ottaen pidettävä kohtuuttomana. Maksuvapautus voidaan myöntää osittaisena silloin, kun lainansaajan taloudellinen tilanne on heikentynyt pitkään kestäneen työttömyyden, sairauden tai muun syyn vuoksi siten, että lainan takaisinperimistä kokonaan olisi pidettävä kohtuuttomana. Maksuvapautus voidaan myöntää vasta, kun opintovelallinen on jättänyt lainan hoitamatta, Kansaneläkelaitos on maksanut lainan pankille ja laina on siirtynyt Kansaneläkelaitoksen perittäväksi. Opintolainan valtiontakaukseen perustuvan takaussaatavan sekä sille kertyneiden korkojen takaisinperinnästä voidaan luopua kokonaan, kun takaisinperittävä määrä on vähäinen, kun takaisinperintää ei lainansaajan taloudellinen tilanne huomioon ottaen ole enää tarkoituksenmukaista jatkaa tai kun perinnän jatkamisesta aiheutuisi perimättä olevaan määrään nähden kohtuuttomat kustannukset.

Vuonna 2015 Kansaneläkelaitos maksoi luottolaitoksille valtion takauksen perusteella opintolainoja yhteensä 13,3 miljoonaa euroa ja takausvastuulainoja perittiin opintovelallisilta yhteensä 16,7 miljoonaa euroa. Vuonna 2015 maksusopimusten kautta saatiin perittyä takaisin yhteensä 5,5 miljoonaa euroa. Ulosoton kautta saatavia kertyi 10,9 miljoonaa euroa. Perintäyhtiön kautta saatiin perittyä ulkomailla asuvilta velallisilta yhteensä 188 000 euroa. Ruotsissa ulosottoviranomaisena toimivan Kruunun voudin kautta saatiin perittyä yhteensä 45 000 euroa.

Vuosina 2013—2015 takaisinperittyjen lainojen määrä on ollut korkeampi kuin luottolaitoksille takaajana maksettujen lainojen määrä. Koko perintäkanta oli vuonna 2015 yhteensä 143,3 miljoonaa euroa ja velallisia oli yhteensä 33 412 kappaletta. Perinnässä olevien lainojen määrä on vähentynyt vuoden 2007 jälkeen 23 prosentilla. Vuonna 2015 täysiä maksuvapautuksia myönnettiin velallisen kuoleman perusteella 270 sekä pysyvän tai vähintään viiden vuoden työkyvyttömyyden perusteella 178. Velkoja vanheni 1 648 ja velkajärjestely päättyi 393 takausvastuulainan osalta. Takaisinperittävän määrän vähäisyyden, perinnän toivottomuuden tai perintäkustannusten perusteella takaisinperinnän luopumisia oli 928 sekä niin sanottuja osittaisia pääomasta luopumisia 342. Korkojen maksuun myönnettyjä vapautuksia tai koron alennuksia oli 3 511. Vuodesta 2008 lähtien saatavakannasta on poistettu niin sanottuja vanhentuneita velkoja vuosittain keskimäärin 4,5 miljoonaa euroa.

2.2 Kansainvälinen kehitys

Euroopan komission laatiman selvityksen[2] mukaan opintorahan enimmäismäärä on useassa Euroopan maassa korkeampi kuin Suomessa, mutta opintorahan myöntämisessä käytetään

[2] National Student Fee and Support Systems 2015/2016

enemmän tarveharkintaa. Tämä tarkoittaa, että vanhempien tulot otetaan huomioon useimmiten opintotukea vähentävästi, vaikka opiskelija olisi täysi-ikäinen. Pohjoismaissa korkeakouluopiskelijan omat tulot otetaan huomioon tukea vähentävästi.

Pohjoismaissa suurin osa korkeakouluopiskelijoista saa opintotukea, kun taas esimerkiksi Saksassa, Espanjassa ja Ranskassa opintotukea saa ainoastaan noin 40 prosenttia opiskelijoista. Opintotuen lisäksi opiskelijan vanhempia tuetaan verotuksen kautta eräissä Keski- ja Etelä-Euroopan maissa. Yleensä opintolaina on valtion lainaa ja valtiontakaukseen perustuva pankkilaina on harvinaisuus. Erityisiä tehokkaan opiskelun kannusteita on muiden maiden järjestelmissä vähän. Suomen järjestelmän erityispiirteitä ovat, että osa rahamuotoisesta tuesta kohdennetaan asumiskustannusten perusteella, pienituloisen opintovelallisen opintolainan korot voidaan maksaa korkoavustuksena ja määräajassa tutkinnon suorittaneen lainasta voidaan osa maksaa valtion varoista (opintolainahyvitys). Lisäksi korkeakouluopiskelijoille on tarjolla tuettu ruokailu ja toisella asteella maksuton ateria.

Kansainväliseen vertailuun on valittu muut Pohjoismaat sekä Alankomaat opintotuki- ja koulutusjärjestelmien samankaltaisuuden vuoksi. Pohjoismaissa päätoimiseen opiskeluun kannustetaan opiskelijalle itselleen maksettavalla opintotuella, joka muodostuu Suomessa, Ruotsissa, Tanskassa ja Norjassa sekä opintoraha- että lainamuotoisesta tuesta. Korkeakouluopiskelijan opintotuki on lainapainotteinen Ruotsissa ja Norjassa sekä opintorahapainotteinen Tanskassa ja Suomessa. Islannissa tuki on kokonaan lainaa. Opintorahan osuus tuen kokonaistasosta on Suomessa Tanskan jälkeen toiseksi korkein. Muissa Pohjoismaissa kuin Suomessa tuen määrään vaikuttaa lisäksi se, että opiskelijalla on huollettavanaan lapsia. Tanskassa huoltajakorotus on yksinhuoltajalla 798 euroa kuukaudessa tai huoltajaa kohden 318 euroa kuukaudessa. Norjassa huoltajakorotus vaihtelee lasten määrän mukaan ja on yhdestä lapsesta 173 euroa kuukaudessa ja kahdesta tai useammasta 113 euroa lasta kohden. Myös Ruotsissa huoltajakorotuksen vaikuttaa lasten määrä siten, että yhdestä lapsesta opintorahaa korotetaan 69 euroa ja kahdesta 114 euroa, jonka jälkeen useammista lapsista 22 euroa kuukaudessa lisää. Islannissa huoltajakorotus on 185 euroa kuukaudessa. Kokonaismäärältään Suomen opintotuki (opintoraha, asumislisä ja opintolaina) on Pohjoismaiden alhaisin. Tässä esitetyt opintotuen määrät ovat voimassa lukuvuotena 2016—2017.

Islannissa tuetaan vain korkeakouluopintoja ja opintotuki perustuu kokonaan valtion lainaan. Itsenäisesti asuvan korkeakouluopiskelijan laina on 1 060 ja lasta huoltavalla 1 190 euroa kuukaudessa. Islannissa ei ole erikseen asumislisää, vaan asumisesta aiheutuvat kustannukset on tarkoitettu opintotuella katettavaksi. Islannissa tukea saa tutkinnon laajuuden mukaiselle ajalle.

Norjassa korkeakouluopiskelijan opintotuki perustuu kokonaan valtion lainaan, joka muutetaan osittain opintorahaksi opintojen edistymisen perusteella. Korkeakouluopiskelijoiden opintotuen enimmäismäärä on Norjassa 1 114 euroa kuukaudessa. Opintorahan osuus voi olla enintään 445 euroa kuukaudessa (40 %). Lasta huoltavat opiskelijat voivat saada Norjassa asumiskustannuksiin yleistä asumistukea kuten Suomessa. Opintotuki on toisella asteella tarveharkintaista ja kokonaan rahamuotoista alle 18-vuotiailla. Norjassa ei ole erikseen asumislisää, vaan asumisesta aiheutuvat kustannukset on tarkoitettu opintotuella katettavaksi. Yhtä korkeakoulututkintoa varten tarkoitettu tukiaika on Norjassa tutkinnon normatiivinen suoritusaika lisättynä enintään yhdellä vuodella.

Ruotsissa korkeakouluopiskelijan opintotuki on enintään 1 187 euroa kuukaudessa, josta opintorahan osuus on 337 euroa (28 %). Lasta huoltavat opiskelijat voivat saada Ruotsissa asumiskustannuksiin yleistä asumistukea kuten Suomessa. Opintolaina on valtion myöntämää lainaa. Ruotsissa ei ole erikseen asumislisää, vaan asumisesta aiheutuvat kustannukset on tarkoitettu opintotuella katettavaksi. Opintotuki on toisella asteella kokonaan opintorahapainotteista. Ruotsissa ei ole erikseen tutkintokohtaista enimmäistukiaikaa, vaan tukea myönnetään 40 viikoksi vuodessa ja enimmäisaika kaikkiin korkeakouluopintoihin on pääsääntöisesti 240 viikkoa, joka vastaa kuutta lukuvuotta päätoimisesti opiskellen.

Tanskassa korkeakouluopiskelijan opintotuki 1 207 euroa kuukaudessa, josta opintorahan osuus on 798 euroa kuukaudessa (66 %). Tanskassa opiskelijat voivat saada yleistä asumistukea opintotuen lisäksi. Itsenäisesti asuvat ja täysi-ikäiset toisen asteen opiskelijat ja korkeakouluopiskelijat saavat samat tuet. Vanhempien tuloihin perustuvaa tarveharkintaa lisättiin Tanskassa korkeakoulussa opiskelevien osalta 2014 siten, että kuten toisella asteella myös korkeakoulussa opiskelevien opiskelijoiden vanhempien tulot voivat pienentää vanhempiensa luona asuvien opintotukea. Opintolaina on valtion myöntämää lainaa. Tanskassa voi 1 päivästä heinäkuuta 2014 lukien saada yhtä korkeakoulututkintoa varten tukea normatiiviselle ajalle, jos opinnot on aloitettu myöhemmin kuin kaksi vuotta korkeakouluopintoihin kelpoisuuden antavien opintojen suorittamisen jälkeen. Jos korkeakouluopinnot on aloitettu viimeistään kaksi vuotta korkeakouluopintoihin kelpoisuuden antavien opintojen suorittamisen jälkeen, on tutkintokohtainen tukiaika normatiivinen suoritusaika lisättynä 12 kuukaudella.

Alankomaissa opintotuen määrä voi olla enintään 1 025 euroa kuukaudessa. Summa voi sisältää enintään 271 euron tarveharkintaisen opintorahan, joka voidaan myöntää opiskelijan vanhempien tulojen jäädessä alle 30 000 euron. Normaalille opiskeluajalle opiskelija voi saada lainaa elinkustannuksiin 862,5 euroa kuukautta kohden ja lukukausimaksua varten 162,58 euroa kuukaudessa. Opiskelijan omat tulot eivät vaikuta lainkaan tukeen. Opintotuen määrään ei vaikuta, asuuko opiskelija vanhempiensa kanssa vai itsenäisesti, mutta vanhempien tulot otetaan huomioon opiskelijan iästä riippumatta. Alankomaissa opintotukea saa enintään seitsemäksi vuodeksi.

2.3 Nykytilan arviointi

Opintotuen tason ja kannustavuuden parantaminen

Opintotuki uudistui 1990-luvun alussa opintorahapainotteiseksi. Vuonna 1995 tukea leikattiin pienentämällä sekä opintorahaa että asumislisän korvaustasoa, mutta leikkaukset kompensoitiin lainatakausta korottamalla. Tuen tarveharkintaisuutta on vähennetty korottamalla vanhempien tulorajoja sekä opiskelijan omia tulorajoja. Opiskelijan omia tulorajoja korotettiin viimeksi 30 prosentilla vuonna 2008. Vanhempien tulorajoja on korotettu useammin. Viimeiset kaksi korotusta vuosina 2014 ja 2016 ovat koskeneet toisen asteen 18—19 -vuotiaiden itsenäisesti asuvien opiskelijoiden vanhempien opintorahaan vähentävästi vaikuttavia tulorajoja.

Opintorahaa korotettiin 15 prosentilla vuonna 2008 ja vuonna 2014 uusien opiskelijoiden osalta 11 prosentilla samalla, kun tukiaikaa lyhennettiin ja opintoraha sidottiin kansaneläkeindeksiin. Asumislisän riittävyyttä on parannettu 1995 leikkausten jälkeen korottamalla korvausprosenttia sekä asumislisässä huomioon otettavaa asumiskustannusten määrää. Asumislisän kattavuus on kuitenkin heikentynyt viimeisen kymmenen vuoden aikana. Kansaneläkelaitoksen tilastojen mukaan vuonna 2015 säännöllisesti maksettu asumislisä kattoi keskimäärin 57 pro-

senttia Suomessa asuvien asumislisän saajien asumismenoista, kun kattavuus vuonna 2005 oli 70 prosenttia.

Lainatakausta korotettiin vuonna 2005 opintolainavähennysjärjestelmän käyttöönoton yhteydessä sekä edelleen vuonna 2014 siten, että lainan osuus tuen enimmäismäärästä on kasvanut järjestelmän käyttöönotosta noin kymmenellä prosentilla. Lainan käyttökelpoisuutta on parannettu 1 päivänä elokuuta 2014 ottamalla käyttöön opintolainahyvitys ja sitomalla korkoavustuksen tulorajat indeksiin. Lisäksi opintolainan korkoja ei tarvitse maksaa opintotukiaikana, vaan ne pääomitetaan.

Opintotukiaika

Opiskeluaikojen lyhentämiseksi yliopistoja ja ammattikorkeakouluja koskevassa lainsäädännössä on säädetty tutkintojen tavoitteellisista tai laajuutta vastaavista suorittamisajoista sekä ajasta, jossa opiskelijan on suoritettava tutkintoon johtavat opinnot. Opintotukea myönnetään ja sen maksamista jatketaan vain, jos opiskelijalla on opiskeluoikeus korkeakoulussa ja hän on ilmoittautunut läsnä olevaksi opinnoissa. Korkeakoulututkinnon suorittamista varten myönnettävien opintotukikuukausien käyttöaikaa ei ole rajattu tiettyyn lukuvuosimäärään, joten opiskelija voi käyttää tukikuukaudet opiskeluoikeuden puitteissa vaikkapa seitsemän vuoden aikana nostamalla tukea vain muutamana kuukautena lukuvuodessa tai palauttamalla vapaaehtoisesti nostamansa tukikuukauden opintorahan ja asumislisän määrän. Tutkintoa varten tarkoitettu tukiaika on käytännössä opintojen aloitusajankohdasta riippuen nykyisin 5—10 kuukautta pidempi kuin opintojen tavoitteellinen suorittamisaika, mikä on perusteltua erityisesti opinnoissa viivästyneiden kannalta. Tukiajan väljyys ottaa huomioon myös tutkintokohtaiset erot työmäärässä ja opintojärjestelyissä, sillä opiskeluajoissa on merkittäviä opintoalakohtaisia eroja.

Kansaneläkelaitoksen tilastojen mukaan vuonna 2014 ylemmän korkeakoulututkinnon suorittamiseen käytettyjen tukikuukausien mediaani oli 54 tukikuukautta. Ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneista (yhteensä 14 427) 3 013 oli käyttänyt 46—54 tukikuukautta ja 6 161 oli käyttänyt 55 tukikuukautta tai enemmän. Ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneista noin 1 619 ei ollut käyttänyt yhtään tukikuukautta. Alemman korkeakoulututkinnon suorittamiseen käytettyjen tukikuukausien mediaani oli 43 tukikuukautta vuonna 2014. Noin 2 500 alemman korkeakoulututkinnon suorittanutta oli käyttänyt 46—54 tukikuukautta ja noin 3 000 oli käyttänyt 55 tukikuukautta tai enemmän. Alemman korkeakoulututkinnon suorittaneista 617 ei ollut käyttänyt yhtään tukikuukautta. Ammattikorkeakoulututkinnon vuonna 2014 suorittaneiden (yhteensä 22 564) käyttämien tukikuukausien mediaani oli 35. Ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneista noin 3 488 ei ollut käyttänyt yhtään tukikuukautta. Tilastojen mukaan 2010—2015 Aasian ja Afrikan kielten ja kulttuurin alalla ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneista joka neljäs (29) on käyttänyt enintään 48 tukikuukautta, 49—63 tukikuukautta käyttäneitä oli noin 30 prosenttia ja puolet oli käyttänyt 64 kuukautta tai enemmän.

Opintotukikuukausien määrää vähentämällä voidaan rajoittaa yhden tutkinnon suorittamisen jälkeen muihin korkeakouluopintoihin käytettävää tukiaikaa. Kaikkiin korkeakouluopintoihin tarkoitettua tukiaikaa on lyhennetty viimeksi 1 päivänä elokuuta 2014 lukien 70 tukikuukaudesta 64 tukikuukauteen. Kataisen hallituksen rakennepoliittisen ohjelman mukaisesti lyhennettiin lisäksi tutkintokohtaisia tukiaikoja viimeksi opiskelijoilla, jotka ovat aloittaneet ensimmäisen korkeakoulututkinnon suorittamisen korkeakoulussa 1 päivänä elokuuta 2014 lukien tai sen jälkeen. Samalla opintorahan määrää korotettiin 11 prosentilla. Uudistuksen tarkoi-

tus oli parantaa opintotuen riittävyyttä päätoimiseen opiskeluun kannustavaksi, jotta opiskeluajat lyhenisivät ja työurat puolestaan pitenisivät.

Tukiaikasäännöksissä on otettu myös huomioon yliopistotutkintojen kaksiportaisuus 1 päivänä elokuuta 2011 lähtien siten, että opintotuki myönnetään ensi alemman korkeakoulututkinnon suorittamiseksi ja sen jälkeen ylemmän korkeakoulututkinnon suorittamiseksi. Tuen myöntämiskäytännön muutoksen tarkoituksena oli edistää tukiajan riittävyyttä ja suunnitelmallista käyttöä.

Opintotukiaikoja koskeva sääntely on monimutkaistunut lukuisten muutosten vuoksi. Voimassa olevan lainsäädännön perusteella on useita eri aikoina opintonsa aloittaneita koskevia erilaisia tukiaikoja, mikä vaikeuttaa järjestelmän ymmärrettävyyttä, tuen toimeenpanoa ja kehittämistä.

Opintolainan valtiontakaus

Korkeakoulututkinnon suorittaneiden lainan käyttö ja lainamäärät kasvussa -tilastokatsauksen perusteella korkeakouluopiskelijoiden lainan käyttö on kasvanut koko 2000-luvun ajan. Vuonna 2014 ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneista 51 prosentilla oli lainaa (vuonna 2010 lainaa oli 40 prosentilla). Ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneilla lainaa käyttäneiden osuus oli 41 prosenttia (vuonna 2010 lainaa oli 46 prosentilla). Katsauksen mukaan reaalinen lainamäärä on kasvanut ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneilla, mutta ei ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneilla.

Korkeakouluopiskelijoiden ja toisen asteen opiskelijoiden omavastuuta opintojen rahoituksesta voidaan lisäksi tarkastella vertaamalla eri asteilla tutkinnon suorittaneiden lainapääomia. Vuonna 2015 keskimääräinen opintolaina oli ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneella noin 9 500 euroa, ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneella 7 900 euroa ja ammatillisen tutkinnon suorittaneella 5 100 euroa. Määräajassa korkeakoulututkinnon suorittaneen opintolainasta voidaan osa maksaa opintolainahyvityksenä. Vastaavaa etuutta ei ole toisella asteella. Hyvityksen käyttöönoton yhteydessä arvioitiin ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneen opintovelallisen saavan keskimäärin 3 000 euron hyvityksen. Ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneella hyvityksen arvioitiin olevan keskimäärin 2 000 euroa. Korkeakouluopiskelijan omavastuu opintojen rahoituksesta on hyvityksenkin jälkeen korkeampi kuin toisen asteen opiskelijalla muun muassa pidempien opiskeluaikojen myötä kertyneiden korkeampien lainojen vuoksi.

Syksyllä 2014 korkeakoulussa opintonsa aloittaneista aiempaa suurempi osa on nostanut opintolainaa ja lainat ovat olleet aiempaa suurempia, mikä saattaa johtua opintolainahyvityksestä sekä alhaisesta korkotasosta. Hyvitys korvasi vuonna 2005 käyttöönotetun opintolainavähennyksen. Samassa yhteydessä luovuttiin opintovelan korkojen verovähennysoikeudesta. Myös tutkintokohtaista tukiaikaa lyhennettiin viidellä kuukaudella opintorahan nousun yhteydessä. Viimeisimmät opintotuen muutokset ovat olleet voimassa varsin lyhyen aikaa, eikä sen vaikutuksia opintojen kestoon ole voitu arvioida. Muutosten tavoitteena on ollut, että määrältään korkeampi ja kannustavampi tuki mahdollistaa suunnitelmallisen opiskelun ja tavoiteajassa valmistumisen.

Opintotuen tasoa voidaan helpoiten parantaa lainatakausta nostamalla ja siten mahdollistaa riittävä tuki päätoimiselle opiskelulle. Lainapainotteisuus voi kuitenkin muuttaa opiskelijoiden käyttäytymistä ja erilaisessa tilanteessa olevat opiskelijat sopeutuvat lainapainotteisempaan järjestelmään eri tavalla. Koulutukseen kannustamiseksi olisi tarkoituksenmukaista, että laina olisi saatavissa mahdollisimman kattavasti, eikä maksuhäiriö estäisi opiskelijaa saamasta merkittävää osaa opintotuesta.

Lukuvuonna 2014—2015 maksuhäiriömerkintä tai opintolainan aiempi takausvastuuvelka esti opintolainan valtiontakauksen myöntämisen 7 272 opiskelijalle. Näistä 6 121 johtui maksuhäiriöstä ja 227 aiemmasta takausvastuuvelasta. Merkintä sekä maksuhäiriöstä että aiemmasta takausvastuuvelasta oli 924 henkilöllä. Opiskelijoiden maksuhäiriömerkinnät ovat yleistyneet viime vuosina. Lukuvuonna 2011—2012 maksuhäiriömerkintöjä oli 4 383, aiempia takausvastuuvelkoja oli 220 takausvastuuvelkaa ja 733 henkilöllä oli molemmat merkinnät. Lainatakaus on opiskelijan hakemuksesta myönnetty lain mukaisilla erityisillä perusteilla 549 opiskelijalle lukuvuonna 2014—2015, kun lukuvuonna 2011—2012 lainatakaus oli myönnetty 305 opiskelijalle.

Vakava maksuhäiriö on voinut estää opintolainan valtiontakauksen myöntämisen 1 päivänä elokuuta 2002 alkaen. Tätä ennen pankkien yleisin käytäntö oli olla myöntämättä laina, jos opiskelijalla on maksuhäiriöitä. Opiskelijan maksuhäiriön vaikutuksesta opintolainan saantiin katsottiin tarkoituksenmukaiseksi säätää lailla, jolloin opiskelijat olisivat luotonantajasta riippumatta mahdollisimman yhdenvertaisessa asemassa opintolainansaannin suhteen. Lainan takaajan näkökulmasta tarkoitus oli kiinnittää jo takauksen myöntövaiheessa huomiota niihin opiskelijoihin, joiden aiempi maksukäyttäytyminen ennakoi vaikeuksia saada lainaa pankista ja mahdollisia ongelmia lainan hoidossa.

Muutoksen myötä lainatakauksen hakijan luottotiedot on tarkistettu aina takauspäätöksen antamisen yhteydessä. Opintolainan valtiontakauksen myöntäminen maksuhäiriöiselle opiskelijalle on ollut kuitenkin mahdollista tapauskohtaisen harkinnan perusteella. Jos opiskelijalle ei maksuhäiriön vuoksi myönnetä opintolainan valtiontakausta, hän voi nykyisin saada opintolainaa vastaavan tuen toimeentulotukena. Toimeentulotukea ei tarvitse maksaa takaisin, toisin kuin opintolaina. Lainaosuuden mahdollisen kasvun myötä tahallisesti hankittujen maksuhäiriöiden määrä voi kasvaa. Kun perustoimeentulotuen toimeenpano siirtyy Kansaneläkelaitokselle 1 päivänä tammikuuta 2017 alkaen, olisi varmistettava opiskelijan ensisijaiseen toimeentuloturvaan sisältyvän opintolaina saatavuus.

Opintolainan käyttökelpoisuutta voitaisiin parantaa luopumalla kokonaan maksuhäiriömerkinnän tutkimisesta lainatakauksen myönnön yhteydessä. Jos opiskelijalle voitaisiin maksuhäiriön estämättä myöntää lainatakaus, hän voisi monessa tapauksessa maksaa pois maksuhäiriömerkinnän aiheuttaneen saatavan. Samalla opintotuen ja toimeentulotuen yhteensovitus selkiintyisi ja opintotuen toimeenpano helpottuisi. Selvitysten perusteella opintolainojen hoitamatta jättämisen syyt liittyvät suurelta osin opintojen jälkeisiin toimeentulovaikeuksiin, kuten huonoon työllistymiseen, perheen perustamiseen ja asunnon hankkimiseen. Pelkästään lainaehtoihin liittyvillä toimenpiteillä ei voida suoraan vaikuttaa jo opintonsa päättäneiden lainanhoito-ongelmiin. Vaikka maksuhäiriömerkintä ei jatkossa estäisi lainatakauksen myöntämistä, niin kuitenkin viimekädessä luoton myöntämisestä vastaisi edelleen pankki. Lisäksi lainan nostamissääntöjä voitaisiin yhdenmukaistaa siten, että toisena asteen opiskelijat voisivat nostaa lukukauden lainan yhdessä erässä kuten korkeakouluopiskelijat.

Takausvastuulainat

Nykyinen järjestelmä on riskitön pankille ja turvallinen velalliselle valtion takauksen perusteella. Jos opintovelallinen ei pysty maksamaan opintolainaa pankkiin, valtio maksaa lainan takaajana ja Kansaneläkelaitos voi sopia maksujärjestelyistä opintolainansaajan kanssa. Vapautuksen takausvastuuvelasta saavat nykyisin pienituloiset pysyvästi työkyvyttömät tai vähintään viisi vuotta työkyvyttömänä olleet sekä kuolleet velalliset. Osittainen maksuvapautus voidaan myöntää silloin, kun lainansaajan taloudellinen tilanne on heikentynyt pitkään kestäneen työttömyyden, sairauden tai muun syyn vuoksi siten, että lainan takaisinperimistä kokonaan olisi pidettävä kohtuuttomana. Osittainen maksuvapautus myönnetään soveltamiskäytännössä pääsääntöisesti vapautuksena takaussaatavalle kertyneistä koroista.

Takausvastuuvelan takaisinmaksussa ei ole kyse puhtaasti aiheettoman etuuden takaisinperinnästä. Opintolaina on ollut tarkoitettu turvaamaan opintojen aikaista toimeentuloa. Takausvastuuvelallinen on pyrkinyt lainalla investointiin, joka ei olekaan taannut lainan takaisinmaksun mahdollistavaa työllistymistä. Näistä syistä sen perinnässä tulisi olla jatkossakin joustavuutta. Nykyisen takausvastuuperinnän ohjeistuksen mukaan asiakkaan kanssa voidaan sopia maksusuunnitelman muuttamisesta. Maksusuunnitelmaa voidaan nykyisin muuttaa määräajaksi perustellusta tilapäisestä syystä yhtäjaksoisesti kerrallaan kuuden kuukauden ajaksi. Tällöin maksuerä voi tilapäisesti olla lainamäärään nähden riittämätön, mutta kuitenkin minimissään 30 euroa kuukaudessa.

Maksuvapautusten myöntämiselle ei ole laissa säädettyjä tulorajoja, vaan maksuvapautusten myöntäminen perustuu tapauskohtaiseen harkintaan, jossa korkoavustuksen myöntämisen tulorajoja on soveltamiskäytännössä käytetty suuntaa antavina. Nykyisen järjestelmän mukaiset maksuvapautusmenot ovat olleet noin 4—7 miljoonaa euroa vuodessa. Vuosittainen takaisinperinnän tuotto on ollut lähellä vuosittaisia takausvastuumenoja, joten järjestelmää voidaan pitää varsin tehokkaana.

Takaussaatavasta perittävä korko on tällä hetkellä opintotukiasetuksen 26 §:n mukaan seitsemän prosenttia, mikä vastaa korkolain (633/1982) 12 §:n mukaista korkoa. Yleinen korkotaso voitaisiin ottaa huomioon alentamalla korkoa esimerkiksi enintään neljään prosenttiin. Valtion kannalta takausvastuusaatavasta perittävän koron alentaminen ei muuttaisi perittävää yhteismäärää. Korkojen ja lyhennysten välinen suhde muuttuisi kuitenkin niin, että perittyä pääomaa kertyisi nykyistä enemmän.

Opintolainahyvitys

Opintolainahyvityksen käyttöönoton yhteydessä arvioitiin, että lainapääomat kasvaisivat aluksi, mutta muutaman vuoden viiveellä ne pienenisivät hyvityksen vuoksi ja velallisella olisi maksettavanaan pienempi opintolaina. Hyvityksen käyttöönoton yhteydessä arvioitiin, että hyvityksen pienentäessä opintovelan määrää myös valtion korkoavustus- ja takausvastuumenot voivat pienentyä. Opintolainahyvityksen ehtoja joudutaan arvioimaan tuen lainapainotteisuuden kasvun myötä sekä valtiontaloudellisista syistä että sen kannustinvaikutusten säilyttämiseksi.

Nykymuotoisena opintolainahyvitys on sekä palkkio tutkinnon suorittamisesta että kompensaatio opintovelallisille. Työmäärältään laajemman alemman ja ylemmän korkeakoulututkinnon suorittanut voi saada hyvityksen, jos tutkinto on suoritettu lukuvuoden sisällä tavoiteajas-

ta. Alemman korkeakoulututkinnon tai ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneen kohdalla jousto on yksi lukukausi. Lisäksi tutkinnon suoritusaikavaatimus on pidempi tietyin lakisääteisin perustein, kuten asevelvollisuuden suorittamisen, oman sairauden tai lapsen hoitamisen perusteella. Tutkinnonsuorittamisaikavaatimuksessa on nykymallissa joustoa, jotta laina olisi turvallinen opintojen rahoitusmuoto ja hyvityksen voisi saada vaikka tutkinnon suorittamisaika olisi jonkin verran pidempi kuin tavoiteaika.

Opintolainahyvityksen käyttöönoton myötä lainan käyttö ja keskimääräiset lainat ovat kasvaneet oletetulla tavalla. Lukuvuonna 2014 ensimmäisen kerran korkeakoulussa opintonsa aloittaneista 36,4 prosenttia oli nostanut lainaa keskimäärin 3 600 euroa, kun vuotta aikaisemmin osuus oli 27,6 prosenttia kesimääräisen laina ollessa 2 700 euroa. Opintolainahyvitys on uusi etuus, eikä ensimmäisten tilastojen perusteella vielä pystytä arvioimaan etuuden käyttöönoton yhteydessä arvioitujen hyvitysmenojen toteutumista. Tämän vuoksi vanhojen opiskelijoiden hyvitysehtojen muuttaminen kesken opintojen pian järjestelmän käyttöönotosta ei olisi perusteltua. Hyvitysehtojen muuttaminen takautuvasti on ongelmallista, koska opiskelijat ovat nostaneet opintolainaa ja opiskelleet olettaen saavansa hyvityksen voimassa olevan lain mukaisesti. Myös siirtymäajan määrittely olisi ongelmallista. Määräaikainen siirtymäaika pitäisi olla varsin pitkä, koska hyvityksen tutkinnon suorittamisaikaa koskeva vaatimus joustaa laissa säädetyin ehdoin. Yksinkertaisinta olisikin säilyttää hyvityksen ehdot nykytasolla.

Ennen opintolainahyvityksen käyttöönottoa korkeakouluopinnot aloittaneille ja määräajassa korkeakoulututkinnon suorittaneille voidaan tietyin edellytyksin myöntää verotuksen opintolainavähennys. Tukijärjestelmän yksinkertaistamiseksi olisi perusteltua myös jouduttaa vähennysjärjestelmän poistumista.

Opintotuen tarveharkintaisuuden vähentäminen

Opintotuen tulorajojen tarkoituksena on ollut kohdistaa opintotuki sitä tarvitseville sekä kannustaa täysipäiväiseen opiskeluun ja tavoiteajassa valmistumiseen työtuloilla rahoitetun osaaikaisen opiskelun sijaan. Opintotuen tulorajoja on korotettu viimeksi 1 päivänä tammikuuta 2008 lukien 30 prosentilla. Jos opiskelijan tulot ylittävät niin sanotun vapaan vuositulon rajan, hän on voinut peruuttaa tai palauttaa jo myönnetyn opintotuen tai se peritään häneltä jälkikäteen takaisin. Opintotuen tulorajoja valvotaan jälkikäteen verotettavien vuositulojen perusteella. Liikaa maksettu tuki peritään takaisin 15 prosentin korotuksella. Korotusta voitaisiin kohtuullistaa, koska työtulojen tarkoituksena on ollut toimeentulon turvaaminen.

Opiskelijan omien tulorajojen nostaminen olisi perusteltua, jotta tarveharkinta ei kiristy. Tulorajojen nosto kohdistuisi suurituloisimpiin opiskelijoihin ja lisäisi samalla myös muiden opiskelijoiden työssäkäyntiä ja valtion menoja. Tulorajoja ei esitetä korotettavaksi, koska tulorajojen avulla opintotuki voidaan kohdentaa eniten tukea tarvitseville. Tulorajoilla kannustetaan opiskelijaa myös päätoimisiin opintoihin. Nykyiset opintotuen tulorajat tekevät päätoimisesta opiskelusta taloudellisesti kannattavampaa suhteessa sivutoimisiin ansiotyön ohessa suoritettuihin opintoihin. Jotta tulorajat eivät jäisi jälkeen yleisestä ansiotason kehityksestä, opiskelijan omat tulorajat olisi perusteltua sitoa ansiotasoindeksiin.

Muussa kuin korkeakoulussa opiskelevien opiskelijoiden vanhempien tulot voivat vähentää tukea, mutta opintorahaa voidaan kuitenkin korottaa kaikilla koulutusasteilla vanhempien pienituloisuuden perusteella. Opintorahaan vähentävästi vaikuttavia 18—19 -vuotiaiden itsenäisesti asuvien opiskelijoiden vanhempien tulorajoja korotettiin viimeksi 1 päivänä tammikuuta

2016 lukien 13 prosentilla ja tätä ennen 1 päivänä elokuuta 2015 lukien 30 prosentilla. Vanhempien tulojen vähentävästä vaikutuksesta olisi perusteltua luopua täysi-ikäisten itsenäisesti asuvien opiskelijoiden osalta kokonaan. Valtiontaloudellisista syistä tarveharkintaa on lievennetty vaiheittain. Tärkeintä olisi turvata itsenäisesti asuvan opiskelijan toimeentulo ja luopua seuraavaksi kokonaan vanhempien tulojen vähentävä vaikutuksesta itsenäisesti asuvien 18—19 -vuotiaiden toisen asteen opintorahaan. Myös vanhempien luona asuvien 18—19 -vuotiaiden opiskelijoiden vanhempien tulojen vähentävästä vaikutuksesta opintorahaan tulisi luopua, jotta eri koulutusasteilla opiskelevat opiskelijat eivät olisi eriarvoisessa asemassa.

Asumisen tukemisen kehittäminen

Opiskelijat kuuluvat pääasiassa opintotuen asumislisän piiriin. Asumislisään ei kuitenkaan ole oikeutettu opiskelija, joka asuu vanhempansa luona, asuu samassa asunnossa oman tai puolisonsa lapsen kanssa taikka asuu puolisonsa omistamassa asunnossa. Asumislisään ei ole oikeutettu myöskään opiskelija, joka olisi oikeutettu maksuttomaan asuntolapaikkaan, ellei ole erityisen painavia syitä sille, että opiskelija ei voi ottaa asuntolapaikkaa vastaan. Eläkkeensaajan asumistuesta annetun lain (571/2007) mukaista asumistukea saavan puolisonsa kanssa asuva opiskelija ei myöskään ole oikeutettu asumislisään. Opiskelijalle voidaan kuitenkin myöntää asumislisä sellaisen asunnon asumismenoihin, joka on vuokrattu opiskelun vuoksi ja sijaitsee muulla paikkakunnalla kuin perheen vakituinen asunto.

Asumislisä kattaa 80 prosenttia kuukausittaisista asumismenoista 252 euron maksimiin asti. Asumislisän piirissä olevista opiskelijoista 86 prosenttia sai vuonna 2015 asumislisän enimmäismäärän (201,60 €/kk). Ulkomailla opiskelevalla asumislisä on 210 euroa kuukaudessa. Asumislisän kuukausimäärä on alhaisen vuokratason maissa Bulgariassa, Romaniassa ja Sloveniassa 58,87 euroa, Latviassa, Liettuassa, Puolassa, Tshekissä, Ukrainassa, Valko-Venäjällä, Venäjällä ja Virossa 75,68 euroa sekä Slovakiassa ja Unkarissa 109,32 euroa.

Yleistä asumistukea maksetaan ruokakunnalle, kun taas opintotuen asumislisä on henkilökohtainen etuus. Yleisessä asumistuessa kaikkien ruokakunnassa asuvien tulot vaikuttavat asumistuen määrään. Opintotuen asumislisään ei puolestaan vaikuta muiden samassa taloudessa asuvien tulot. Yleistä asumistukea maksetaan lähtökohtaisesti kaikilta kuukausilta. Opintotuen asumislisää puolestaan maksetaan vain opintotukeen oikeuttavalta opiskeluajalta, joka on pääsääntöisesti yhdeksän kuukautta vuodessa.

Yleisessä asumistuessa huomioon otettava enimmäisvuokra on suurempi kuin opintotuen asumislisän enimmäisvuokra. Yleisen asumistuen enimmäisvuokra vaihtelee yksinasuvalla kuntaryhmästä riippuen 362 eurosta 508 euroon kuukaudessa. Opintotuen asumislisän enimmäisvuokra on 252 euroa kuukaudessa. Yleisen asumistuen saajien yksin asuvien keskimääräinen vuokra on myös suurempi (484 €/kk) kuin opintotuen asumislisän saajien keskimääräinen vuokra (376 €/kk) eli opintotuen asumislisän saajat asuvat keskimäärin halvemmissa asunnoissa kuin yleisen asumistuen saajat.

Yleisessä asumistuessa huomioon otettavat tulot poikkeavat opintotuen asumislisässä huomioon otettavista tuloista. Asumistukea laskettaessa kuukausitulona otetaan huomioon ruokakunnan jäsenen jatkuvat tai vuosittain toistuvasti saamat bruttotulot lukuun ottamatta lain 15 §:ssä tarkoitettuja etuoikeutettuja tuloja. Tuloina ei asumistukea laskettaessa oteta huomioon esimerkiksi lapsilisälain (796/1992) mukaista lapsilisää, äitiysavustuslain (477/1993) mukaista äitiysavustusta vammaisetuuksista annetun lain (570/2007) mukaisia etuuksia taikka

toimeentulotuesta annetun lain (1412/1997) mukaista toimeentulotukea. Yleisen asumistuen tuloharkinnassa otetaan huomioon kolmen kuukauden jatkuvat tulot. Yleisessä asumistuessa tukeen oikeuttavien tulojen yläraja on yksin asuvalla kuntaryhmästä riippuen 1 820—2 167 euroa kuukaudessa ja opintotuen asumislisässä 1 879 euroa kuukaudessa. Keskimääräisen tuen määrä on yleisessä asumistuessa suurempi kuin opintotuen asumislisässä. Yleisessä asumistuessa yksin asuvien keskimääräinen tuki on 271 euroa kuukaudessa (2 226 €/vuosi) ja opintotuen asumislisässä 195 euroa kuukaudessa (1 236 €/vuosi).

Sosiaali- ja terveysministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö ja Kansaneläkelaitos ovat yhteistyönä selvittäneet edellytyksiä siirtää asumislisän piirissä olevat opiskelijat ulkomailla opiskelevia lukuun ottamatta yleisen asumistuen piiriin. Kansaneläkelaitoksen tekemien laskelmien mukaan opiskelijoiden siirtäminen yleisen asumistuen piiriin kasvattaisi asumistukimenoja 54 miljoonalla eurolla. Opintoraha otettaisiin muiden sosiaalietuuksien tapaan huomioon tulona asumistukea myönnettäessä ja noin kymmenen prosenttia voisi muuttaa asumaan nykyistä kalliimpiin asuntoihin asumistuen korkeampien asumismenonormien takia. Lisämäärärahaarviossa on otettu huomioon, että enimmäisasumismenojen nousua rajoitetaan (indeksisäästö) ja kuntaryhmien 3 ja 4 kuntaryhmien enimmäisasumismenoja alennetaan 5 prosentilla. Lisäksi kasvaisivat asumistuen toimeenpanomenot noin 10 miljoonaa euroa vuositasolla. Ratkaisun arvioidaan vähentävän toimeentulotuen tarvetta Kansaneläkelaitoksen arvion mukaan noin 15 miljoonaa euroa, josta valtion rahoituksen osuus on noin puolet. Asumislisän piirissä olevien opiskelijoiden siirtäminen asumistuen piiriin muuttaisi yhteiskunnan tuen kohdentumista merkittävällä tavalla. Asumistukeen siirtyminen tarkoittaa yksilökohtaisesta asumislisästä ruokakuntakohtaiseen asumistukeen siirtymistä. Yleisessä asumistuessa huomioonotettava enimmäisvuokra on korkeampi, jolloin yksin asuvien pienituloisten tuki voi nousta. Asumistuki voi olla nykyistä asumislisää pienempi kuitenkin, jos yksin asuvalla opiskelijalla tai ruokakunnan muilla jäsenillä on asumistuessa huomioonotettavan opintorahan lisäksi niin sanottua jatkuvaa tuloa siten, että se vähentää asumistukea. Asumistukea myönnettäessä tulisi selvittää siirtyvien opiskelijoiden samassa osoitteessa asuvien perhesuhteet. Samaan ruokakuntaan kuuluvaksi katsotaan mm. yhteisellä vuokrasopimuksella asunnon vuokranneet henkilöt, tilapäisesti poissa olevat henkilöt taikka ruokakuntaan kuuluvan henkilön muualla asuva puoliso.

Opintotuen uudistamista koskeva selvitys

Selvityshenkilö Roope Uusitalo on koonnut raporttiin[3] tutkimustietoa erilaisten opintotukimallien mahdollisista vaikutuksista koulutukselliseen tasa-arvoon, opiskeluun sekä opiskelijoiden toimeentuloon.

Selvityshenkilö käsittelee raportissa koulutuksen investointiluonnetta ja koulutuksen hyötyjä pidemmällä aikavälillä. Tilastojen mukaan korkeasti koulutetuilla on paremmat palkat ja pienempi työttömyysriski. Tarkemmin tarkasteltuna alakohtaisia eroja on paljon ja näitä eroja työmarkkinatilanteessa ja palkkatasossa on vaikea ottaa opintotukijärjestelmässä huomioon. Opiskelijat ovat opiskeluaikana keskimäärin pienituloisia, joten opintoraha pienentää tuloeroja, kun tuloja mitataan vuosituloilla. Koko elinkaaren yli tarkasteltuna korkeakouluopiskelijat taas ovat keskimääräistä suurituloisempia, joten elinkaaritulojen eroja opintoraha kasvattaa.

[3] Opintotuen uudistaminen. Selvitysmiehen raportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:7

Tavallisimpien koko väestön tasolla tuloerojen mittaamiseen käytettyjen indikaattorien avulla mitattuna vaikutus ei tosin ole kovin suuri. Selvityshenkilö toteaa, että perustelut koulutuksen taloudelliselle tukemiselle liittyvät koulutuksen ulkoisvaikutuksiin eli sellaisiin vaikutuksiin, joista hyötyy opiskelijan lisäksi myös muu yhteiskunta sekä koulutusmahdollisuuksien tasa-arvoon erilaisista perheistä tulevien opiskelijoiden kesken.

Raportin mukaan on tehty suunnilleen yhtä paljon tutkimuksia, joiden mukaan opintotuki vaikuttaa enemmän heikompiosaisten koulutusmahdollisuuksiin kuin tutkimuksia, joiden mukaan tuki vaikuttaa enemmän hyväosaisten koulutukseen hakeutumiseen. Mahdollisuuksien tasa-arvoon voi vaikuttaa myös, onko opintotuki suoraa rahamuotoista tukea vai valtion takaamaa opintolainaa. Tutkimustuloksia opintotuen lainan ja rahapainotteisuuden vaikutuksesta koulutukseen hakeutumiseen ja koulutukseen hakeutumisen eroihin eri sosiaaliryhmissä ei selvityshenkilön mukaan ole tehty.

Selvityshenkilön raportin mukaan opintolainaa käyttävät jonkun verran useammin pienituloisista perheistä tulevat opiskelijat. Näyttöä siitä, että opiskelijan vanhempien keskimääräistä matalampi koulutustaso tai perheen keskimääräistä pienemmät tulot vähentäisivät opintolainan käyttöä, ei löytynyt. Myöskään merkkejä opintorahapainotteisen järjestelmän mahdollisuuksien tasa-arvoa kasvattavasta vaikutuksesta ei aineistosta löytynyt sen paremmin maiden välisestä vertailusta kuin opintotukijärjestelmän 1990-luvun uudistuksen jälkeisestä kehityksestä.

Opintorahan suuruudella voi selvityksen mukaan olla sekä opintoja nopeuttavia että opintoja hidastavia vaikutuksia ja kokonaisvaikutusta voidaan arvioida vain empiirisen tutkimuksen keinoin. Opintotukijärjestelmän vaikutukset voivat riippua myös tuen ehdoista, esimerkiksi siitä, missä määrin tuki on sidottu opintojen etenemiseen. Tiukemmin opintojen edistymiseen tai opintovaatimusten tasoon liittyvä opintotuki voi luoda tehokkaampia kannustimia kuin tukijärjestelmä, jossa tällaisia ehtoja ei ole. Erään tutkimuksen mukaan opintotuki lisää korkeakoulutuksen kysyntää ja kasvattaa koulutukseen hakeutuvien osuutta. Toisen tutkimuksen mukaan lainaehtojen kiristäminen ja tulorajojen kasvattaminen muuttaa taloudellisia kannustimia ja johtaa lainarahoituksen korvaamiseen työtuloilla. Opintotuen sitomisella opintosuorituksiin ja määräajassa valmistumiseen liittyvillä bonuksilla on erään mallisimulaation mukaan merkittävä opiskeluaikoja lyhentävä vaikutus.

Selvityshenkilön raportin mukaan 1990 -luvun alussa käyttöönotetun opintorahapainotteisen opintotukijärjestelmän myötä korkeakouluopiskelijoiden vanhempien koulutustausta ei ole juurikaan muuttunut, vaan edelleen korkeakoulutettujen perheiden lapset ovat yliedustettuina korkeakoulutuksessa. Myöskään pienituloisista perheistä tulevien opiskelijoiden osuus ei ole noussut. Nämä tulokset viittaavat siihen, ettei opintorahapainotteisella tukijärjestelmällä olisi merkittävää vaikutusta koulutukseen hakeutumiseen. Vanhempien tulojen ja korkeakoulutukseen hakeutuneiden opiskelijoiden välinen korrelaatio on kuitenkin aiempaa pienempi. Tilastojen mukaan pienituloisista perheistä tulevat opiskelijat käyttävät opintolainaa enemmän kuin suurituloisista perheistä tulevat opiskelijat. Uusitalon mukaan pelko velkaantumisesta voi olla suurempi pienituloisesta perheestä tulevilla opiskelijoilla.

Selvityksessä ei oteta kantaa siihen, olisiko opiskelijoiden siirtäminen yleisen asumistuen piiriin tarkoituksenmukaista, vaan kysymys on jätetty myöhemmin erikseen selvitettäväksi.

Uusitalon selvitystyön jälkeen laaditussa Elinkeinoelämän tutkimuslaitoksen tutkimuksessa[4] arvioitiin uudistuksen vaikutuksia opintojen kestoon, opintotukimenoihin ja verotuloihin. Tulosten perusteella hallituksen keväällä 2016 tekemän kehyspäätöksen mukainen opintotukijärjestelmän uudistus pienentäisi opintotukimenoja pitkällä aikavälillä noin 20 prosenttia vastaten hallituksen säästötavoitetta. Tulokset viittaavat kuitenkin siihen, että uudistus samalla pidentäisi hieman opiskeluaikoja. Tämä johtuu osittain siitä, että opiskelijat ovat haluttomia nostamaan opintolainaa. Ne opiskelijat, jotka haluavat lainaa käyttää, kuitenkin hyötyisivät muutoksesta siten, että tuki mahdollistaisi päätoimisen opiskelun ilman pitkittävää työssäkäyntiä. Opintoaikojen piteneminen on omiaan pienentämään verotuloja, mikä puolestaan pienentää uudistuksen hyötyä koko julkisen talouden kannalta. Verotulovaikutuksia koskeviin arvioihin liittyy kuitenkin paljon epävarmuutta. Selvityksen mukaan opintolainahyvityksen leikkaaminen tai sen ehtona olevan valmistumismääräajan lyhentäminen eivät mallin perusteella toisi todellisia säästöjä. Selvitys on tarkoitus julkaista alkusyksystä 2017.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1 Tavoitteet

Esityksen tavoitteena on pääministeri Sipilän hallituksen strategisen ohjelman mukaisesti uudistaa opintotukea siten, että opintotuen taso nousee, mutta samalla opintotukimenot pienenevät. Pitkän aikavälin säästötavoitteeksi on täsmentynyt noin 112 miljoonaa euroa. Säästöstä suurin osa toteutuu vuoteen 2019 mennessä. Lisäksi opintotukiuudistuksen tavoitteena on, että opintotukijärjestelmä turvaa mahdollisuuden kokopäiväiseen opiskeluun ja kannustaa ripeään valmistumiseen. Tavoitteena on myös parantaa opiskelijoiden yhdenvertaisuutta.

Asumislisän piirissä olevat opiskelijat siirtyvät 1 päivänä elokuuta 2017 lukien pääsääntöisesti yleisen asumistuen piiriin. Uudistus lisää yhdenvertaisuutta asumisen tukemisessa ja parantaa yksin asuvien pienituloisten ja korkeita asumismenoja maksavien opiskelijoiden asumistuen tasoa.

3.2 Toteuttamisvaihtoehdot

Opintotuen uudistamista koskeva selvitys

Opetus- ja kulttuuriministeri Sanni Grahn-Laasonen pyysi professori Roope Uusitaloa selvittämään korkeakouluopiskelijoiden opintotuen uudistamisen vaihtoehtoja. Uusitalon mukaan opintotukimenojen säästö voidaan periaatteessa toteuttaa kolmella eri tavalla: 1) opintorahan tai asumislisän tasoa voidaan pienentää tai korvata kokonaan opintolainalla 2) opintotuen maksimikestoa voidaan lyhentää (niin sanottu 3+2 -malli) tai 3) opintotuen saantiehtoja kiristää.

[4] Opintolainajärjestelmän uudistaminen - rakenteelliseen malliin perustuvia vaikutuslaskelmia (Hannu Karhunen Jyväskylän yliopisto, Niku Määttänen Elinkeinoelämän tutkimuslaitos, Roope Uusitalo Jyväskylän yliopisto, 2016)

Uusitalon selvitysten perusteella päävaihtoehdot ovat opintorahan maksimikeston rajaaminen (niin sanottu 3+2 -malli) ja opintorahan tason leikkaaminen. Kummassakin vaihtoehdossa opintolainan valtiontakausta korotettaisiin niin, että opintotuen kokonaismäärä olisi hallitusohjelman linjauksen mukaisesti 1 100 euroa kuukaudessa.

Niin sanotussa 3+2 -mallissa nykymuotoista opintorahaa maksettaisiin vain alempaan korkeakoulututkintoon tai ammattikorkeakoulututkintoon. Ylemmän korkeakoulututkinnon tuki olisi kokonaan lainamuotoista. Malli johtaisi ammattikorkeakouluissa keskimäärin pidempään opintorahakauteen kuin yliopistoissa, mikä olisi tasapuolisen kohtelun kannalta vaikeasti perusteltavissa oleva ratkaisu. Koska uusimuotoinen tuki voitaisiin ottaa käyttöön vain uusilla opiskelijoilla, alkaisi säästöä syntyä vasta usean vuoden kuluttua muutoksesta. Opintorahaoikeuden rajaaminen esimerkiksi vain kolmeen lukuvuoteen saattaisi lisätä työssäkäyntiä maisterivaiheen opintojen aikana ja viivästyttää opintojen valmistumista. Tämä vaihtoehto vähentäisi valtion menoja vasta pitemmällä aikavälillä, eikä toisi hallitusohjelman edellyttämiä välittömiä säästöjä.

Hallitusohjelmaan kirjattu opintotukimenojen säästötavoite voidaan toteuttaa leikkaamalla opintorahan tasoa. Yksinkertaisin toteutustapa toteuttaa säästöt on pitää tuen rakenne pääpiirteittäin ennallaan ja pienentää opintorahan kuukausittain myönnettävää määrää. Leikkaamalla tukea sekä nykyisiltä että tulevilta opiskelijoilta voidaan säästötavoite toteuttaa tasapuolisesti sekä hallitusohjelmaan kirjatussa aikataulussa, jos sekä nykyisten että tulevien korkeakouluopiskelijoiden opintorahan tasoa leikataan. Samalla opintorahan leikkaus kompensoidaan lainatakausta korottamalla siten, että lainan ja rahan yhteenlaskettu määrä on kaikille sama.

Selvityshenkilö ehdotti, että opintolainan valtiontakausta nostettaisiin hallitusohjelman mukaisesti siten, että koko opintotuki olisi asumislisä mukaan laskien yhteensä 1 100 euroa kuukaudessa, jolloin valtiontakaus tulisi nostaa 650 euroon kuukaudessa. Opintolainaa voitaisiin myöntää myös opintorahakauden päättymisen jälkeen siten, että viivästyneet opinnot voisi suorittaa opintolainan turvin loppuun. Niiltä kuukausilta, joilta opintorahaa ei enää myönnetä, opintorahaoikeuden loppumisen vuoksi opintolainan valtiontakaus olisi maksimissaan 1 100 euroa kuukaudessa. Tämä takaus voitaisiin selvityshenkilön mukaan myöntää esimerkiksi kahden lukuvuoden ajalle. Pelkkään opintolainaan perustuva tuki olisi ongelmallinen. Nykyistä korkeampi lainatakauksen määrä nostaisi merkittävästi opintovelan määrää ja kasvattaisi pidemmällä aikavälillä valtion takausvastuumenoja. Järjestelmän väärinkäytökset voisivat lisääntyä, sillä opintorahan päätyttyä lainaa jouduttaisiin myöntämään ilman tarveharkintaa ja opintojen edistymisen seurantaa. Millään muulla kansalaisryhmällä ei toimeentuloturva perustu kokonaan lainaan.

Korkeakouluopiskelijoiden opintorahaa voitaisiin selvityshenkilön mukaan laskea samalle tasolle kuin toisen asteen opintoraha. Jotta säästötavoite voidaan saavuttaa leikkaamatta opintorahaa tätä enempää, voitaisiin selvityshenkilön mukaan samalla rajata tutkintokohtaista opintotukiaikaa. Yhtä korkeakoulututkintoa varten myönnettäisiin korkeintaan tutkinnon laskennallista suorittamisaikaa vastaava määrä opintotukikuukausia, mikä lyhentäisi esimerkiksi tavallisimpia 300 opintopisteen yliopistotutkintojen suorittamista varten myönnettävien opintorahakuukausien maksimimäärän nykyisestä 50 tukikuukaudesta 45 kuukauteen. Yhteensä kaikkia korkeakoulututkintoja varten myönnettävien tukikuukausien määrä voitaisiin lyhentää nykyisestä 64 tukikuukaudesta 54 kuukauteen.

Kustannussäästön lisäksi ehdotuksen tarkoituksena on selvityshenkilön mukaan antaa signaali, että esimerkiksi viisivuotisen tutkinnon tarkoituksenmukainen suoritusaika on viisi vuotta ja yhteiskunta on valmis tukemaan tutkinnon suorittamista tutkinnon normaalin suoritusajan verran. Opintorahaa ei enää myönnettäisi erikseen alempaa ja ylempää korkeakoulututkintoa varten silloin kun opiskelija on otettu suorittamaan sekä alempaa että ylempää korkeakoulututkintoa, kuten useimpien yliopistojen opiskelijavalintojen kohdalla tehdään. Tämä yksinkertaistaisi ja selkiyttäisi opintotukijärjestelmää sekä tekisi opintorahan käytöstä nykyistä joustavampaa. Tukikuukausien määrän rajauksen päätarkoitus oli selvityshenkilön mukaan pienentää kuukausittaisen tuen leikkaustarvetta.

Jatkovalmistelussa rahamuotoisen tukiajan rajaus arvioitiin ongelmalliseksi opintorahakauden päättymisen jälkeen myönnettävän kokonaan lainaan perustuvan tuen kanssa. Käytännössä se olisi merkinnyt tukiajan lyhenemistä viidellä tukikuukaudella, mikä olisi vaikeuttanut opintojen loppuun saattamista niillä opiskelijoilla, joilla on ollut opinnoissa vaikeuksia esimerkiksi sairauden tai vaikean elämäntilanteen vuoksi. Jatkovalmistelussa päädyttiinkin kohtuullistamaan tukiajan leikkaus kahteen tukikuukauteen.

Lisäksi selvityshenkilö ehdotti, että opintolainahyvitys olisi 30 prosenttia omavastuuosuuden ylittävästä lainamäärästä. Opintolainahyvityksessä huomioon otettava lainamäärä olisi edelleen korkeintaan tutkinnon laskennallista suorittamisaikaa vastaava määrä ja täysimääräisen hyvityksen saisi suorittamalla tutkinnon sen laskennallisessa suorittamisajassa. Hyvityksen määrä olisi porrastettu opintojen viivästymisen mukaan siten, että hyvitys olisi 15 prosenttia omavastuuosuuden ylittävästä lainamäärästä niille opiskelijoille, jotka suorittavat tutkinnon ajassa, joka ylittää laskennallisen tutkinnon suorittamisajan korkeintaan yhdellä vuodella. Lisäksi selvityshenkilö ehdotti opintolainoihin korkosuojausta, joka rajoittaa opintolainan korkojen noususta aiheutuvaa riskiä ja rajoittaa opiskelijan maksaman koron korkeintaan neljään prosenttiin.

Selvityshenkilö kuuli selvitystyön yhteydessä sidosryhmien näkemyksiä opintotuen kehittämiseen. Vastauksissa korostui rahamuotoisen tuen tärkeys ja huoli opiskelijoiden toimeentulon heikkenemisestä ja tasa-arvoisista opiskelumahdollisuuksista tilanteessa, jossa opintotukimäärärahoista on säästetty hallitusohjelman mukainen summa. Ripeään valmistumiseen kannustavaa elementtiä kannattavat useat vastaajat. Opiskelijoiden asumistuki tai opiskelijoiden siirtäminen yleisen asumistuen piiriin jakoi vastaajien mielipiteitä. Opintotukijärjestelmän usein tapahtuvia muutoksia kritisoivat monet vastaajat.

Opintotuen uudistamista koskevan professori Uusitalon raportin täydentävän ehdotuksen mukaan opintolaina jaettaisiin peruslainaan ja lisälainaan. Peruslaina olisi tarkoitettu turvalliseksi kaikille. Lisälainaa voisivat halukkaat nostaa tämän peruslainan päälle. Peruslainalle valtio tarjoaisi Ruotsin malliin mukaisesti takaisinmaksuturvan. Peruslainaa pitäisi lyhentää esimerkiksi korkeintaan viidellä prosentilla vuosituloista. Jos laina ei tällä tahdilla tulisi 20 vuodessa maksettua, valtio kuittaisi jäljellä olevan määrän. Työttömien ei tarvitsisi lyhentää lainaa. Mallin rahoitus toteutettaisiin nykyistä hyvitystä heikentämällä sekä opintorahaleikkauksin. Uusitalon mukaan ehdotus ei ole ongelmaton, sillä niille, joiden työllistyminen ei käy yhtä helposti, tuloista riippuva lainan takaisinmaksu olisi käytännössä lisävero. Tällainen vero heikentää työllistymisen kannustimia ja osuisi ryhmään, jossa kannustimet ovat muutenkin heikkoja. Mallin on arvioitu monimutkaistavan merkittävästi nykyistä järjestelmää. Siitä aiheutuvat menot voisivat olla esimerkiksi työttömyyden kasvaessa niin suuret, että opintorahaa jouduttaisiin leikkaamaan tuntuvasti. Malli saattaisi jopa kannustaa velkaantumaan tarpeettomasti. Tä-

mä lainaturvamalli soveltuisi valtion opintolainaan, mikä edellyttäisi valtiolta merkittäviä pääomia. Lainaturva ulottuisi opiskeluajasta vuosikymmenien päähän, mikä olisi luonteeltaan myös valmistumisen jälkeistä tulojen tasausta. Malli edellyttäisi uutta sääntelyä. Ruotsin mallin mukaisesti lainaturvalle ja peruslainalle tulisi säätää mm. valtiontakauksen lisäksi uusia ehtoja, kuten lyhennysmalli, takaisinmaksuturvaan oikeuttava tulorajat, mahdollinen tulorajojen indeksiin sitominen, miten tulotason muutos huomioitaisiin, mahdollinen pankinmuutos, ulkomailta saadun tulon huomioiminen ja luottolainsäädännön yleisten edellytysten huomioiminen. Jako peruslainaan ja lisälainaan muodostaisi opintotukeen kaksi erilaista lainaa, joita säänneltäisiin eri tavoilla.

Jatkovalmistelussa arvioitiin myös korkoriskien suojauksen käyttöönoton edellytyksiä. Nykyisellä korkotasolla korkoriskien tasauksesta aiheutuisi vain vähän tai ei lainkaan kustannuksia, mutta korkojen nousu voisi kasvattaa korkotuen kustannuksia merkittävästi. Korkokatto, joka pitäisi opiskelijan maksaman koron marginaaleineen alle neljässä prosentissa, maksaisi kymmenen vuoden bulletlainassa kertamaksulla 1,5 prosenttia tai vuosikustannuksena 0,15 prosenttia lainapääomasta. Valtion osuus (50 %) kustannuksista olisi tällöin 2,2 miljoonaa euroa lainakannan ollessa esimerkiksi 3 miljardia euroa. Suuruudeltaan 4 000 euron lainasta vuosittain maksettava kertamaksu olisi puolestaan lainansaajalle 6—14 euroa. Vakuutustyyppistä korkosuojausta yksinkertaisempi korkosuoja olisi valtion korkotuki koron ylittäessä tietyn tason. Korkotuki olisi tarkoituksenmukaista sitoa markkinakoron ja korkokaton erotukseen, jotta järjestelmä ei vaikuttaisi opintolainojen hinnoitteluun. Tässä vaihtoehdossa valtiolle ei aiheutuisi lainkaan kustannuksia nykyisellä korkotasolla. Jokainen korkokaton jälkeen tapahtuva prosenttiyksikön lisäys korkotasoon aiheuttaisi 30 miljoonan euron lisäyksen valtion menoihin lainakannan ollessa esimerkiksi 3 miljardia euroa. Korkojen oletetaan pysyvän vielä pitkään alhaalla, jonka vuoksi arvioidaan, että välitöntä tarvetta korkoriskien suojaukselle ei ole.

Lisäksi Uusitalo ehdotti opintojen edistymisen seurannassa käytettävän opintosuoritusvaatimuksen nostamista viidestä opintopisteestä tukikuukaudessa kuuteen opintopisteeseen tukikuukautta kohden. Tämän muutosehdotuksen arvioitiin kiristävän liikaa suoritusvaatimusta. Kansaneläkelaitoksen rekisteritietojen perusteella suoritusvaatimuksen korotus olisi tarkoittanut sitä, että selvityspyyntökirjeiden määrä olisi kaksinkertaistunut, jolloin sen olisi saanut lähes 40 prosenttia tukea saavista korkeakouluopiskelijoista. Niiden opiskelijoiden kohdalla, jotka eivät pystyisi säännöllisesti saavuttamaan suoritusvaatimusta ja joilla ei olisi hyväksyttävää syytä opintojen hidastumiseen, tuen maksaminen lakkaisi. Suoritusvaatimuksen kiristyminen heikentäisi näin edellytyksiä opiskella tehokkaasti. Osa opiskelijoista saattaisi joutua turvautumaan työssäkäyntiin tiputtuaan tuelta. Viiden pisteen suoritusvaatimuksella on tarkoitus saada seurannassa kiinni ne opiskelijat, joiden opinnot ovat hidastuneet. Liian kireä seurantakriteeri ei ottaisi huomioon koulutusalakohtaisista tai vastaavista syistä johtuvaa vaihtelua opintosuoritusten kertymisessä.

Opintolainahyvitys

Opintotuen muuttuminen lainapainotteisemmaksi voi lisätä lainan käyttöä ja hyvitykseen oikeutettujen määrää opintojen nopeutumisen seurauksena. Jos korkeakoulututkinnon suorittaminen nopeutuisi siten, että vuosittain korkeakouluista valmistuisi viisi prosenttia enemmän opintotukea käyttäneitä hyvitykseen oikeutettuja korkeakoulututkinnon suorittaneita ja nykyisen 40 prosentin sijaan 55 prosenttia olisi oikeutettu hyvitykseen, hyvityksen saajamäärä kasvaisi noin 7 000 opiskelijalla. Jos lisäksi hyvityksen määrä kasvaisi samassa suhteessa kuin

lainatakaus, hyvitysmenot lähes kaksinkertaistuisivat nykytasosta. Kehitys ei välttämättä kuitenkaan ole näin suoraviivaista. Hyvityksen vaikutuksesta lainan käyttöön tulisi olla enemmän tietoa, jotta tulevaa kehitystä voitaisiin arvioida luotettavasti.

Selvityshenkilö Uusitalon mallin on arvioitu tarkoittavan, että kolmasosa opintolainhyvitykseen oikeutetuista tutkinnon suorittajista voisi maksimoida hyvityksen. Suurin osa opintohyvityksen saajista saisi nykyehtojen mukaista pienemmän hyvityksen, jolloin hyvitysmenot pysyvät nykymallin mukaisella tasolla. Samalla opiskelijan omavastuuosuus lainasta kasvaisi nykymalliin verrattuna. Suuri osa tutkinnon suorittajista ei kuitenkaan saisi hyvitystä lainkaan, koska hei eivät valmistuisi Uusitalon esittämässä määräajassa. Hyvityksen saisivat täysimääräisenä vain ne korkeakoulututkinnon suorittaneet opintovelalliset, jotka suorittavat opinnot nopeammin kuin korkeakoulu on velvoitettu opinnot järjestämään. Opintojen suorittamisesta tutkintotodistuksen saamiseen voi kuitenkin kulua useita kuukausia muun muassa lopputyön tarkistamisen, kypsyyskokeen suorittamisen sekä tutkintotodistuksen hallinnollisten prosessien vuoksi. Jotta tutkinto on suoritettu tavoiteajassa, tulisi opintosuoritusten olla opintosuoritusrekisterissä monta kuukautta ennen tavoiteajan täyttymistä. Hyvitys muuttuisi tässä vaihtoehdossa luonteeltaan palkkioksi nopeasta opiskelusta ja sen saamiseen voisivat vaikuttaa korkeakoulu- ja opintoalakohtaiset tekijät nykyistä enemmän.

Jatkovalmistelussa arvioitiin muita vaihtoehtoisia toimenpiteitä, joilla voitaisiin vaikuttaa hyvitysmenoihin. Opintolainahyvityksen ehdot voitaisiin säilyttää nykytasolla siten, että hyvityksessä huomioonotettava laina olisi Suomessa tapahtuvissa opinnoissa 400 euroa ja ulkomaisissa opinnoissa 700 euroa kuukaudessa, vaikka lainatakauksen enimmäismäärä nousisi. Lainan käyttöä seurattaisiin ja hyvityksen ehtoja muutettaisiin tarvittaessa vasta, kun lainan ja hyvityksen käytöstä on enemmän tietoa. Hyvityksen kohdentamiseksi eniten lainaa nostaville voitaisiin ensisijaisesti korottaa 2 500 euron omavastuurajaa. Lisäksi voitaisiin alentaa sitä omavastuun ylittävän lainan osasta laskettavaa prosenttiosuutta, jonka perusteella hyvitykseen oikeuttava laina määräytyy. Hyvitysmenojen rajaamiseksi lakiin voitaisiin säätää myös hyvityksen määrälle enimmäismäärät.

Hyvitykselle säädettävät enimmäismäärät hillitsisivät hyvitysmenojen kasvua, mutta samalla ne vähentäisivät lainan houkuttelevuutta opintojen rahoitusmuotona. Vaihtoehtoisesti hyvityksen ehdoissa otettaisiin huomioon takauksen määrän nousu nykyisestä 400 eurosta 650 euroon ja samalla korotettaisiin nykyistä 2 500 euron omavastuuosuutta sekä alennettaisiin hyvitysprosenttia siten, että hyvitysmenot eivät pidemmällä aikavälillä kasva nykytasosta. Jos hyvityksen saisi noin 55 prosenttia (18 000 opintovelallista) vuosittain valmistuvista opintolainaa käyttäneistä korkeakoulututkinnon suorittaneista, tulisi hyvityksen olla keskimäärin 2 000 euroa, jotta hyvitysmenot eivät kasva nykytasosta. Muutos olisi edellä mainituilla saajamäärillä kustannusneutraali, jos hyvitys olisi 20 prosenttia 5 000 euron ylittävän lainan osalta. Keskimääräisen opintolainahyvityksen saisi, jos käyttäisi opintolainaa koko alemman korkeakoulututkinnon suorittamisajalle (27 tukikuukautta x 650 euroa = 17 550 euroa - 5 000 euroa = 12 550 euroa x 20 % = 2 500 euroa). Keskimääräisen hyvityksen saisi myös silloin, jos nostaisi keskimäärin 400 euroa lainaa tukikuukautta kohden tyypillisen alemman ja ylemmän korkeakoulututkinnon tavoiteajan mukaisesti (45 kk). Tässä vaiheessa ei kuitenkaan voida arvioida, kasvaisivatko hyvityksen saajamäärät, vaikka ehtoja tiukennettaisiin. Ehtojen tiukennus tämän mallin mukaisesti voisi jopa pienentää hyvityksen saajamääriä lainan käytön kannustimien pienennyttyä. Molemmissa vaihtoehdoissa korkeampi omavastuuosuus lainasta ohjaa alempaa ja ylempää korkeakoulututkintoa suorittavaa käyttämään opintolainaa opintojen alus-

sa, koska enimmäismääräinen hyvitys vastaisi laskennallisesti alemman korkeakoulututkinnon tavoiteajan mukaiseen lainaan perustuvaa hyvitystä.

Jos hyvityksessä huomioonotettava laina olisi edelleen nykytasolla ja pelkästään 2 500 euron omavastuurajaa korotettaisiin esimerkiksi 4 000 euroon, kohdentuisi hyvitys aiempaa enemmän eniten lainaa ottaneilla opiskelijoille. Noin 22 prosentilla korkeakoulututkinnon suorittaneista on opintolainaa enintään 4 000 euroa. Jos arvioidaan, että tutkinnon suorittajien määrä kasvaa kymmenellä prosentilla ja vastaavasti myös opintolainaa käyttävien määrä kasvaisi kymmenellä prosentilla, hyvitykseen oikeutettujen lainanottajien määrä ei kuitenkaan kasvaisi samassa suhteessa omavastuun korotuksen vuoksi. Vuonna 2015 valmistuneista korkeakoulututkinnon suorittaneista 26 165 opiskelijalla oli opintolainaa ja noin 5 900 lainaa ottaneella lainaa oli enintään 4 000 euroa.

Koska opintolainahyvitys on ollut käytössä vasta vähän aikaa, voitaisiin hyvitysehdot säilyttää myös jatkossa nykytasolla. Hyvityksen ehtoja voitaisiin tiukentaa myöhemmin tarvittaessa. Hyvityksen ehdot esitetään säilytettäväksi nykytasolla.

Asumisen tuki osana opiskelijan toimeentuloa

Sosiaali- ja terveysministeriön, opetus- ja kulttuuriministeriön sekä Kansaneläkelaitoksen selvitysten perusteella–asumistukisiirron myötä yhteiskunnan suoran rahallisen tuen painopiste siirtyisi itsenäisesti asuvien opiskelijoiden osalta opintojen tukemisesta asumisen tukemiseen. Opiskelijan toimeentulo päätoimisen opiskelun ajalle olisi todennäköisesti parempi kuin nykyisin opintojen alussa, jolloin palkkatulot ovat yleensä pienet. Eniten taloudellinen tilanne paranisi yksin vuokaralla asuvilla sekä muilla kuin korkeakouluopiskelijoilla, joilla on vähän tuloja. Yhteiskunnan tuki olisi lainapainotteisempi niillä, jotka menettäisivät kokonaan asumisen tuen. Asumisen tukea menettäisivät eniten ne pariskunnat, joissa vain toinen on opiskelija.

3.3 Keskeiset ehdotukset

Korkeakouluopiskelijoiden opintorahan tasot ehdotetaan yhtenäistettäväksi toisen asteen opintorahan tasojen kanssa siten, että opintorahan enimmäismäärä on enintään 250,28 euroa kuukaudessa. Opintotuen enimmäismäärä olisi Suomessa opiskeltaessa 1 päivänä elokuuta 2017 lukien yhteensä 900,28 euroa kuukaudessa ja ulkomailla opiskeltaessa 1 260,28 euroa kuukaudessa. Eri koulutusasteiden yhdenvertaisuuden parantamiseksi ehdotetaan korotettavaksi lainatakauksen enimmäismääriä sekä luovuttavaksi vanhempien tulojen vähentävästä vaikutuksesta opintorahaan itsenäisesti asuvien 18- ja 19-vuotiaiden toisen asteen opiskelijoiden osalta.

Opintolainan valtiontakauksen määrä ehdotetaan nostettavaksi 650 euroon kuukaudessa Suomessa opiskelevalla ja 800 euroon kuukaudessa ulkomailla opiskelevalla opiskelijalla. Lainatakauksen korotus koskisi sekä korkeakouluopiskelijoita että muita opiskelijoita. Toisen asteen opiskelijat voisivat nostaa lukukauden lainan yhdessä erässä, kuten korkeakouluopiskelijat. Lisäksi muussa kuin korkeakoulussa opiskelevien alle 18-vuotiaiden lainatakauksen määrä nousisi 260 eurosta 300 euroon kuukaudessa. Lainatakauksen myönnön yhteydessä ei enää tutkittaisi sitä, onko opiskelijalla luottotietolain (527/2007) 4 luvussa tarkoitettuun luottotietorekisteriin rekisteröity maksuhäiriö.

Asumislisän piirissä olevat opiskelijat siirtyisivät pääsääntöisesti yleisestä asumistuesta annetun lain (938/2014) piiriin. Ulkomailla opiskelevat opiskelijat säilyisivät edelleen opintotukijärjestelmän mukaisen asumislisän piirissä. Asumislisän määrä olisi 210 euroa kuukaudessa, jos opiskelija opiskelee ja asuu ulkomailla. Valtioneuvoston asetuksella voitaisiin edelleen säätää asumislisän määrästä maissa, joissa vuokrataso on alhainen. Suomessa kansanopistossa tai liikunnan koulutuskeskuksessa taikka Saamelaisalueen koulutuskeskuksessa maksullisella linjalla opiskelevan, oppilaitoksen asuntolassa asuvan opiskelijan asumislisän määrä olisi 88,87 euroa kuukaudessa.

Opintolainavähennyksessä ja opintolainahyvityksessä huomioon otettava lainan määrä ehdotetaan säilytettäväksi nykytasolla. Hyvityksessä huomioonotettava opintolainan enimmäismäärä olisi 400 euroa kuukautta kohden kotimaan opinnoissa ja 700 euroa kuukautta kohden ulkomaisissa opinnoissa.

Opintolainavähennykseen ei olisi oikeutta enää opintolainansaajalla, joka ottaisi opiskelupaikan vastaan ensimmäisen vähennykseen oikeuttavan korkeakoulututkinnon suorittamiseksi tai ilmoittautuu kyseisissä opinnoissa ensimmäisen kerran läsnä olevaksi opiskelijaksi 1 päivänä elokuuta 2019 tai sen jälkeen.

Osana säästötavoitteen saavuttamista sekä opiskeluun käytetyn ajan rajaamiseksi kaikkiin korkeakouluopintoihin tarkoitettua tukiaika ehdotetaan lyhennettäväksi kymmenellä kuukaudella 64 kuukaudesta 54 tukikuukauteen. Tutkintokohtaista tukiaikaa ehdotetaan lyhennettäväksi kahdella kuukaudella. Yhteensä 360 opintopisteen laajuisen alemman ja ylemmän korkeakoulututkinnon tukiaika olisi kuitenkin 57 tukikuukautta.

Jotta opintotuen tarveharkinta ei kiristyisi, opiskelijan omat tulorajat ehdotetaan sidottavaksi ansiotasoindeksiin ja niitä tarkistettaisiin kahden vuoden määräajoin kuitenkin niin, että tulorajat eivät laskisi. Opiskelijan omien tulojen perusteella takaisinperittäväksi määrätyn opintorahan ja asumislisän määrän korotusta ehdotetaan laskettavaksi nykyisestä 15 prosentista 7,5 prosenttiin.

4 Esityksen vaikutukset

4.1 Vaikutukset valtion talouteen

Opintoraha

Korkeakouluopiskelijoiden opintorahojen määrien yhtenäistäminen vähentää määrärahatarvetta vuoteen 2016 verrattuna vuonna 2017 arviolta 44 miljoonaa euroa ja kokovuotisesti vuodesta 2018 lähtien arviolta sata miljoonaa euroa. Säästöarviossa on otettu huomioon määräaikaisen aloittajapaikkalisäyksen poistumisesta aiheutuva opintotuen saajamäärien pieneneminen. Keskimääräinen laskennallinen opintoraha olisi nykyisen 295 euron sijasta noin 235 euroa kuukautta kohden.

Kaikkiin korkeakouluopintoihin tarkoitetun tukiajan lyhentäminen kymmenellä kuukaudella vähentää opintorahan määrärahatarvetta vuonna 2017 arviolta kaksi miljoonaa euroa, vuonna 2018 arviolta 5,4 miljoonaa euroa ja vuodesta 2019 lähtien arviolta 9,2 miljoonaa euroa vuosittain. Kansaneläkelaitoksen tilastojen mukaan noin 13 000 korkeakouluopiskelijalle myönnetään tukea yli 54 kuukauden ajalle arviolta 17,5 miljoonaa euroa. Tukea käyttäviä korkea-

koulututkinnon suorittaneita valmistuu tilastojen mukaan vuosittain noin 31 300. Näistä kolmasosan arvioidaan käyttävän tutkinnon suorittamisen jälkeen tukea muihin korkeakouluopintoihin. Uuden rajauksen vuoksi tuensaajien oletetaan vähenevän vuonna 2017 noin 2 000, vuonna 2018 noin 3 600 ja vuonna 2019 noin 5 700 opiskelijalla.

Tutkintokohtaisen tukiajan lyheneminen kahdella kuukaudella vähentää opintorahamenoja vuodesta 2021 alkaen arviolta kolmella miljoonalla eurolla vaiheittain siten, että vuonna 2024 säästöä syntyy 11 miljoonaa euroa. Säästöarvio perustuu siihen, että noin 70 prosentilla valmistuvista tukiaika lyhenee kahdella tukikuukaudella. Tutkinnon suorittaneita arvioidaan olevan 33 000 opiskelijaa, missä on kasvua noin viisi prosenttia. Nykyisin ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaja käyttää keskimäärin 50 tukikuukautta ja ammattikorkeakoulututkinnon suorittaja keskimäärin 35 tukikuukautta. Tukiajan lyhenemisen vuoksi harkinnanvaraisen tukiajan pidennyksen saavien määrän arvioidaan kasvavan 700 uudella opiskelijalla. Tästä aiheutuisi lisämäärärahatarvetta arviolta 2,4 miljoonaa euroa vuoteen 2023 mennessä. Vuonna 2020 lisämäärärahan tarpeen arvioidaan olevan noin 0,3 miljoonaa euroa, vuonna 2021 noin 1,1 miljoonaa euroa ja vuonna 2022 noin 1,9 miljoonaa euroa.

Luopuminen vanhempien tulojen vähentävästä vaikutuksesta opintorahaan kokonaan itsenäisesti asuvien 18- ja 19 -vuotiaiden toisen asteen opiskelijoiden osalta lisää tuen piirissä olevien osalta menoja vuodesta 2018 lähtien kolme miljoonaa euroa parantaen noin 9 800 opiskelijan toimeentuloa. Lisäksi muutoksen myötä itsenäisesti asuvien määrän arvioidaan kasvavan vuositasolla arviolta 650 opiskelijalla, mikä lisää menoja noin kaksi miljoonaa euroa. Yhteensä muutos lisää opintorahamenoja noin 5 milj. euroa vuodesta 2018 lähtien.

Takaisinperittävän tuen korotuksen kohtuullistaminen nykyisestä 15 prosentista 7,5 prosenttiin vähentää valtion saatavia vuodesta 2018 lähtien arviolta 1,2 miljoonaa euroa takaisinperittävän määrän ollessa noin 16 miljoonaa euroa. Takaisin perittävän tuen korotuksen alentamisen 7,5 prosenttiin arvioidaan pienentävän takaisin maksettavia opintotukia vuonna 2018 noin 0,5 miljoonaa euroa ja noin 1,2 miljoonaa euroa vuodesta 2019 lähtien. Arvio perustuu siihen, että takaisinmaksettavat opintotuet ja palauttajien määrä pienenevät noin 50 prosenttia. Opintotuen uudistamisen pitemmän aikavälin säästövaikutus on yhteensä noin 112 milj. euroa.

Opiskelijan omien tulorajojen sitominen ansiotasoindeksiin ottaisi huomioon yleisen ansiotason kehityksen ja estäisi tarveharkinnan kiristymisen. Ensimmäinen tarkistus tulorajoihin voitaisiin tehdä vuoden 2018 alusta, jolloin tarkistus vastaisi toteutunutta edeltävän kahden vuoden (2015—2017) ajanjaksona tapahtunutta indeksimuutosta.

Opintolainan valtiontakaus

Opintolainan valtiontakauksen yhteydessä ei enää tutkittaisi sitä, onko opiskelijalla maksuhäiriöitä. Opintolainan valtiontakauksen määrän nostaminen 650 euroon kuukaudessa Suomessa opiskelevalla ja 800 euroon kuukaudessa ulkomailla opiskelevalla opiskelijalla lisäävät pidemmällä aikavälillä valtion takausvastuumenoja. Kasvua on vaikea ennustaa, koska takausvastuumenojen määrään vaikuttaa yleinen taloustilanne ja erityisesti työllisyystilanne. Jos työllisyystilanne ei heikkene merkittävästi nykyisestä, voidaan takausvastuumenojen arvioida kasvavan hyvin vähän. Nykyisin takausvastuumenot ovat alle prosentin luottolaitosten lainakannasta. Vuonna 2015 luottokanta oli 2 008 miljoonaa euroa ja valtio maksoi pankeille takauksen perusteella lainoja 13,3 miljoonaa euroa. Jos opiskelijoiden lainanotto lisääntyisi ja keskimääräinen laina kasvaisi nykytasosta kymmenellä prosentilla, niin lainakanta kasvaisi vas-

taavasti 10 prosenttia. Tällöin takausvastuumenot kasvaisivat noin kaksi miljoonaa euroa, jos niiden osuus pysyisi nykytasolla lainakannasta (0,7 %). Opintolainan valtiontakaus ei aiheuta merkittäviä menoja valtiolle, koska pankeille maksetuista lainoista suurin osa saadaan pitemmällä aikavälillä perittyä takaisin velallisilta. Takaisinperittyjen takausvastuulainojen määrä on viime vuosina jopa ylittänyt vuosittain luottolaitoksille takaajana maksettujen lainojen määrän.

Järjestelmään kuuluva opintolainahyvitys ja korkoavustus ehkäisevät takausvastuumenojen kasvua. Pienituloisen opintovelallisen korot voidaan maksaa valtion varoista korkoavustuksena ja välttyä samalla koko lainan maksamisesta pankille. Opintolainan korot pääomitetaan opiskeluaikana, joten valtiolle ei synny takausvastuumenoja opintovelallisista näiden opiskeluajalta.

Opintolainahyvityksen tai opintolainavähennyksen ehtoihin ei vaikuta se, että lainatakauksen määrät nousevat. Koska ehdot säilyvät nykytasolla, myös valtion verotulojen sekä opintolainahyvitysmenojen oletetaan säilyvän samalla tasolla hyvityksen enimmäismäärien ja hyvitykseen oikeutettujen määrän pysyessä samalla tasolla.

Kansaneläkelaitos voi sopia takaussaatavan maksujärjestelyistä opintolainansaajan kanssa. Takaussaatavalle on maksettava korkolain (633/1982) 4 §:n 1 momentin mukaista korkoa, jollei valtioneuvoston asetuksella säädetä alemmasta korosta. Opintolainansaaja voi edelleen sopia maksujärjestelyistä ja muuttaa maksusuunnitelmaa. Pienituloinen opintolainansaaja voisi edelleenkin saada maksuvapautuksen takaussaatavan ja sille kertyneiden korkojen maksamisesta, jos lainansaaja on pysyvästi työkyvytön tai lainansaajan määräaikainen työkyvyttömyys on kestänyt yhtäjaksoisesti vähintään viisi vuotta. Maksuvapautusten ehtona olevat tulorajat vastaisivat nykyisiä korkoavustuksen tulorajoja. Nykyiset tulorajat ovat voimassa helmikuun 2018 loppuun asti. Enimmäistuloraja on 1 333 euroa kuukaudessa. Jos lapsia on yksi, tuloraja on 1 539 euroa kuukaudessa ja jos lapsia on kaksi, niin tuloraja on 1 595 euroa kuukaudessa. Jos lapsia on kolme tai useampia, niin tuloraja on 1 690 euroa kuukaudessa. Tulorajoja korotetaan joka toinen vuosi palkkojen ja hintojen muutosten mukaisesti.

Kansaneläkelaitoksen tutkijan Elina Aholan tutkimuksen[5] mukaan toimeentulotukea sai opintorahan tai asumislisän kanssa päällekkäin saman kuukauden aikana keskimäärin viisi prosenttia kaikista niistä kotitalouksista joissa oli ainakin yksi opintorahaa tai asumislisää saava henkilö. Keskimäärin toimeentulotukea maksettiin näissä kotitalouksissa (noin 10 000) henkilöä kohti 324 euroa kuukaudessa. Kansaneläkelaitoksen mallisimulaation perusteella opintolainan valtiontakauksen nostaminen 250 eurolla pienentäisi toimeentulotukimenoja vuositasolla jopa yli 40 miljoonaa euroa, josta valtion osuus olisi noin puolet.

Opiskelijoiden asumisen tuki

Opiskelijoiden siirtäminen asumistuen piiriin lisää asumistukimenoja 54 miljoonaa euroa, mutta vähentää samalla toimeentulotukimenoja arviolta 15 miljoonaa euroa. Opiskelijoiden siirrosta yleiseen asumistukeen aiheutuvien taloudellisten vaikutusten arviointi perustuu laskelmiin, joissa 1 päivänä elokuuta 2017 korkeakouluopiskelijoille myönnettävä nykyistä pie-

[5] Opiskelijat toimeentulotuen saajina - nyt, tulevaisuudessa ja utopiassa?

nempi opintoraha on laskettu yleisessä asumistuessa huomioon otettavaksi tuloksi. Lisäksi oletetaan, että nykyisin pientä vuokraa maksavista opiskelijoista 10 prosenttia muuttaisi kalliimpiin asuntoihin. Muutoksen yhteydessä rajoitetaan enimmäisasumismenojen nousua (indeksisidonnainen säästö) ja alennetaan kuntaryhmien 3 ja 4 enimmäisasumismenoja 5 prosentilla. Lisäksi opiskelijoiden siirtäminen yleiseen asumistukeen lisää henkilötyövuosien tarvetta Kansaneläkelaitoksessa 140:lla, josta aiheutuu täydentävässä talousarviossa esitettävä lisäkustannus toimintamenoihin. Momentin 29.70.55 opintoraha ja asumislisä määrärahan tarve vähenisi vuonna 114,5 miljoonalla eurolla vuonna 2017 ja 250 miljoonalla eurolla vuonna 2018. Asumislisää maksettaisiin 1 päivänä elokuuta 2017 lukien edelleen ulkomailla vuokralla asuville opiskelijoille sekä Suomessa kansanopistossa tai liikunnan koulutuskeskuksessa taikka Saamelaisalueen koulutuskeskuksessa maksullisella linjalla opiskeleville ja oppilaitoksen asuntolassa asuville opiskelijoille. Määrärahatarve on vuositasolla vuodesta 2018 lähtien arviolta 17 miljoonaa euroa.

4.2 Vaikutukset opiskelijan talouteen ja asemaan

Opintotuen taso

Opintotuki koostuisi 1.8.2017 lukien opintorahasta, joka olisi koulutusasteesta riippumatta enintään 250,28 euroa kuukaudessa sekä opintolainan valtiontakauksesta, joka olisi kotimaassa opiskelevalla 650 ja ulkomailla opiskelevalla 800 euroa kuukaudessa. Suomessa opiskelevalla itsenäisesti asuvalla täysi-ikäisellä opintotuki olisi tällöin enintään 900,28 ja ulkomailla 1260, 28 euroa kuukaudessa. Alle 18-vuotiaalla muulla kuin korkeakoulussa opiskelevalla ja itsenäisesti asuvalla lainatakauksen määrä nousisi 260 eurosta 300 euroon, jolloin opintotuki olisi enintään 503,48 euroa kuukaudessa.

Korkea-asteella itsenäisesti asuvan opintorahan enimmäismäärä (336,76 €/kk) pienenee noin 26 prosenttia (86,48 €/kk). Vanhemman luona asuvilla korkeakouluopiskelijoilla opintoraha puolestaan pienenee noin kolmasosan. Muussa kuin korkeakoulussa opintorahan määrät säilyisivät nykytasolla. Opintolainan valtiontakauksen määrä kuukautta kohti nousee täysi-ikäisillä 400 eurosta 650 euroon (62,5 %). Lainan osuus opintorahan ja lainatakauksen yhteismäärästä nousee esimerkiksi itsenäisesti asuvalla täysi-ikäisellä opiskelijalla nykyisestä noin 54 prosentista 72 prosenttiin. Liikaa maksetun opintorahan ja asumislisän korotus pienenee 15 prosentista 7,5 prosenttiin, mikä helpottaa opintotukea takaisin maksavien taloudellista tilannetta. Nykymuotoinen, enintään 201,60 euron kuukausittainen asumislisä poistuisi. Asumislisää maksettaisiin opiskelijalle, joka opiskelee Suomessa kansanopiston, liikunnan koulutuskeskuksen taikka Saamelaisalueen koulutuskeskuksen maksullisella linjalla ja asuu oppilaitoksen asuntoloissa taikka opiskelijalle, joka opiskelee ulkomailla. Asumislisän määrä säilyisi näillä opiskelijaryhmillä nykytasolla.

Koska lainatakausta korotettaisiin enemmän (250 €/kk) kuin opintorahoja leikataan, niin yhteenlaskettu opintorahan ja valtion lainatakauksen määrä nousisi kaikilla tukea saavilla opiskelijoilla. Esimerkiksi itsenäisesti asuvalla täysi-ikäisellä korkeakouluopiskelijalla yhteismäärä nousisi 736,76 eurosta 163,52 euroa eli noin 22 prosenttia. Yhdessä opintoraha ja opintolainan valtiontakaus kattaisivat tällöin aiempaa paremmin yhdessä opiskelijan elinkustannuksia päätoimisen opiskelun ajalle. Asumislisän tarkoituksena on osana opintotukea turvata opiskelijan toimeentuloa ja mahdollistaa päätoiminen opiskelu edelleen ulkomailla, jonne asumistukea ei makseta. Aiemmin mainittujen oppilaitosten asuntoloissa asuvat jäävät asumislisän piiriin, koska yleistä asumistukea ei myönnetä asuntolatyyppiseen asumiseen.

Opintotuen muutokset

Ehdotus					Opintotuen enimmäismäärä nykyisin		
Opiskelijan siviilisääty, ikä ja asumismuoto	Opintoraha	Vähä varaiskorotus	Opintolainan valtiontakaus	Opintotuen enimmäismäärä yhteensä (sis. vähävaraiskorotukset) 1.8.2017	Opintotuki yhteensä (max) ennen 1.8.2014 ensimmäisen korkeakouluopiskelu-paikan vastaanottanut (sis. asumislisän)	Opintotuki yhteensä (max) 1.8.2014 ja sen jälkeen ensimmäisen korkeakouluopiskelu-paikan vastaanottanut (sis. asumislisän)	Opintotuki muussa oppilaitoksessa (sis. asumislisän)
Avioliitossa, elatusvelvollinen tai 18 vuotta täyttänyt itsenäisesti asuva	250,28	-	650	900,28	904,79	938,36	851,88
17 -vuotias, asuu itsenäisesti	101,74 *	101,74	300/650	853,48 / 503,48***	896,64	912,92	665,08
20 vuotta täyttänyt, asuu vanhemman luona	81,39*	101,74	650	833,13	671,64	684,87	583,17
Alle 20-vuotias, asuu vanhemman luona	38,66*	59,01	300/650	397,67 / 747,67***	532,27	538,37	357,67 / 497,67
Ulkomailla opiskeleva**	250,28	-	800	1260,28	1 213,90	1 246,76	1 246,76

* 17-vuotiailla itsenäisesti asuvilla ja vanhemman luona -asuvilla opintorahaa voidaan korottaa vanhempien pienten tulojen perusteella.
** sisältää ulkomaille maksettavan asumislisää 210 €/kk
*** muussa kuin korkeakoulussa lainatakaus on 300 €/kk, kun opiskelija on alle 18 vuotta

Vanhempien tulojen vähentävästä vaikutuksesta luopuminen myönnettäessä opintorahaa itsenäisesti asuville 18—19 -vuotiaille muille kuin korkeakouluopiskelijoille lisää tuen piirissä olevien opintorahaa keskimäärin 34 euroa kuukaudessa. Uudet tuen saajat saisivat täysimääräisen tuen. Muutos edistää toisen asteen opiskelijoiden ja korkeakouluopiskelijoiden välistä yhdenvertaisuutta.

Opintotuen tason paraneminen mahdollistaa opiskelijan sosio-ekonomisesta taustasta ja asuinpaikasta riippumatta aiempaa tasa-arvoisemmat opiskeluedellytykset. Tilastojen mukaan pienituloisimmista perheistä tulevat opiskelijat käyttävät enemmän opintolainaa kuin suurituloisista perheistä tulevat opiskelijat. Opintolainahyvitys vähentää lainan käyttöön liittyvää riskiä edistäen osaltaan erityisesti pienituloisista perheistä tulevien ja lainaa käyttävien opiskelijoiden opiskeluedellytyksiä.

Vertailu uudistuksen vaikutuksista korkeakouluopiskelijoiden ja muiden opiskelijoiden talouteen osoittaa, että tuen määrät yhtenäistyvät ja samalla tuki muuttuu aiempaa lainapainotteisemmaksi. Korkea-asteella lainapainotteisuus lisääntyy enemmän opintorahan leikkauksen vuoksi. Opintolainan investointiluonne on korkeakoulututkinnon suorittaneella edelleen korkea ja opintolainahyvitys kohdentuu eniten lainaa ottaneille. Opintolainahyvityksen ehdot ovat samat 1 päivänä elokuuta 2014 ja sen jälkeen ensimmäistä kertaa korkeakoulussa opintonsa aloittaneilla sekä 1 päivänä elokuuta 2017 tai sen jälkeen korkeakoulussa ensimmäiset korkeakouluopinnot aloittaneilla. Opintolainahyvityksen määrä on 40 prosenttia siitä osasta hyvitykseen oikeuttavaa opintolainaa, joka ylittää 2 500 euroa. Hyvitykseen oikeuttavaa lainamäärää laskettaessa otettaisiin huomioon enintään 400 euroa kuukautta kohden, kun opiskelija opiskelee suomalaisessa korkeakoulussa ja 700 euroa kuukautta kohden, kun opiskelija opiskelee ulkomaisessa korkeakoulussa. Keskimääräinen lainahyvitys on arviolta 2 500 euroa. Jos opiskelijoiden lainan käyttö kasvaa, opiskelijoiden omavastuu lainasta kasvaa lainatakauksen määrän nousun vuoksi.

Myös opintolainavähennyksen ehdot säilyvät nykytasolla, koska vähennyksessä huomioonotettavan lainan määrän ehdotetaan säilyvän nykytasolla. Opintolainavähennykseen ei olisi enää oikeutta opintolainansaajalla, joka ottaa ensimmäisen vähennykseen oikeuttavan korkeakoulututkinnon suorittamiseksi opiskelupaikan vastaan tai ilmoittautuu kyseessä olevissa opinnoissa ensimmäisen kerran läsnä olevaksi opiskelijaksi 1 päivänä elokuuta 2019 tai sen jälkeen. Kansaneläkelaitoksen tilastojen perusteella vähennysoikeuden poistuminen koskisi vuosittain arviolta 200 henkilöä, jotka suorittavat toisen korkeakoulututkinnon tai suorittavat sen vähintään 15 vuoden työuran jälkeen.

Pienituloinen opintolainansaaja voisi saada vapautuksen koronmaksuun ja pienituloinen pysyvästi työkyvytön tai vähintään viisi vuotta työkyvyttömänä ollut voisi edelleen saada vapautuksen koko takaussaatavan maksamisesta. Aiemman tapauskohtaisen harkinnan sijaan laissa säädetty tuloraja maksuvapautuksen myöntämiseen selkeyttäisi missä tilanteissa opintolainansaajalla olisi oikeus maksuvapautukseen.

Opintolainansaaja voisi edelleen sopia takaussaatavan maksujärjestelyistä Kansaneläkelaitoksen kanssa. Maksusuunnitelmaa voitaisiin muuttaa perustellusta syystä ja määräajaksi voitaisiin sopia pienempi maksuerä opintolainansaajan taloudellisen tilanteen tilapäisen heikentymisen takia.

Asumisen tuki

Opiskelijoiden siirtäminen asumistuen piiriin vaikuttaa opiskelijan toimeentuloon siten, että opintotuen enimmäismäärä olisi kotimaassa opiskeltaessa enintään 900,28 euroa kuukaudessa. Tuen lainaosuus nousee nykyisestä noin 43 prosentista 72 prosenttiin. Jos asumislisää ei oteta huomioon, on lainan osuus nykyisin enintään 54 prosenttia opintorahan ja lainatakauksen yhteismäärästä. Ulkomailla opiskeltaessa opintotuki on 1 260,28 euroa kuukaudessa, johon sisältyy asumislisää 210 euroa kuukaudessa.

Yleistä asumistukea myönnettäisiin opiskelijoille samoin perustein kuin muillekin asumistuen tarpeessa oleville. Asumistukea myönnetään Suomessa sijaitsevan vakinaiseksi asunnoksi katsottavan vuokra-asunnon, asumisoikeusasunnon tai omistusasunnon asumismenoista. Vuokra-asunnossa edellytyksenä on, että asunnon hallinta perustuu asuinhuoneiston vuokrauksesta annetun lain (481/1995) mukaisen vuokrasopimukseen.

Jos opiskelijat siirtyisivät asumistuen piiriin ja opintoraha otettaisiin asumistukitulona huomioon, niin asumistukeen oikeutettuja opiskelijoita olisi vähemmän kuin asumislisän saajia, ja he saisivat asumiseensa tukea keskimäärin 20 euroa enemmän kuukaudessa. Asumisen tuki pysyisi vähintäänkin nykytasolla tai nousisi noin 120 000 opiskelijalla eli 64 prosentilla nykyisistä asumislisän saajista ja korotus olisi heillä keskimäärin 59 euroa kuukaudessa. Korkeakouluopiskelijoiden osuus on 67 prosenttia (79 000) ja heillä korotus on keskimäärin 59 euroa kuukaudessa. Muiden kuin korkeakouluopiskelijoiden osuus korotuksen saajista on 33 prosenttia (41 000) ja heillä korotus on keskimäärin 58 euroa kuukaudessa. Asumisen tuki säilyisi ennallaan noin 15 000 opiskelijalla. Asumisen tukensa menettäisi kokonaan arviolta 22 prosenttia nykyisistä asumislisän saajista (42 000). Korkeakouluopiskelijoiden osuus asumisen tuen menettäjistä on 71 prosenttia (30 000) ja heillä menetys on keskimäärin 110 euroa kuukaudessa. Muiden kuin korkeakouluopiskelijoiden osuus asumisen tuen menettäjistä on 29 prosenttia (12 000) ja heillä menetys on keskimäärin 88 euroa kuukaudessa. Lisäksi asumisen tuki pienenisi noin 25 000 opiskelijalla. Asumisen tuen (asumislisän) poistuminen tai pienentyminen olisi vähintään 300 euroa vuodessa (25 €/kk) 54 000 opiskelijalla.

Muutokset eräissä opiskelijaryhmissä (luvut eivät ole yhteen laskettavissa)

Asumislisän piirissä olevat opiskelijat	Asumislisä €/kk 2016	Asumistuki €/kk 2017	Saajamäärämuutos
Vuokralla yksin asuvat (yhteensä)	195	261	-10 500
18 vuotta täyttänyt, asuu itsenäisesti	195	245	-41 000
17 vuotta, asuu itsenäisesti	170	220	-600
Korkeakouluopiskelijat	197	235	-30 000
Muut opiskelijat	191	237	-12 000
Asuu puolison kanssa, molemmat asumislisän saajia	191	151	-4 100
Asuu puolison kanssa, toinen asumislisän saaja	186	182	-20 500
Jaetussa asunnossa asuvat	195	188	-6 600

Opintorahan huomioon ottaminen tulona asumistuessa pienentäisi jo nyt asumistuen piirissä olevan kahden huoltajan perheen asumistukea keskimäärin 41 euroa kuukaudessa ja yksinhuoltajilla vastaavasti keskimäärin 17 euroa kuukaudessa. Asumistuen piirissä olevat lapsettomat opiskelijaparit menettäisivät noin 49 euroa kuukaudessa ja yksin asuvat keskimäärin 11 euroa kuukaudessa. Lisäksi opintorahan huomioon ottaminen tulona vaikuttaisi niiden perheiden asumistukeen, joissa on opintorahaa saava opiskelija.

Muutokset asumistuen määrässä eräillä opiskelijaryhmillä

Asumistuen piirissä olevat opiskelijat	Asumistuki €/kk 2016	Asumistuki €/kk 2017
Avioliitossa tai elatusvelvollinen (yhteensä)	478	451
Yksihuoltaja	477	461
Opintorahaa saava yksinhuoltaja	513	509
Ruokakunta, jossa toinen huoltajista opintotuen saaja	471	424
Ruokakunta, jossa molemmat huoltaja opintotuen saajia	576	539
Ruokakunta, jossa opintorahaa saava vanhempansa luona asuva opiskelija	477	452

Tuen menettäjissä on hieman enemmän naispuolisia opiskelijoita ja miespuolisilla opiskelijoilla asumisentuki kasvaa keskimäärin hieman enemmän kuin naispuolisilla opiskelijoilla. Puolison tulojen huomioon ottaminen pienentää enemmän naispuolisten opiskelijoiden asumistukea kuin miespuolisten opiskelijoiden, koska miehillä on suuremmat tulot kuin naisilla.

Opintotukiaika

Kaikkiin korkeakouluopintoihin tarkoitettu tukiaika lyhenee kymmenellä kuukaudella 54 tukikuukauteen lyhentäen korkeakoulututkinnon jälkeen käytettävissä olevaa tukiaikaa muihin korkeakouluopintoihin. Tukiaika riittää kuudelle lukuvuodelle opiskelijan opiskellessa yhdeksän kuukautta lukuvuodessa. Työmäärältään laajimpien korkeakoulututkintojen suorittajat voivat opiskella opintotuella ainakin yhden korkeakoulututkinnon. Työmäärältään suppeampien korkeakoulututkintojen suorittajat voivat suorittaa yhden tutkinnon lisäksi myös muita korkeakouluopintoja. Esimerkiksi 45 tukikuukautta käyttäneellä 300 opintopisteen laajuisen alemman ja ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneella olisi käytössään yhdeksän tukikuukautta muihin korkeakouluopintoihin. Aasian ja Afrikan kielten ja kulttuurin alalla opiskelevilla olisi jatkossa sama tutkintokohtainen tukiaika kuin muillakin 300 opintopisteen laajuisen alemman ja ylemmän korkeakoulututkinnon suorittajilla.

Tutkintokohtainen tukiaika lyhenee kahdella kuukaudella, joten se on esimerkiksi alempaa ja ylempää 300 opintopisteen laajuista korkeakoulututkintoa suorittavalla enintään 48 tukikuukautta. Tukiajan lyheneminen ohjaa opiskelijaa aiempaa suunnitelmallisempaan opiskeluun. Jos tutkinto ei tulisi suoritetuksi tukiajassa, opiskelija voisi saada nykyisen harkinnanvaraisen tukiajan pidennyksen erityisin syin. Tutkintokohtaisen tukiajan lyhenemisen vuoksi harkin-

nanvaraisen tukiajan pidentämistä tarvitsee arviolta 700 korkeakoulututkinnon suorittajaa keskimäärin kuudelle tukikuukaudelle. Näistä arviolta puolet on yliopistossa opiskelevia ja toinen puoli ammattikorkeakoulussa opiskelevia.

Korkeakoulututkinnon suorittamiseksi opintotukea myönnettäisiin edelleenkin kaksiportaisesti ensin alemman tutkinnon suorittamiseen ja sen jälkeen erikseen ylemmän korkeakoulututkinnon suorittamiseksi. Korkeakoulututkintoa suorittavan opintoalan vaihtajan tukiaika määräytyisi kuten nykyisinkin. Jos opiskelija, jolle on myönnetty opintotukea korkeakouluopintoihin, mutta joka ei ole suorittanut korkeakoulututkintoa, aloittaa opinnot toisen korkeakoulututkinnon suorittamista varten, aiemman tutkinnon suorittamiseksi käytetyt tukikuukaudet otetaan huomioon tukeen oikeuttavaa aikaa laskettaessa. Jos opiskelija on otettu suorittamaan sekä alempaa että ylempää korkeakoulututkintoa, aiemman tutkinnon suorittamiseksi käytetyt tukikuukaudet otetaan huomioon tutkintojen yhteenlaskettua tukiaikaa laskettaessa. Opiskelija voi edelleen käyttää korkeakoulututkinnon suorittamisen jälkeen jäljellä olevia tukikuukausia muihin opintotukilain mukaan tukeen oikeuttaviin opintoihin korkeakoulussa. Tukea voitaisiin edelleen myöntää korkeakoulututkinnon suorittamisen jälkeen jatkotutkinnon suorittamiseksi, erikoistumiskoulutukseen, ammatilliseen täydennyskoulutukseen tai jonkin virkakelpoisuuden saavuttamiseksi. Kaikkiin korkeakouluopintoihin tarkoitetun tukiajan lyheneminen kymmenellä tukikuukaudella rajoittaa erityisesti aikuisopiskelijoiden mahdollisuuksia käyttää opintotukea esimerkiksi toiseen korkeakoulututkintoon tai täydennyskoulutukseen. Aikuisopiskelijalla opintotukea soveltuvampia tukimuoto on kuitenkin ansaintaperusteinen aikuiskoulutustuki. Työtön työnhakija voi puolestaan opiskella päätoimisesti työttömyysturvalla.

4.3 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Esitetyt muutokset vaikuttavat merkittävästi opintotuen toimeenpanoon. Kansaneläkelaitoksen mukaan muutokset voidaan kuitenkin toteuttaa esitetyssä voimaantuloaikataulussa. Erityisesti tukiaikojen muutokset aiheuttavat paljon järjestelmätyötä sekä lain toimeenpanon valmistelussa että myöhemmin järjestelmän ylläpidossa. Työmäärää lisää se, että uudet tukiajat tulevat aikaisempien tukiaikojen lisäksi ja ne kaikki on huomioitava ylläpidossa. Opintolainavähennyksen ja -hyvityksen muutoksista aiheutuu jonkin verran järjestelmätyötä. Pidemmällä aikavälillä opintolainvähennystä koskeva muutos selkeyttää tilannetta, kun tiedetään mistä alkaen uusia opintolainavähennysratkaisuja ei enää anneta. Muutos ei vaikuta Kelan ja pankkien väliseen tietoliikenteeseen. Muilta osin ehdotettujen muutosten aiheuttama järjestelmätyö on vähäisempää.

Esitetyt muutokset edellyttävät muutoksia päätösteksteihin, asiakaskirjeisiin sekä verkkopalveluihin ja viestintään. Muutokset edellyttävät henkilökunnan kouluttamista. Tukiaikojen muutokset monimutkaistavat opintotuen ratkaisutyötä ja lisäävät tarvetta opiskelijoiden neuvontaan. Opiskelijoiden siirto asumistukeen yksinkertaistaisi opintotuen toimeenpanoa, mutta monimutkaistaisi asumistuen toimeenpanoa. Opiskelijoiden siirtäminen asumistuen piiriin lisäisi Kansaneläkelaitoksen työmäärää, koska opiskelijoiden asumisolosuhteet ja työtulot muuttuvat useasti opintojen aikana. Työmäärä edellyttäisi Kansaneläkelaitoksessa merkittävää resurssilisäystä erityisesti uudistuksen voimaantulessa, koska siirtyvien tuen saajien määrä on suuri.

Esityksiin sisältyy myös useita opintotuen toimeenpanoa helpottavia ja etuutta selkeyttäviä muutoksia. Tällaisia ovat muun muassa erilaisten opintorahan perusmäärien vähentäminen, maksuhäiriön vaikutuksen poistaminen opintolainan valtiontakauksen myöntämisestä, opinto-

lainan nostoeriä koskevien sääntöjen yksinkertaistaminen ja vanhempien tulojen vaikutuksen poistaminen, kun opintorahaa myönnetään itsenäisesti asuvalle 18—19 -vuotiaalle toisen asteen opiskelijalle. Osa edellä mainituista muutosesityksistä sekä takaisinperittävän tuen korotuksen kohtuullistaminen nykyisestä 15 prosentista 7,5 prosenttiin saattavat jopa vähentää valitusten määrää.

4.4 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Tuen taso paranee nykytasosta, mikä mahdollistaa nykyistä paremmin päätoimisen opiskelun edistäen tutkinnon suorittamista tavoiteajassa. Opintolainahyvitys edistää lainan käyttöä ja tehokasta opiskelua. Uudistus tekee opintojen rahoittamisesta ilman työntekoa aikaisempaa helpompaa niille opiskelijoille, jotka ovat halukkaita nostamaan opintolainaa. Opintolainaa käyttävien opiskelijoiden opiskeluaikojen oletetaan lyhenevän. Toisen asteen opintotuen tarveharkintaisuus lievenee parantaen tuen riittävyyttä ja koulutusasteiden välistä yhdenvertaisuutta. Opintotuen ja asumistuen paraneminen vähentää opiskelijoiden tarvetta turvautua toimeentulotukeen. Opintolainan valtiontakauksen myöntämisen yhteydessä ei tutkita tuen hakijan maksuhäiriöitä, joiden perusteella on voinut lainan sijaan saada toimeentulotukea. Lisäksi tuen riittämättömyydestä johtuva tarve turvautua toimeentulotukeen vähenee lainatakauksen nousun myötä.

5 Asian valmistelu

5.1 Valmisteluvaiheet ja -aineisto

Pääministeri Sipilän hallituksen strateginen ohjelma julkaistiin 29 päivänä toukokuuta 2015. Hallitusohjelman mukaan opintotukimenojen säästötavoitteena on 70 miljoonaa euroa vuoteen 2019 mennessä ja pitkällä aikavälillä 150 miljoonaa euroa. Opintotukea tulisi hallitusohjelman mukaan uudistaa siten, että opintorahan, asumislisän ja lainan tason on oltava vähintään 1 100 euroa, lainahyvityksen säilyttävä taloudellisten reunaehtojen puitteissa ja opintotukikuukausien määrää rajataan.

Opetus- ja kulttuuriministeri Sanni Grahn-Laasonen pyysi professori Roope Uusitaloa selvittämään korkeakouluopiskelijoiden opintotuen uudistamisen vaihtoehtoja. Selvitystyössä tuli toimeksiannon mukaan ottaa huomioon hallitusohjelman reunaehdot ja opintotukimenojen säästötavoite. Selvitystyön tuli sisältää vaihtoehtoisia ratkaisuehdotuksia opintotuen uudistamiseksi siten, että järjestelmä turvaa mahdollisuuden päätoimiseen opiskeluun ja kannustaa ripeään valmistumiseen. Lisäksi selvitykseen tuli sisältyä arvio tukijärjestelmän uudistuksen vaikutuksesta opintotuen kustannuksiin, opiskelijoiden toimeentuloon, opintojen kestoon sekä siihen, miten tukijärjestelmä vaikuttaa sosioekonomisilta taustoiltaan erilaisista perheistä tulevien opiskelijoiden hakeutumiseen korkeakouluopintoihin.

Selvityshenkilön tuli kuulla selvitystä tehdessään keskeisiä sidosryhmiä. Opetus- ja kulttuuriministeriö nimesi erikseen yhteyshenkilöt selvittäjän tueksi. Selvitys[6] luovutettiin opetus- ja kulttuuriministeriölle 1 päivänä maaliskuuta 2016.

[6] Opintotuen uudistaminen. Selvitysmiehen raportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:7

Pääministeri Sipilän hallitus päätti 5 päivänä huhtikuuta 2016 vuosia 2017—2020 koskevan julkisen talouden suunnitelman yhteydessä opintotukiuudistuksen toteuttamisesta. Hallitus kohtuullisti selvitysmies Roope Uusitalon esittämää opintotuen ehtojen kiristämistä ja opintotukileikkausta siten, että pitkän aikavälin säästövaikutukset ovat noin 122 miljoonaa euroa. Vuotta 2017 koskevan talousarvion valmistelun yhteydessä päätettiin lisäksi opiskelijoiden siirtämisestä asumistuen piiriin siten, että mahdolliset tarvittavat lisäsäästöt toteutetaan sosiaali- ja terveysministeriön pääluokan sisällä. Pitkän aikavälin säästötavoitteeksi opintotuen osalta täsmentyi tällöin noin 112 milj. euroa. Säästövaikutus opintotukimenoihin on noin 10 miljoonaa euroa pienempi kuin kehyspäätöksessä, koska asumislisään varattu määräraha siirretään STM:n pääluokkaan opiskelijoiden siirtyessä pääsääntöisesti yleisen asumistuen piiriin. Ulkomailla vuokralla asuvat opiskelijat sekä Suomessa kansanopistossa tai liikunnan koulutuskeskuksessa taikka Saamelaisalueen koulutuskeskuksessa maksullisella linjalla opiskelevat, oppilaitoksen asuntolassa asuvat opiskelijat jäisivät asumislisän piiriin.

Esitysluonnos opintotukilain ja tuloverolain 127 d §:n muuttamisesta on valmisteltu virkatyönä kehyspäätöksen ja budjettiriihen päätösten mukaisesti opetus- ja kulttuuriministeriössä yhteistyössä Kansaneläkelaitoksen kanssa.

5.2 Lausunnot ja niiden huomioon ottaminen

Opetus- ja kulttuuriministeriö pyysi lausunnon esityksestä oikeusministeriöltä, sosiaali- ja terveysministeriöltä, valtiovarainministeriöltä, työ- ja elinkeinoministeriöltä, Kansaneläkelaitokselta, opintotuen muutoksenhakulautakunnalta, Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto - SAKKI ry:ltä, Suomen Lukiolaisten Liitto ry:ltä, Suomen opiskelijakuntien liitto - SAMOK ry:ltä, Suomen Opiskelija-Allianssi - OSKU ry:ltä, Suomen Ylioppilaskuntien liitto (SYL) ry:ltä, Suomen Yliopistot UNIFI ry:ltä, Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto - ARENE ry:ltä, Ammattiosaamisen kehittämisyhdistys AMKE ry:ltä, Finanssialan Keskusliitolta sekä Helsingin yliopistolta. Lisäksi lausuntopyyntö ja hallituksen esityksen luonnos olivat luettavissa opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivuilla ja myös muilla kuin lausuntopyynnön jakelussa olleilla tahoilla oli mahdollisuus antaa lausunto.

Esitysluonnos lähetettiin lausuntokierroksen yhteydessä myös tiedoksi lainsäädännön arviointineuvostolle, joka ei kuitenkaan lausunut esityksestä.

Lausuntoja saatiin yhteensä 24. Useassa lausunnossa tuotiin esiin se, että opintotukilainsäädäntöä on uudistettu useasti viimeisten vuosien aikana, minkä vuoksi siitä on tullut hankalasti hahmotettava. Lisäksi aiemmin tehtyjen muutosten vaikutuksia ei ole vielä pystytty arvioimaan. Lausunnoissa kritisoitiin opintotukeen esitettyjä leikkauksia voimakkaasti. Useassa lausunnossa todettiin toimenpiteiden olevan ristiriidassa opintojen nopeuttamistavoitteen kannalta. Eniten lausunnoissa kritisoitiin opintotukeen oikeuttavan ajan lyhentämisestä ja opintorahan määrän pienentämistä koskevia esityksiä. Lainapainotteisuuden kasvua kritisoivat erityisesti opiskelijajärjestöt.

Opintotuen toimeenpanosta vastaavan Kansaneläkelaitoksen mukaan esitys sisältää useita opintotuen toimeenpanoa helpottavia ja etuutta selkeyttäviä muutoksia. Useissa lausunnoissa kannatettiin ehdotuksia luopua vanhempien tulojen huomioonottamisesta myönnettäessä opintotukea 18—19 -vuotiaiden itsenäisesti asuville toisen asteen opiskelijoille, takaisinperittävän opintotuen korotuksen alentamista 7,5 prosenttiin, tulorajojen indeksisidonnaisuutta sekä takausvastuuperintää koskevien säännösten muutosehdotuksia. Useat opiskelijajärjestöt eivät

kannattaneet esitystä, jonka mukaan lainatakauksen myönnön yhteydessä luovuttaisiin luopua maksuhäiriömerkinnän tutkinnasta.

Usean opiskelijajärjestön sekä Arenen ja Unifin lausunnossa kannatettiin opiskelijoiden siirtämistä yleisen asumistuen piiriin. Opiskelijajärjestöistä SAMOK ja OSKU suhtautuvat kriittisesti opiskelijoiden siirtämiseen yleiseen asumistukeen.

Lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriö ja sosiaali- ja terveysministeriö järjestivät yhdessä sidosryhmille opiskelijoiden asumistukisiirtoon liittyvän kuulemistilaisuuden, jossa käsiteltiin siirtoon liittyvät säädösmuutostarpeet sekä muutoksen vaikutukset.

Lausuntojen perusteella esitykseen on tehty teknisiä korjauksia ja vaikutusarvioita täydennetty.

6 Riippuvuus muista esityksistä

Hallitus sopi syksyn 2016 budjettiriihessä toisen asteen opiskelijoiden ja korkeakouluopiskelijoiden siirtämisestä yleisen asumistuen piiriin, johon liittyen eduskunnalle annetaan tämän syksyn aikana hallituksen esitys asumistukilain muuttamisesta. Esitys on tarkoitus käsitellä samanaikaisesti tämän esityksen kanssa esityksiin liittyvien yhteisten tavoitteiden vuoksi. Esitysten yhteisenä tavoitteena on parantaa opiskelijan toimeentuloa ja toteuttaa hallitusohjelmassa julkisiin menoihin asetettuja säästötavoitteita.

Esitys liittyy valtion vuoden 2017 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Lakiehdotusten perustelut

1.1 Opintotukilaki

7 §. *Opintotukeen oikeuttava aika*. Voimassa olevan säännöksen mukaan opintotukea voi saada korkeakouluopiskelua varten yhteensä enintään 64 tukikuukautta 1 päivänä elokuuta 2014 lukien. Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että korkeakouluopiskelua varten opintotukea voi saada enintään 54 tukikuukautta. Tukiaika lyhenee kymmenellä kuukaudella. Tukiajan lyhennys koskisi opiskelijoita, jotka aloittavat uudet korkeakouluopinnot 1 päivänä elokuuta 2017 tai sen jälkeen. Momenttiin lisättäisiin lisäksi säännös, jonka mukaan opintotukikuukausien enimmäismäärä olisi kuitenkin 57 tukikuukautta silloin, kun alemman ja ylemmän korkeakoulututkinnon laajuus olisi yhteensä 360 opintopistettä. Tämä pidempi tukiaika koskisi lääketieteen lisensiaatin ja eläinlääketieteen lisensiaatin tutkinnon suorittajia sekä niitä ulkomailla koko tutkinnon suorittavia, joiden tutkinnon laajuuden mukainen säännönmukainen opiskeluaika on kuusi lukuvuotta.

Pykälän 3 momentissa säädetään yhden korkeakoulututkinnon tukeen oikeuttavasta ajasta. 1 päivänä elokuuta 2014 ja sen jälkeen aloitetuissa opinnoissa voi saada tutkinnon laajuuden mukaisen ajan lisäksi viisi tukikuukautta ja ennen 1 päivänä elokuuta 2014 aloitetuissa opinnoissa kymmenen tukikuukautta. Pykälän 3 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että tutkintokohtainen enimmäistukiaika on yhdeksän tukikuukautta tutkinnon laajuuden mukaista lukuvuotta kohti lisättynä kolmella tukikuukaudella, jolloin tukeen oikeuttava aika lyhenee kaksi tukikuukautta. Esimerkiksi 300 opintopisteen laajuisen alemman ja ylemmän korkeakoulututkinnon tukiaika lyhenee tällöin nykyisestä 50 tukikuukaudesta 48 tukikuukauteen.

Aasian ja Afrikan kielten ja kulttuurien pääaineessa tai aineryhmässä tukeen oikeuttava aika on yhteensä enintään 64 tukikuukautta. Kyseisissä opinnoissa tukiaika ei ole määräytynyt alemman ja ylemmän yhteenlasketun laajuuden 3 momentin mukaisesti, vaan tutkintojen tukiaika on määräytynyt 4 momentin mukaisen pääsäännön mukaan ja tukiajassa on otettu huomioon opintojen edellyttämä työmäärä. Erillisestä 4 momentin mukaisesta muita pidemmästä tukiajasta on perusteltua luopua, koska vastaavien 300 opintopisteen laajuisten alemman ja ylemmän korkeakoulututkinnon tukiajat lyhenevät kahdella tukikuukaudella ja ovat enintään 48 tukikuukautta eikä muissakaan tutkinnoissa oteta erikseen huomioon opintoalan vaativuutta.

Lain voimaantulo- ja siirtymäsäännöksessä säädettäisiin tarkemmin opintotukeen oikeuttavan ajan soveltamisesta.

11 §. *Opintorahan määrä*. Voimassa olevan lain 11 §:ssä säädetään korkeakouluopiskelijan sekä muun oppilaitoksen opiskelijan opintorahan perusmäärät. Korkeakouluopiskelijoiden opintorahan määriin vaikuttaa opiskelupaikan vastaanottamisen ajankohta pykälän 2 momentin mukaisesti. Opintorahan määrä on korkeampi opiskelijalla, joka on ensimmäisen kerran ottanut opiskelupaikan vastaan korkeakoulussa 1 päivänä elokuuta 2014 tai sen jälkeen alkavassa koulutuksessa taikka jos opiskelija on ilmoittautunut läsnä olevaksi korkeakoulussa ensim-

mäisen kerran 1 päivänä elokuuta 2014 tai sen jälkeen kuin aiemmin aloittaneilla korkeakouluopiskelijalla, jolle opintoraha myönnetään 1 momentin mukaan.

Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi kuukausikohtaiset opintorahan määrät opiskelijan koulutusasteesta riippumatta siten, että ensimmäisen kohdan mukaan vanhempansa luona asuvalle opiskelijalle opintoraha olisi 38,66 euroa, kun opiskelija on alle 20-vuotias, sekä 81,39 euroa, kun opiskelija on täyttänyt 20 vuotta. Toisen kohdan mukaan muualla kuin vanhempansa luona asuvalle opiskelijalle opintoraha olisi 101,74 euroa kuukaudessa, kun opiskelija on alle 18-vuotias sekä 250,28 euroa kuukaudessa, kun opiskelija on täyttänyt 18 vuotta. Kolmannen kohdan mukaan avioliitossa olevalle tai elatusvelvolliselle opiskelijalle opintoraha olisi 250,28 euroa.

Pykälän 2 momentin mukaisesta sääntelystä luovuttaisiin tarpeettomana, koska opintojen aloitusajankohdalla ei enää olisi vaikutusta opintorahan määrään korkeakoulussa opiskelevien osalta. Opiskelijan vanhempien pienten tulojen perusteella tehtävät voimassa olevassa 11 a §:ssä säädetyt opintorahan korotukset ehdotetaan selkeyden vuoksi säädettäväksi samassa pykälässä kuin opintorahan perusmäärätkin säädetään. Korotus määräytyisi korkeakoulussa ja muissa oppilaitoksissa opiskelevilla opiskelijoilla samalla tavalla.

Pykälän 3 ja 4 momentin kirjoitusasua ehdotetaan selkeytettäväksi. Niiden sisältö vastaisi kuitenkin voimassaolevaa lakia.

11 a §. *Opintorahan korottaminen vanhempien tulojen perusteella*. Pykälä ehdotetaan kumottavaksi tarpeettomana, koska korotuksista säädettäisiin esityksen mukaan 11 §:ssä.

12 §. *Opintorahan korottaminen samaksi kuin korkeakoulussa*. Pykälä ehdotetaan kumottavaksi tarpeettomana, koska opintorahojen määrät yhtenäistetään 11 §:ssä säädettävällä tavalla.

14 §. *Asumislisä.* Pykälän 1 momentissa säädettäisiin ulkomailla asuvan ja opiskelevan opiskelijan asumislisästä, koska asumislisän piirissä nykyisin olevat opiskelijat siirtyisivät pääsääntöisesti yleisen asumistuen piiriin.

Asumislisään olisi oikeutettu opiskelija, joka opiskelee ja asuu ulkomailla. Asumislisään olisi oikeutettu opiskelija, joka suorittaa ulkomailla tutkintoa tai kotimaassa suoritettaviin opintoihin liittyvää ulkomaan vaihtoa tai työharjoittelua. Asumislisän saaminen edellyttäisi, että opiskelijalla asuu ulkomailla vuokralla ja hänellä olisi asumismenoja. Ulkomailla opiskelevan asumislisän määrä olisi 210 euroa kuukaudessa, joka vastaa voimassa olevan lain asumislisän määrää. Lisäksi säädettäisiin tilanteista, jolloin ulkomailla asuva opiskelija ei kuitenkaan olisi oikeutettu asumislisään. Asumislisään ei olisi oikeutettu opiskelija, joka asuu ulkomailla vanhempansa luona tai vanhempansa tai puolisonsa omistamassa asunnossa.

Valtioneuvoston asetuksella voitaisiin säätää asumislisän määrästä maissa, joissa vuokrataso on alhainen.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin Suomessa kansanopistossa tai liikunnan koulutuskeskuksessa taikka Saamelaisalueen koulutuskeskuksessa maksullisella linjalla opiskelevan, oppilaitoksen asuntolassa asuvan opiskelijan oikeudesta asumislisään, joka olisi 88,87 euroa kuukaudessa.

14 a §. *Asumislisän määrä.* Pykälä kumottaisiin tarpeettomana, koska muut kuin ulkomailla asuvat ja opiskelevat opiskelijat siirtyisivät 1 päivänä elokuuta 2017 lukien yleisen asumistuen piiriin.

15 §. *Opintolainan valtiontakaus*. Voimassa olevan pykälän 1 momentin mukaan opintolainan valtiontakaus myönnetään opiskelijalle, joka saa tämän lain mukaista opintorahaa tai aikuiskoulutustuesta annetun lain mukaista aikuiskoulutustukea. Valtiontakaus myönnetään 2 momentin mukaan myös opiskelijalle, joka on täyttänyt 18 vuotta ja joka ei vanhempiensa tulojen perusteella ole oikeutettu opintorahaan, muualla kuin vanhempansa luona asuvalle opiskelijalle, jonka elatusta varten maksetaan lapsilisää ja joka vanhempiensa tulojen perusteella olisi oikeutettu opintorahaan tai opiskelijalle, jolle ei 20 §:n mukaan myönnetä opintorahaa. Pykälän 3 momentin mukaan opintorahaa saavalle korkeakouluopiskelijalle valtiontakaus myönnetään ilman erillistä hakemusta. Muun kuin korkeakouluopiskelijan olisi edelleen haettava lainatakaus erikseen. Aikuiskoulutustukea saavalle valtiontakaus voidaan myöntää muihinkin kuin 4 §:ssä tarkoitettuihin opintoihin.

Voimassa olevan 4 momentin 3 kohdan mukaan valtiontakausta ei myönnetä opiskelijalle, jolla on luottotietolain (527/2007) 4 luvussa tarkoitettuun luottotietorekisteriin rekisteröity maksuhäiriö. Pykälän 5 momentin mukaan valtiontakaus voidaan kuitenkin myöntää, vaikka opiskelijalla olisi 4 momentin 3 kohdassa tarkoitettu maksuhäiriö, jos maksuhäiriö on yksittäinen, määrältään vähäinen ja sen rekisteröinnistä on kulunut kohtalaisen pitkä aika, merkinnän aiheuttanut velka on suoritettu; tai valtiontakauksen myöntämiselle on muu erityinen syy.

Pykälän 4 momentin 3 kohdan ja 5 momentin mukaisista säännöksistä luovuttaisiin. jolloin luottotietolain 4 luvussa tarkoitettuun luottotietorekisteriin rekisteröity maksuhäiriö ei estäisi valtiontakauksen myöntämistä. Tällöin ei myöskään olisi enää tarpeen säätää 5 momentin mukaisista poikkeustilanteista, joiden perusteella valtiontakaus voitaisiin myöntää, vaikka opiskelijalla 4 momentin 3 kohdassa tarkoitettu maksuhäiriö.

Jatkossakaan valtiontakausta ei myönnettäisi opiskelijalle, joka on suorittamassa vapausrangaistusta tai opiskelijalle, jonka opintolaina on takausvastuun perusteella Kansaneläkelaitoksen perittävänä, ellei Kansaneläkelaitos erityisestä syystä toisin määrää.

Voimassa olevan lain mukaisesti valtiontakaus myönnettäisiin edelleen enintään lukuvuodeksi kerrallaan. Päätös valtiontakauksen myöntämisestä voi kuitenkin sisältää valtiontakauksen lukuvuotta edeltävää kesä- ja heinäkuuta varten. Jos opiskelu kestää enintään 12 kuukautta, valtiontakaus voitaisiin myöntää yhdellä päätöksellä koko opiskeluajalle.

15 a §. *Opintolainan nostaminen*. Voimassa olevassa pykälässä säädetään opintolainan nostamisesta. Pykälän kirjoitusasua ehdotetaan selkeytettäväksi sekä opintolainan nostamista koskevia säännöksiä yksinkertaistettavaksi.

Voimassa olevassa 3 momentissa säädetään opintolainan nostosäännöistä korkeakouluopinnoissa ja muissa oppilaitoksissa. Ehdotetun 3 momentin mukaan muussa oppilaitoksessa kuin korkeakoulussa käytetyistä nostosäännöistä luovuttaisiin ja kaikilla opiskelijoilla olisi samat opintolainan nostosäännöt. Syyslukukaudelle tarkoitettu osuus voidaan nostaa aikaisintaan 1 päivänä elokuuta ja kevätlukukaudelle tarkoitettu osuus aikaisintaan 1 päivänä tammikuuta. Ulkomaisessa oppilaitoksessa suoritettavaan tutkintoon, tieteellisiin jatko-opintoihin, aikuis-

koulutustuen saajalle tai enintään 12 kuukautta kestäviin opintoihin myönnetty opintolaina voidaan nostaa yhtenä eränä, kuten nykyisin.

15 f §. *Opintolainahyvityksen määrä*. Voimassa olevan säännöksen mukaan opintolainahyvityksen määrä lasketaan tutkinnon suorittamishetkellä voimassa olevien opintolainan valtiontakauksen enimmäismäärää koskevien säännösten mukaan.

Opintolainahyvitysehtojen yhdenmukaistamiseksi ja menojen hillitsemiseksi ehdotetaan muutettavaksi pykälän 2 momenttia siten, että opintolainahyvityksen määrää laskettaessa otetaan huomioon opintolainaa enintään 400 euroa tukikuukautta kohti, jos tutkinto on suoritettu suomalaisessa korkeakoulussa, tai enintään 700 euroa tukikuukautta kohti, jos tutkinto on suoritettu ulkomaisessa korkeakoulussa. Opintolainan valtiontakausta otetaan huomioon yhdeksältä kuukaudelta lukuvuodessa.

16 §. *Valtiontakauksen määrä*. Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että korkeakouluopiskelijan, aikuiskoulutukea saavan ja muun kuin korkeakouluopiskelijan opintolainan valtiontakauksen määrää tukikuukautta kohden korotetaan 400 eurosta 650 euroon. Ulkomailla opiskelevan opiskelijan opintolainan valtiontakauksen määrää tukikuukautta kohti taas korotetaan 700 eurosta 800 euroon. Takauksen korotus koskee sekä korkeakouluopiskelijoita että muita opiskelijoita, mikä turvaa yhdenvertaisesti päätoimisen opiskelun edellytykset eri koulutusasteilla. Alle 18-vuotiailla muilla kuin korkeakouluopiskelijoilla valtiontakauksen määrää tukikuukautta kohden korotetaan 260 eurosta 300 euroon.

17 a §. *Opiskelijan omien tulojen tulorajojen tarkistaminen*. Pykälässä säädettäisiin, että opiskelijan omia tulorajoja tarkistetaan joka toinen vuosi 1 päivä tammikuuta lukien yleisen ansiotasoindeksin mukaisesti, mutta vain, jos indeksimuutos korottaa tulorajoja.

Tulorajojen tarkistukset vastaisivat kulloinkin kolmannen vuosineljänneksen loppuun mennessä toteutunutta kahden vuoden ajanjaksona tapahtunutta muutosta. Yleisen ansiotasoindeksin mukainen euromäärä pyöristettäisiin lähimpään euroon.

Ensimmäinen 17 §:n 5 momentissa tarkoitettu yleiseen ansiotasoindeksiin perustuva tulorajojen tarkistus tehtäisiin 1 päivänä tammikuuta 2018. Ensimmäisen korotuksen voimaantulosta säädettäisiin lain voimaantulosäännöksessä.

19 §. *Vanhempien tulojen huomioon ottaminen*. Voimassa olevan pykälän 1 momentin mukaan vanhempien tuloja ei oteta huomioon korkeakouluopiskelijoiden opintotukea myönnettäessä.

Pykälän 2 momentin mukaan muiden kuin korkeakouluopiskelijoiden vanhempien tulot otetaan huomioon opintorahaa myönnettäessä, jos opiskelija on alle 20-vuotias, sekä asumislisää myönnettäessä, jos opiskelija on alle 18-vuotias. Tulot otetaan huomioon mainitun ikärajan täyttämistä edeltävän kalenterikuukauden loppuun. Vanhempien tuloja ei kuitenkaan oteta huomioon, jos opiskelija on avioliitossa tai elatusvelvollinen. Jos opiskelijan vanhemmat ovat eronneet tai asuvat pysyvästi välien rikkoutumisen vuoksi erillään, vain sen vanhemman tulot otetaan huomioon, jonka luona opiskelija asuu tai on viimeksi asunut. Jos opiskelija on alle 18-vuotias ja hän on vanhempansa ja tämän uuden aviopuolison yhteisessä kodissa huollettavana, myös uuden aviopuolison tulot otetaan huomioon.

Pykälän 3 momentin mukaan opiskelijalla on oikeus täysimääräiseen opintorahaan ja asumislisään, jos vanhempien tuloverolain 30 §:ssä tarkoitettujen puhtaiden ansio- ja pääomatulojen määrä on enintään 40 800 euroa vuodessa. Opintorahaa ja asumislisää vähennetään jokaista tulorajan ylittävää täyttä 1 010:tä euroa kohden viisi prosenttia. Pykälän 4 momentissa säädetään vanhempien tulorajoista, jotka koskevat muussa oppilaitoksessa kuin korkeakoulussa opiskelevalla 18 tai 19-vuotiaalla, joka asuu muualla kuin vanhempansa luona.

Vanhempien tulot otetaan huomioon vain myönnettäessä opintotukea muille kuin korkeakouluopiskelijoille, joten nykyisestä 1 momentin mukaisesta sääntelystä luovutaan tarpeettomana. Ehdotetun 1 momentin muutoksen mukaan muiden kuin korkeakouluopiskelijoiden vanhempien tulot otetaan huomioon alle 20-vuotiaiden opintorahaa myönnettäessä ainoastaan silloin, kun opiskelija asuu vanhempansa luona. Muilta osin säännös vastaisi voimassa olevaa lakia. Ehdotettu 2 momentti vastaisi myös voimassa olevan lain 3 momenttia.

Nykyisestä 4 momentin mukaisesta sääntelystä luovuttaisiin, koska 1 päivänä tammikuuta 2018 lukien vanhempien tuloja ei enää otettaisi huomioon myönnettäessä opintorahaa muussa kuin korkeakoulussa opiskelevalle 18—19 -vuotiaalle muualla kuin vanhempansa luona asuvalle opiskelijalla.

27 §. *Takaisinperintä*. Pykälän 5 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että opiskelijan omien tulojen perusteella takaisinperittäväksi määrätyn opintorahan ja asumislisän määrän korotusta alennetaan voimassa olevan lain 15 prosentista 7,5 prosenttiin.

38 §. *Opintolainan takaussaatava*. Voimassa olevassa pykälässä säädetään takaussaatavan takaisinperimisestä. Pykälän otsikkoa ehdotetaan muutettavaksi opintolainan takaussaatavaksi, jolloin se vastaisi paremmin pykälän sisältöä.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin opintolainansaajan velvollisuudesta maksaa takaussaatava Kansaneläkelaitokselle.

Takaussaatavalla tarkoitettaisiin valtiontakauksen perusteella luottolaitokselle maksettua määrää. Takaussaatavan enimmäiskorkona olisi, kuten voimassa olevassa laissa, lakisääteinen viivästyskorko. Pykälässä olevan asetuksenantovaltuutuksen mukaan perittävän koron määrästä voitaisiin säätää tarkemmin asetuksella voimassa olevan lain 40 §:ää vastaavasti. Opintotukiasetuksen 26 §:n mukaan valtion takaussaatavasta perittävä korko on seitsemän prosenttia.

Pykälän 2 momentti vastaisi voimassa olevan lain 40 §:ä ja siinä säädettäisiin takaussaatavalle maksettavasta korosta.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin Kansaneläkelaitoksen mahdollisuudesta sopia takaussaatavan maksujärjestelyistä opintolainansaajan kanssa. Lainansaajan kanssa voitaisiin tehdä osamaksusuunnitelma lainan takaisinmaksusta. Osamaksusuunnitelman tekeminen edellyttää opintolainansaajan aktiivisuutta tai yhteydenottoa Kansaneläkelaitokseen. Kaikissa tilanteissa osamaksusopimuksen tekeminen ei kuitenkaan ole mahdollista, esimerkiksi silloin, kun opintolainansaajan maksukyky ei riitä. Edellytyksenä maksujärjestelylle olisi, ettei opintolainansaaja kykene maksamaan koko takaussaatavaa kertasuorituksena. Tehtyä osamaksusuunnitelmaa voidaan perustellusta syystä muuttaa tai sopia määräajaksi pienempi osamaksuerä opintolainansaajan maksukyvyn tilapäisen heikentymisen vuoksi.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin takaussaatavan ja sille perittävän koron ulosottokelpoisuudesta. Saatava on perimiskelpoinen ilman tuomiota tai päätöstä. Momentissa viitataan verojen ja maksujen täytäntöönpanosta annettuun lakiin (706/2007). Saatavan vanhentumista koskevia pykäliä ei kuitenkaan sovelleta takaussaatavaan ja sille perittävään korkoon, vaan niihin sovelletaan tämän lain 38 a §:n säännöksiä.

39 §. *Maksuvapautuksen myöntäminen*. Voimassa olevan 39 §:n säännöksiä maksuvapautuksen myöntämisestä ehdotetaan uudistettavaksi opintovelallisen oikeuksien ja maksuvapautuksen toimeenpanon selkeyttämiseksi. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin opintolainansaajan mahdollisuudesta saada vapautus takaussaatavalle kertyvien korkojen maksamisesta. Vapautus voitaisiin myöntää hakemuksesta eteenpäin sille ajalle kuin lainansaajan veronalaisten tulojen ei arvioida ylittävän 16 a §:ssä säädettyjä korkoavustuksen myöntämisen edellytyksenä olevia tulorajoja. Saatavan perintää jatkettaisiin edelleen, vaikka opintolainansaaja saisi vapautuksen korkojen maksamisesta.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin opintolainansaajan oikeudesta saada maksuvapautus takaussaatavan ja sille kertyneiden korkojen maksamisesta. Maksuvapautuksen edellytyksenä on, että lainansaaja olisi pysyvästi työkyvytön tai lainansaajan määräaikainen työkyvyttömyys olisi kestänyt yhtäjaksoisesti vähintään viisi vuotta. Työkyvyttömänä pidettäisiin henkilöä, jolle on myönnetty työkyvyttömyyden perusteella maksettava etuus kuten kansaneläkelain tai työeläkelakien mukainen työkyvyttömyyseläke tai vastaava etuus ulkomailta. Lisäksi lainansaajan keskimääräiset veronalaiset tulot saavat olla uuden viittaussäännöksen perusteella enintään samat kuin korkoavustuksessa. Voimassa olevien tulorajojen mukaan maksuvapautuksen myöntäminen edellyttäisi, että lainansaaja saa veronalaista tuloa keskimäärin enintään 1 333 euroa kuukaudessa. Jos lainansaajalla on huollettavaan yksi lapsi, tuloraja on 1 539 euroa kuukaudessa. Jos lapsia on kaksi, tuloraja on 1 595 euroa kuukaudessa. Jos lapsia on kolme tai enemmän, tuloraja on 1 690 euroa kuukaudessa. Tulorajat tarkistetaan joka toinen vuosi 1 päivästä maaliskuuta työntekijän eläkelain 96 §:n 1 momentissa tarkoitetun palkkakertoimen muutoksen mukaisesti. Työkyvyttömyyttä ja sen kestoa koskevat edellytykset olisivat samat kuin voimassa olevassa säännöksessä. Vakiintuneessa soveltamiskäytännössä on jo nykyisin sovellettu korkoavustuksen tulorajoja.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että maksuvapautus myönnetään hakemuksesta. Hakemus voisi olla myös suullinen. Koronmaksuvapautus voitaisiin myöntää 1 momentin perusteella takautuvasti enintään yhdeksi vuodeksi, ellei erityisen painava syy edellytä maksuvapautuksen myöntämistä pidemmälle ajalle takautuvasti. Takautuva hakuaika ei kuitenkaan koskisi 2 momentin mukaista täyttä maksuvapautusta.

40 §. *Takaussaatavan perinnästä luopuminen*. Voimassa olevassa laissa pykälässä säädetään takaussaatavasta perittävästä korosta. Esityksen mukaan siitä säädettäisiin esityksen 38 §:ssä. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi opintolainan valtiontakaukseen perustuvan takaussaatavan sekä sille kertyneiden korkojen takaisinperinnästä luopumisesta.

Pykälän 1 momentin mukaan takaussaatavan ja sille kertyneiden korkojen perinnästä voitaisiin luopua, jos takaisinperittävä määrä on vähäinen, jos takaisinperintää ei lainansaajan taloudellinen tilanne huomioon ottaen ole enää perusteltua jatkaa tai jos perinnän jatkamisesta aiheutuisi perimättä olevaan määrään nähden kohtuuttomat kustannukset. Tällä saataisiin jossain määrin aikaistettua sellaisten saatavien poistuminen saatavakannasta, joita ei kuitenkaan koskaan saataisi perittyä. Ehdotettu säännös vastaa voimassa olevan lain 39 §:n 4 momenttia.

Pykälän 2 momentin mukaan Kansaneläkelaitos luopuu opintolainan valtiontakaukseen perustuvan takausvastuusaatavan sekä sille kertyneiden korkojen perimisestä, kun lainansaaja on kuollut. Momentti vastaa sisällöltään voimassa olevan lain 39 §:n 1 momenttia. Kyseessä on kirjoitusasua selkeyttävä uudistus. Termin maksuvapautus sijaan käytetään termiä luopuminen.

1.2 Tuloverolaki

127 d §. *Opintolainavähennys*. Opintolainahyvityksen määrää koskevaa opintotukilain (65/1994) 15 f §:ä muutettaisiin siten, että opintolainahyvityksessä huomioonotettavan lainan määrä säilyisi nyt voimassa olevan tasolla. Opintolainavähennyksessä ja opintolainahyvityksessä huomioonotettavan lainan määrä ehdotetaan säilytettäväksi nykytasolla opintovelallisten tasapuolisen kohtelun sekä valtion menojen ja verotulojen tasapainon turvaamiseksi.

Pykälän 3 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että opintolainavähennyksen määrää laskettaessa otettaisiin huomioon opintolainan määrästä enintään 400 euroa tukikuukautta kohti, jos tutkinto on suoritettu suomalaisessa korkeakoulussa, tai enintään 700 euroa tukikuukautta kohti, jos tutkinto on suoritettu ulkomaisessa korkeakoulussa. Opintolainaa otettaisiin huomioon yhdeksältä kuukaudelta lukuvuodessa.

2 Tarkemmat säännökset ja määräykset

Lakiesitykseen ei sisälly uusia asetuksenantovaltuuksia, mutta lainmuutosten vahvistamisen jälkeen olisi muutettava opintotukiasetuksen (260/1994) 6 ja 7 §:ää opintotukeen oikeuttavasta enimmäisajasta yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen tutkinnoissa. Lain 7 §:n 3 momentin mukaisesti tutkintokohtaiset tukiajat lyhenisivät kahdella tukikuukaudella. Takaussaatavasta perittävää korkoa alennettaisiin takausvastuuvelan takaisinmaksun nopeuttamiseksi seitsemästä prosentista neljään prosenttiin. Lisäksi selvitetään edellytyksiä opintotuen maksamiselle kuun ensimmäisenä pankkipäivänä. Muutoksia koskeva valtioneuvoston asetus annettaisiin kevään 2017 aikana.

3 Voimaantulo

Laki opintotukilain ja tuloverolain 127 d §:n muuttamisesta ehdotetaan tulemaan voimaan 1 päivänä elokuuta 2017.

Lain 17 a § ja 19 § ehdotetaan kuitenkin tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2018.

Lain 7 §:n 2 momentissa säädetty korkeakouluopiskelua varten myönnettävä tukikuukausimäärä olisi muun muassa esityksen taloudellisten vaikutusten ja soveltamiskäytännön selkeyden vuoksi aiheellista saattaa voimaan lain voimaantulosta lukien siten, ettei kuitenkaan jo ennen lain voimaan tuloa aloitettuihin opintoihin myönnettyä tukiaikaa lyhennettäisi.

Lain 7 §:n 3 momentissa säädettyä opintotukeen oikeuttavaa aikaa sovellettaisiin opiskelijoihin, jotka aloittavat ensimmäisen kerran korkeakouluopinnot tai ilmoittautuvat korkeakoulussa läsnä oleviksi 1 päivänä elokuuta 2017 tai sen jälkeen. Ensimmäisistä aloitetuista korkeakouluopinnoista huomioon otettaisiin paitsi korkeakoulututkintoon johtavat opinnot, myös maahanmuuttajille tarkoitetut ammattikorkeakouluopintoihin valmentavat opinnot, mutta ei esimerkiksi avoimena korkeakouluopetuksena suoritettuja opintoja. Opintojen aloittamisella tar-

koitettaisiin opiskelupaikan vastaanottamista tai opinnoissa läsnä olevaksi ilmoittautumista. Ennen lain voimaantuloa aloitettujen korkeakouluopintojen enimmäistukiaikaa määriteltäessä sovellettaisiin lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

Lain 17 a §:n mukainen indeksitarkistus tehtäisiin ensimmäisen kerran 1 päivänä tammikuuta 2018 ja se vastaisi lokakuun 2015 alusta lukien syyskuun 2017 loppuun mennessä tapahtunutta ansiotasoindeksin muutosta. Tarkistus tulisi voimaan vuoden 2018 alusta.

Lain 27 §:n mukainen takaisinperittävän tuen korotus koskisivat ensimmäisen kerran vuoden 2016 tulovalvontaa, joka toteutettaisiin vuonna 2018.

Lisäksi ehdotetaan säädettäväksi, että opintolainavähennykseen ei olisi oikeutta opintolainansaajalla, joka ottaisi opiskelupaikan vastaan ensimmäisen vähennykseen oikeuttavan korkeakoulututkinnon suorittamiseksi tai ilmoittautuu kyseisissä opinnoissa ensimmäisen kerran läsnä olevaksi opiskelijaksi 1 päivänä elokuuta 2019 tai sen jälkeen. Oikeuden poistuminen koskisi niitä, jotka ovat läsnä olevana aloittaneet ensimmäiset korkeakouluopinnot ennen 1 päivää elokuuta 2014 ja jotka aloittavat ensimmäiset vähennykseen oikeuttavat korkeakouluopintonsa 1 päivänä elokuuta 2019 tai sen jälkeen. Opintolainavähennyksen tarkoituksena on ollut lyhentää ensimmäisen korkeakoulututkinnon suorittamisaikoja ja siten pidentää työuria. Opintolainavähennys on korvattu 1 päivänä elokuuta 2014 opintolainahyvityksellä, minkä vuoksi opintolainavähennyksen asteittainen poistaminen on perusteltua.

4 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

Tällä hallituksen esityksellä ehdotetaan muutettavaksi opintotukea nykyistä lainapainotteisemmaksi ja luovuttavaksi asumislisän myöntämisestä Suomessa asuville opiskelijoille. Hallituksen budjettiriihessä tekemän päätöksen mukaisesti opiskelijat siirretään ulkomailla asuvia ja opiskelevia opiskelijoita lukuun ottamatta yleisen asumistuen piiriin. Eduskunnalle samanaikaisesti annetulla hallituksen esityksellä laiksi yleisestä asumistuesta annetun lain muuttamisesta puolestaan toimeenpannaan muutos opiskelijoiden ottamiseksi yleisen asumistuen piiriin. Esitykset ovat merkityksellisiä perustuslain sivistyksellisten oikeuksien sekä sosiaaliturvan oikeuksien kannalta. Ehdotettuja muutoksia tulee tarkastella myös perustuslain yhdenvertaisuussäännöksen kannalta.

Perustuslain 16 §:n 2 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus saada kykyjensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta sekä kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä. Sääntelyvaraus edellyttää oikeuden turvaamista koskevien säännösten antamista lain tasolla, mutta jättää sääntelyn tarkemman sisällön lainsäätäjän harkintavaltaan.

Päätoimisen opiskelijan ensisijainen tukimuoto olisi edelleen opintotukilain mukainen opintotuki. Opintotukilain 11 §:ssä säädetty opintorahan määrä määräytyisi oppilaitoksen, iän ja asumismuodon perusteella. Esityksessä ehdotetaan opintotukimenojen säästön toteuttamiseksi alennettavaksi korkeakouluopiskelijoiden opintorahan määrät samalle tasolle muiden oppilaitosten opiskelijoiden opintorahan määrien kanssa. Ensimmäisten korkeakouluopintojen aloitusvuosi ei myöskään enää vaikuttaisi korkeakouluopiskelijan opintorahan määrään. Opintorahan perusmäärät ja vähävaraisuuskorotusten määrät olisivat samat kaikilla koulutusasteilla. Opintotuen riittävyyden parantamiseksi ehdotetaan samalla korotettavaksi opintolainan valtiontakauksen määrää 250 eurolla. Tällöin yhteenlaskettu opintorahan ja opintolainan valtionta-

kauksen määrä nousisi kaikilla tukea saavilla opiskelijoilla. Suomessa opiskelevalla opintorahan ja opintolainan valtiontakauksen määrä olisi itsenäisesti asuvalla opiskelijalla enintään 900,28 euroa, jossa olisi nousua noin 22 prosenttia. Yhdessä opintoraha ja opintolainan valtiontakaus kattaisivat tällöin aiempaa paremmin opiskelijan elinkustannuksia päätoimisen opiskelun ajalle. Nykyisin opintoraha ja lainatakaus voivat olla yhteensä enintään 736,76 euroa kuukautta kohden. Ulkomailla opiskeltaessa tuki nousee enimmillään 1 260,28 euroon kuukaudessa tuen ollessa tällä hetkellä enintään 1 246,76 euroa kuukaudessa. Myös alle 18-vuotiaan muun kuin korkeakouluopiskelijan opintotuki nousee lainatakauksen 40 euron korotuksen myötä. Asumislisän tarkoituksena on osana opintotukea turvata opiskelijan toimeentuloa ja mahdollistaa päätoiminen opiskelu edelleen ulkomailla, jonne asumistukea ei maksettaisi.

Suomessa opiskelevien opiskelijoiden oikeus asumisen tukeen ratkaistaisiin jatkossa yleisestä asumistuesta annetun lain perusteella. Asumistuen tarkoituksena on alentaa pienituloisen ruokakunnan asumismenoja osana sosiaalipolitiikkaa, josta johtuen asumistukea myönnetään erilaisen tarveharkinnan ja normien perusteella kuin asumislisää. Asumisen tukemisen perusteet olisivat opiskelijoilla pääsääntöisesti samat kuin muillakin asumistuen tarpeessa olevilla kansalaisilla.

Perustuslakivaliokunta on katsonut (PeVL 17/2014) että asumistuen alentuminen esimerkiksi 100 eurolla kuukaudessa voi olla pienituloiselle ruokakunnalle merkittävä muutos, joka voi vaikeuttaa tai estää ruokakuntaa jatkamasta asumista nykyisessä asunnossa. Esityksen mukaan opintoraha otettaisiin huomioon asumistukeen vaikuttavana tulona, mikä vaikuttaisi arviolta 200:n jo nykyisin asumistuen piirissä olevien opiskelijoiden tuen tasoa alentavasti vähintään 100 eurolla kuukaudessa. Nykyisin asumislisän piirissä olevista noin 195 700 opiskelijasta puolestaan 22 700 menettäisi siirron yhteydessä asumisen tukea vähintään 100 euroa kuukaudessa. Lasta huoltavista asumislisää nykyisin saavista opiskelijoista yli 100 euroa kuukaudessa menettäviä olisi 70. Kysymys on tällöin perheellisistä, jotka asuvat opintojen vuoksi eri paikkakunnalla kuin muu perhe. Jos kokonaistarkastelussa otetaan huomioon opintolainan valtiontakauksen korotus (250 euroa/kk), niin muutos on kuitenkin niiden opiskelijoiden kannalta neutraali, joilla tuen menetys jää alle 250 euron kuukaudessa.

Muutos heikentää kuitenkin niiden opiskelijoiden toimeentulon tasoa, joiden opintoraha leikkaantuu ja samalla asumisen tuki laskee siten, että lainatakauksen korotus ei kompensoi tuen pienentymistä. Yksin vuokralla asuvista opiskelijoista keskimäärin kuukaudessa yli 250 euroa tukea (opintorahan ja asumisen tuen pienentyminen yhdessä) menettäviä on arviolta 60. Kahden henkilön ruokakuntia, jotka menettäisivät yli 500 euroa, arvioidaan olevan 35. Kun opintolainan valtiontakauksenkaan korotus ei kompensoi muutoksesta aiheutuvaa rahallista menetystä, se on katettava muista tuloista. Erityisesti jaetussa asunnossa asuvien opiskelijoiden olisi katettava aiempaa suurempi osa toimeentulosta muilla tuloilla, koska asumisen tuki kohdentuu jatkossa ruokakuntakohtaisesti ja nykyistä tarveharkintaisemmin.

Ehdotetulla sääntelyllä on merkitystä myös perustuslain yhdenvertaisuutta koskevan 6 §:n kannalta. Perustuslain 6 §:n mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan minkään henkilöön liittyvän syyn perusteella. Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi opintotukilain 19 §:n 2 momentti ja luovuttavaksi 4 momentin mukaisesta säätelystä, jolloin vanhempien tuloja ei oteta huomioon myönnettäessä opintorahaa muussa oppilaitoksessa kuin korkeakoulussa opiskelevalle 18- tai 19-vuotiaalle, joka asuu muualla kuin vanhempansa luona.

Opintotukilain 19 §:n 4 momenttia muutettiin viimeksi (HE 40/2015) siten, että vanhempien tuloihin perustuvaa tarveharkinta lieveni myönnettäessä opintorahaa itsenäisesti asuville 18- ja 19-vuotiaille muille kuin korkeakouluopiskelijoille. Perustuslakivaliokunta huomautti (PeVL 6/2015 vp) lausunnossaan, että perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuussääntelyyn ei ole hyvin sovitettavissa se, että korkeakouluopiskelijoiden osalta vanhempien tulot eivät vaikuta opintotuen määrään, mutta 18- ja 19-vuotiaiden muiden kuin korkeakoulussa opiskelevien kohdalla vanhempien tulot saattavat vaikuttaa opintotukeen. Valiokunnan mielestä ehdotettu sääntely merkitsi tässä suhteessa parannusta nykytilaan verrattuna, koska tulorajoja korotettiin (ks. myös PeVL 26/2013 vp, s. 3/I).

Eri koulutusasteiden yhdenvertaisuuden parantamiseksi ehdotetaan luovuttavaksi vanhempien tulojen vähentävästä vaikutuksesta opintorahaan itsenäisesti asuvien 18- ja 19-vuotiaiden muiden kuin korkeakouluopiskelijoiden osalta. Ehdotetun muutoksen myötä järjestelmä selkeytyy siten, että täysi-ikäisiä itsenäisesti asuvia opiskelijoita koskeva vanhempien tuloihin perustuva tarveharkinta yhtenäistyy. Lisäksi tuen määrät ja tarveharkintaperusteet ovat samat kaikilla koulutusasteilla. Ehdotetulla sääntelyllä on yhteys lapsen elatuksesta annetun lain (704/1975) 3 §:ään, jonka mukaan vanhemmat vastaavat lapsen koulutuksesta aiheutuvista kustannuksista myös sen jälkeen, kun lapsi on täyttänyt kahdeksantoista vuotta, mikäli se harkitaan kohtuulliseksi. Tällöin otetaan erityisesti huomioon lapsen taipumukset, koulutuksen kestoaika, siitä aiheutuvien kustannusten määrä sekä lapsen mahdollisuudet koulutuksen päätyttyä itse vastata koulutuksestaan aiheutuneista kustannuksista. Hallitus katsoo olevan perusteltua poistaa vanhempien tulojen vähentävä vaikutus ensin itsenäisesti asuvan opiskelijan opintorahaan, koska itsenäisesti asuvalla opiskelijalla on pääsääntöisesti enemmän elinkustannuksia kuin on vanhemman luona asuvalla opiskelijalla. Tavoitteena on yhtenäistää tarveharkintaperusteita edelleen siten, että vanhempien tulojen vähentävä vaikutus opintorahaan poistetaan myös vanhemman luona asuvien 18- ja 19-vuotiaiden muiden kuin korkeakouluopiskelijoiden osalta.

Hallituksen käsityksen mukaan ehdotettuun lakiin ei sisälly sellaisia perusoikeuksien rajoituksia, joiden vuoksi esitystä ei voitaisi käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä. Hallitus katsoo, että ehdotetut lait voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisjärjestyksessä. Asiasta on kuitenkin niin harkittaessa syytä pyytää perustuslakivaliokunnan lausunto.

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäviksi seuraavat lakiehdotukset:

Lakiehdotukset

1.

Laki

opintotukilain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan opintotukilain (65/1994) 11 a, 12 ja 14 a §,

sellaisina kuin ne ovat, 11 a § laissa 1402/2015, 12 § laeissa 345/2004 ja 1402/2015 ja 14 a § laeissa 408/2005, 399/2006 ja 1078/2012,

muutetaan 7 §:n 2—4 § momentti, 11, 14 ja 15 §, 15 a §:n 3 momentti, 15 f §:n 2 momentti, 16 §:n 1 momentti, 19 §, 27 §:n 5 momentti sekä 38, 39 ja 40 §,

sellaisina kuin ne ovat, 7 §:n 2 ja 3 momentti, 15 f §:n 2 momentti ja 16 §:n 1 momentti laissa 1243/2013, 7 §:n 4 momentti laissa 52/2011, 11 § laissa 1402/2015, 14 § laeissa 792/2007, 1078/2012 ja 1402/2015, 15 § laeissa 52/2011 ja 1243/2013, 15 a §:n 3 momentti laissa 345/2004, 19 § laeissa 1427/2001, 345/2004, 792/2007 ja 1402/2015, 27 §:n 5 momentti laissa 1099/2000, 38 § osaksi laissa 1237/2004, 39 § laissa 30/2007 sekä 40 § laissa 344/2002, sekä

lisätään lakiin uusi 17 a § seuraavasti:

7 §

Opintotukeen oikeuttava aika

— —

Korkeakouluopiskelua varten opintotukea voi saada enintään 54 tukikuukautta. Tukeen oikeuttava aika on kuitenkin 57 tukikuukautta, kun alemman ja ylemmän korkeakoulututkinnon laajuus on yhteensä 360 opintopistettä.

Yhden korkeakoulututkinnon suorittamista varten tukeen oikeuttava aika määräytyy kyseiselle tutkinnolle säädetyn laajuuden perusteella siten, että tukeen oikeuttava aika on enintään yhdeksän tukikuukautta tutkinnon laajuuden mukaista lukuvuotta kohti lisättynä kolmella tukikuukaudella. Täydet lukuvuodet ylittävältä puolelta lukuvuodelta tukeen oikeuttava aika on kuitenkin viisi tukikuukautta.

Jos opiskelija on otettu suorittamaan sekä alempaa että ylempää korkeakoulututkintoa, opintotuki myönnetään erikseen alemman ja ylemmän korkeakoulututkinnon suorittamiseen. Tukeen oikeuttava aika on kuitenkin yhteensä enintään näiden tutkintojen yhteenlasketun laajuuden perusteella 3 momentin mukaisesti määräytyvä tukiaika.

— —

11 §

Opintorahan määrä

Opintorahan määrä kuukaudessa on:

1) vanhempansa luona asuvalle opiskelijalle 38,66 euroa, kun opiskelija on alle 20-vuotias, sekä 81,39 euroa, kun opiskelija on täyttänyt 20 vuotta;
2) muualla kuin vanhempansa luona asuvalle opiskelijalle 101,74 euroa, kun opiskelija on alle 18-vuotias, sekä 250,28 euroa, kun opiskelija on täyttänyt 18 vuotta;
3) avioliitossa olevalle tai elatusvelvolliselle opiskelijalle 250,28 euroa.

Jos opiskelijan vanhempien tuloverolain (1535/1992) 30 §:ssä tarkoitettujen puhtaiden ansio- ja pääomatulojen yhteismäärä on enintään 20 700 euroa vuodessa, korotetaan 1 momentissa säädettyä opintorahan määrää seuraavasti:
1) 38,66 euron opintorahaa enintään 59,01 eurolla;
2) 81,39 euron opintorahaa enintään 101,74 eurolla;
3) 101,74 euron opintorahaa enintään 101,74 eurolla.

Edellä 2 momentissa säädetty korotus pienenee jokaista tulorajan ylittävää täyttä 2 070:tä euroa kohden 10 prosenttia. Korotusta ei makseta, jos 2 momentissa tarkoitettujen tulojen yhteismäärä ylittää 39 000 euroa.

Opiskelija on oikeutettu määrältään samaan opintorahaan kuin vanhempansa luona asuva opiskelija, jos opiskelija asuu vanhemmaltaan vuokraamassaan tai vanhempansa omistamassa asunnossa, joka on samassa kiinteistössä kuin vanhemman vakituinen asunto.

Oikeus korkeampaan opintorahaan iän perusteella alkaa sen kuukauden alusta, jona tuensaaja täyttää säädetyn iän.

14 §

Asumislisä

Asumislisään on oikeutettu ulkomailla vuokralla asuva ja opiskeleva opiskelija, jolla on asumismenoja. Asumislisän määrä on 210 euroa kuukaudessa. Asumislisään ei kuitenkaan ole oikeutettu ulkomailla asuva opiskelija, joka asuu vanhempansa luona tai vanhempansa tai puolisonsa omistamassa asunnossa. Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää asumislisän määrästä maissa, joissa vuokrataso on alhainen.

Suomessa kansanopistossa tai liikunnan koulutuskeskuksessa taikka Saamelaisalueen koulutuskeskuksessa maksullisella linjalla opiskeleva, oppilaitoksen asuntolassa asuva opiskelija on oikeutettu asumislisään, jonka määrä on 88,87 euroa kuukaudessa.

15 §

Opintolainan valtiontakaus

Opintolainan valtiontakaus myönnetään opiskelijalle, joka saa tämän lain mukaista opintorahaa tai aikuiskoulutustuesta annetun lain mukaista aikuiskoulutustukea.

Valtiontakaus myönnetään myös:
1) opiskelijalle, joka on täyttänyt 18 vuotta ja joka ei vanhempiensa tulojen perusteella ole oikeutettu opintorahaan;
2) muualla kuin vanhempansa luona asuvalle opiskelijalle, jonka elatusta varten maksetaan lapsilisää ja joka vanhempiensa tulojen perusteella olisi oikeutettu opintorahaan; tai
3) opiskelijalle, jolle ei 20 §:n mukaan myönnetä opintorahaa.

Opintorahaa saavalle korkeakouluopiskelijalle valtiontakaus myönnetään ilman erillistä hakemusta. Aikuiskoulutustukea saavalle valtiontakaus voidaan myöntää muihinkin kuin 4 §:ssä tarkoitettuihin opintoihin.

Valtiontakausta ei myönnetä opiskelijalle:

1) joka on suorittamassa vapausrangaistusta; tai
2) jonka opintolaina on takausvastuun perusteella Kansaneläkelaitoksen perittävänä, ellei Kansaneläkelaitos erityisestä syystä toisin määrää.

Valtiontakaus myönnetään enintään lukuvuodeksi kerrallaan. Päätös valtiontakauksen myöntämisestä voi kuitenkin sisältää valtiontakauksen lukuvuotta edeltävää kesä- ja heinäkuuta varten. Jos opiskelu kestää enintään 12 kuukautta, valtiontakaus voidaan myöntää yhdellä päätöksellä koko opiskeluajalle.

15 a §

Opintolainan nostaminen

— —

Syyslukukaudelle tarkoitettu osuus lainasta voidaan nostaa aikaisintaan 1 päivänä elokuuta ja kevätlukukaudelle tarkoitettu osuus aikaisintaan 1 päivänä tammikuuta. Ulkomaisessa oppilaitoksessa suoritettavaan tutkintoon, tieteellisiin jatko-opintoihin, aikuiskoulutustuen saajalle tai enintään 12 kuukautta kestäviin opintoihin myönnetty opintolaina voidaan nostaa yhtenä eränä.

— —

15 f §

Opintolainahyvityksen määrä

— —

Opintolainahyvityksen määrä lasketaan enintään sen lainamäärän perusteella, joka vastaa tutkinnon tavoitteellisen suorittamisajan tai laajuutta vastaavan ajan mukaista opintolainan määrää. Opintolainahyvityksen määrää laskettaessa otetaan huomioon opintolainaa enintään 400 euroa tukikuukautta kohti, jos tutkinto on suoritettu suomalaisessa korkeakoulussa, tai enintään 700 euroa tukikuukautta kohti, jos tutkinto on suoritettu ulkomaisessa korkeakoulussa. Opintolainaa otetaan huomioon yhdeksältä kuukaudelta lukuvuodessa. Siltä osin kuin tutkinnon tavoitteellinen suorittamisaika tai laajuus ei ole täysiä vuosia, hyvityksen enimmäismäärää laskettaessa opintolainaa otetaan huomioon viideltä kuukaudelta puolta lukuvuotta kohti.

16 §

Valtiontakauksen määrä

Opintolainan valtiontakauksen määrä tukikuukautta kohden on:
1) korkeakouluopiskelijalla ja aikuiskoulutustukea saavalla 650 euroa;
2) muulla kuin korkeakouluopiskelijalla 650 euroa, jos opiskelija on täyttänyt 18 vuotta, ja 300 euroa, jos opiskelija on alle 18-vuotias; oikeus korkeampaan valtiontakaukseen alkaa sen kuukauden alusta, jona opiskelija täyttää 18 vuotta;
3) ulkomailla opiskelevalla opiskelijalla 800 euroa.

— —

17 a §

Opiskelijan omien tulojen tulorajojen tarkistaminen

Edellä 17 §:ssä säädettyjä tulorajoja tarkistetaan joka toinen vuosi 1 päivästä tammikuuta yleisen ansiotasoindeksin muutoksen mukaisesti, mutta vain, jos tulorajat nousevat indeksimuutoksen johdosta. Tulorajojen tarkistukset vastaavat kulloinkin kolmannen vuosineljänneksen loppuun mennessä toteutunutta kahden vuoden ajanjaksona tapahtunutta muutosta. Yleisen ansiotasoindeksin mukainen euromäärä pyöristetään lähimpään euroon.

19 §

Vanhempien tulojen huomioon ottaminen

Muiden kuin korkeakouluopiskelijoiden vanhempien tulot otetaan huomioon opintorahaa myönnettäessä, jos opiskelija on alle 20-vuotias ja asuu vanhempansa luona, sekä asumislisää myönnettäessä, jos opiskelija on alle 18-vuotias. Tulot otetaan huomioon mainitun ikärajan täyttämistä edeltävän kalenterikuukauden loppuun. Vanhempien tuloja ei kuitenkaan oteta huomioon, jos opiskelija on avioliitossa tai elatusvelvollinen. Jos opiskelijan vanhemmat ovat eronneet tai asuvat pysyvästi välien rikkoutumisen vuoksi erillään, vain sen vanhemman tulot otetaan huomioon, jonka luona opiskelija asuu tai on viimeksi asunut. Jos opiskelija on alle 18-vuotias ja hän on vanhempansa ja tämän uuden aviopuolison yhteisessä kodissa huollettavana, myös uuden aviopuolison tulot otetaan huomioon.

Opiskelijalla on oikeus täysimääräiseen opintorahaan ja asumislisään, jos vanhempien tuloverolain 30 §:ssä tarkoitettujen puhtaiden ansio- ja pääomatulojen määrä on enintään 40 800 euroa vuodessa. Opintorahaa ja asumislisää vähennetään jokaista tulorajan ylittävää täyttä 1 010:tä euroa kohden viisi prosenttia

27 §

Takaisinperintä

— —

Opiskelijan omien tulojen perusteella takaisinperittäväksi määrätyn opintorahan ja asumislisän määrää korotetaan 7,5 prosentilla, jollei valtioneuvoston asetuksella säädetä alemmasta korotuksesta.

— —

38 §

Opintolainan takaussaatava

Opintolainansaaja on velvollinen maksamaan valtiontakauksen perusteella luottolaitokselle maksetun määrän (takaussaatava) Kansaneläkelaitokselle. Takaussaatavalle on maksettava korkolain (633/1982) 4 §:n 1 momentin mukaista korkoa, jollei valtioneuvoston asetuksella säädetä alemmasta korosta.

Kansaneläkelaitos voi sopia takaussaatavan maksujärjestelyistä opintolainansaajan kanssa. Takaussaatava sekä sille perittävä korko on suoraan ulosottokelpoinen. Sen perimisestä säädе-

tään verojen ja maksujen täytäntöönpanosta annetussa laissa (706/2007). Mitä mainitussa laissa säädetään saamisen vanhentumisesta, ei kuitenkaan koske 1 momentissa tarkoitettua valtion takautumisoikeutta.

39 §

Maksuvapautuksen myöntäminen

Opintolainansaajalla on oikeus saada vapautus koron maksamisesta takaussaatavalle sille ajalle, jolta lainansaajan keskimääräiset veronalaiset tulot eivät ylitä 16 a §:ssä säädettyjä korkoavustuksen myöntämisen edellytyksenä olevia tulorajoja.

Opintolainansaajalla on oikeus saada vapautus takaussaatavan ja sille kertyneiden korkojen maksamisesta, jos:

1) lainansaaja on pysyvästi työkyvytön tai hänen määräaikainen työkyvyttömyytensä on kestänyt yhtäjaksoisesti vähintään viisi vuotta; ja

2) lainansaajan keskimääräiset veronalaiset tulot eivät ylitä 1 momentin mukaisia tulorajoja.

Maksuvapautus myönnetään hakemuksesta. Vapautusta koronmaksusta 1 momentin mukaisesti ei myönnetä ilman erityisen painavaa syytä takautuvasti pidemmältä kuin yhden vuoden ajalta ennen sen hakemista.

40 §

Takaussaatavan perinnästä luopuminen

Opintolainan valtiontakaukseen perustuvan takaussaatavan ja sille kertyneiden korkojen perinnästä voidaan luopua kokonaan, kun:

1) perittävä määrä on vähäinen;

2) perintää ei lainansaajan taloudellinen tilanne huomioon ottaen ole enää tarkoituksenmukaista jatkaa; tai

3) perinnän jatkamisesta aiheutuisi perimättä olevaan määrään nähden kohtuuttomat kustannukset.

Takaussaatavan ja sille kertyneiden korkojen perinnästä luovutaan, kun lainansaaja on kuollut.

———

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 . Sen 17 a § ja 19 § tulevat kuitenkin voimaan 1 päivänä tammikuuta 2018.

Lain 7 §:n 2 momentin enimmäistukiaikaa sovelletaan korkeakoulututkinnon suorittaneeseen korkeakouluopiskelijaan, joka ottaa opiskelupaikan vastaan tai ilmoittautuu läsnä olevaksi korkeakouluopintoihin 1 päivänä elokuuta 2017 tai sen jälkeen. Ennen tämän lain voimaantuloa aloitettuihin korkeakouluopintoihin sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita enimmäistukiaikaa koskevia säännöksiä.

Lain 7 §:n 3 momenttia sovelletaan opiskelijaan, joka on ottanut opiskelupaikan vastaan korkeakoulussa ensimmäisen kerran 1 päivänä elokuuta 2017 tai sen jälkeen. Edellä mainittua lainkohtaa sovelletaan myös opiskelijaan, joka on ottanut opiskelupaikan vastaan ennen 1 päivä elokuuta 2017, jos hän on ilmoittautunut läsnä olevaksi ensimmäisen kerran 1 päivänä elokuuta 2017 tai sen jälkeen. Opiskelijaan, joka on ottanut opiskelupaikan vastaan ja ilmoittautunut läsnä olevaksi korkeakoulussa ensimmäisen kerran ennen lain voimaantuloa, sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

Ensimmäinen tämän lain 17 a §:ssä tarkoitettu ansiotasoindeksiin perustuva tulorajojen tarkistus tehdään 1 päivänä tammikuuta 2018, ja se vastaa lokakuun 2015 alusta lukien syyskuun 2017 loppuun mennessä tapahtunutta ansiotasoindeksin muutosta.

Lain 27 §:ää sovelletaan ensimmäisen kerran vuonna 2018 tehtävään vuoden 2016 tulovalvontaan.

Opintolainavähennykseen ei ole oikeutta opintolainansaajalla, joka ottaa opiskelupaikan vastaan ensimmäisen vähennykseen oikeuttavan korkeakoulututkinnon suorittamiseksi tai ilmoittautuu kyseisissä opinnoissa ensimmäisen kerran läsnä olevaksi opiskelijaksi 1 päivänä elokuuta 2019 tai sen jälkeen.

———————

2.

Laki

tuloverolain 127 d §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan tuloverolain (1535/1992) 127 d §:n 3 momentti,
sellaisena kuin se on laissa 409/2005, seuraavasti:

127 d §

Opintolainavähennys

— —

Opintolainavähennyksen enimmäismäärä lasketaan enintään sen lainamäärän perusteella, joka vastaa yliopistolain tai ammattikorkeakoululain nojalla säädetyn kyseisen tutkinnon laajuuden mukaista opintolainamäärää. Opintolainavähennyksen määrää laskettaessa otetaan huomioon opintolainaa enintään 400 euroa tukikuukautta kohti, jos tutkinto on suoritettu suomalaisessa korkeakoulussa, tai enintään 700 euroa tukikuukautta kohti, jos tutkinto on suoritettu ulkomaisessa korkeakoulussa. Opintolainaa otetaan huomioon yhdeksältä kuukaudelta lukuvuodessa. Siltä osin kuin tutkinnon laajuus ei ole täysiä vuosia, enimmäismäärää laskettaessa otetaan huomioon opintolainaa viideltä kuukaudelta puolta lukuvuotta kohti.

— —

———

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Helsingissä 3 päivänä marraskuuta 2016

Pääministeri

Juha Sipilä

Opetus- ja kulttuuriministeri Sanni Grahn-Laasonen

Liite
Rinnakkaistekstit

1.

Laki

opintotukilain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan opintotukilain (65/1994) 11 a, 12 ja 14 a §,

sellaisina kuin ne ovat, 11 a § laissa 1402/2015, 12 § laeissa 345/2004 ja 1402/2015 ja 14 a § laeissa 408/2005, 399/2006 ja 1078/2012,

muutetaan 7 §:n 2—4 § momentti, 11, 14 ja 15 §, 15 a §:n 3 momentti, 15 f §:n 2 momentti, 16 §:n 1 momentti, 19 §, 27 §:n 5 momentti sekä 38, 39 ja 40 §,

sellaisina kuin ne ovat, 7 §:n 2 ja 3 momentti, 15 f §:n 2 momentti ja 16 §:n 1 momentti laissa 1243/2013, 7 §:n 4 momentti laissa 52/2011, 11 § laissa 1402/2015, 14 § laeissa 792/2007, 1078/2012 ja 1402/2015, 15 § laeissa 52/2011 ja 1243/2013, 15 a §:n 3 momentti laissa 345/2004, 19 § laeissa 1427/2001, 345/2004, 792/2007 ja 1402/2015, 27 §:n 5 momentti laissa 1099/2000, 38 § osaksi laissa 1237/2004, 39 § laissa 30/2007 sekä 40 § laissa 344/2002, sekä

lisätään lakiin uusi 17 a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
7 §	7 §
Opintotukeen oikeuttava aika	*Opintotukeen oikeuttava aika*
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
Korkeakouluopiskelua varten opintotukea voi saada enintään 64 tukikuukautta.	Korkeakouluopiskelua varten opintotukea voi saada enintään *54* tukikuukautta. *Tukeen oikeuttava aika on kuitenkin 57 tukikuukautta, kun alemman ja ylemmän korkeakoulututkinnon laajuus on yhteensä 360 opintopistettä.*
Yhden korkeakoulututkinnon suorittamista varten tukeen oikeuttava aika määräytyy kyseiselle tutkinnolle säädetyn laajuuden perusteella siten, että tukeen oikeuttava aika on enintään yhdeksän tukikuukautta tutkinnon laajuuden mukaista lukuvuotta kohti lisättynä viidellä tukikuukaudella. Täydet lukuvuodet ylittävältä puolelta lukuvuodelta tukeen oikeuttava aika on kuitenkin viisi tukikuukautta.	Yhden korkeakoulututkinnon suorittamista varten tukeen oikeuttava aika määräytyy kyseiselle tutkinnolle säädetyn laajuuden perusteella siten, että tukeen oikeuttava aika on enintään yhdeksän tukikuukautta tutkinnon laajuuden mukaista lukuvuotta kohti lisättynä *kolmella* tukikuukaudella. Täydet lukuvuodet ylittävältä puolelta lukuvuodelta tukeen oikeuttava aika on kuitenkin viisi tukikuukautta.

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
Jos opiskelija on otettu suorittamaan sekä alempaa että ylempää korkeakoulututkintoa, opintotuki myönnetään erikseen alemman ja ylemmän korkeakoulututkinnon suorittamiseen. Tukeen oikeuttava aika on kuitenkin yhteensä enintään näiden tutkintojen yhteenlasketun laajuuden perusteella 3 momentin mukaisesti määräytyvä tukiaika. *Sellaisessa alemmassa ja ylemmässä korkeakoulututkinnossa, jonka pääaine tai aineryhmä, johon pääaine kuuluu, on Aasian ja Afrikan kielet ja kulttuurit, tukeen oikeuttava aika on yhteensä enintään 64 tukikuukautta.*	Jos opiskelija on otettu suorittamaan sekä alempaa että ylempää korkeakoulututkintoa, opintotuki myönnetään erikseen alemman ja ylemmän korkeakoulututkinnon suorittamiseen. Tukeen oikeuttava aika on kuitenkin yhteensä enintään näiden tutkintojen yhteenlasketun laajuuden perusteella 3 momentin mukaisesti määräytyvä tukiaika.
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
11 §	11 §
Opintorahan määrä	*Opintorahan määrä*
Opintorahan määrä kuukaudessa on: 1) vanhempansa luona asuvalle opiskelijalle *55,96 euroa korkeakoulussa ja* 38,66 euroa *muussa oppilaitoksessa*, kun opiskelija on alle 20-vuotias, sekä *124,12 euroa korkeakoulussa ja* 81,39 euroa *muussa oppilaitoksessa*, kun opiskelija on täyttänyt 20 vuotta; 2) muualla kuin vanhempansa luona asuvalle opiskelijalle *147,52 euroa korkeakoulussa ja* 101,74 euroa *muussa oppilaitoksessa*, kun opiskelija on alle 18-vuotias; *3) muualla kuin vanhempansa luona asuvalle opiskelijalle korkeakoulussa 303,19 euroa ja muussa oppilaitoksessa 250,28 euroa, kun opiskelija on täyttänyt 18 vuotta;* 4) avioliitossa olevalle tai elatusvelvolliselle opiskelijalle *korkeakoulussa 303,19 euroa ja muussa oppilaitoksessa* 250,28 euroa. *Jos opiskelija on ensimmäisen kerran ottanut opiskelupaikan vastaan korkeakoulussa 1 päivänä elokuuta 2014 tai sen jälkeen alkavassa koulutuksessa taikka jos opiskelija on ilmoittautunut läsnä olevaksi korkeakoulussa ensimmäisen kerran 1 päivänä elokuuta 2014 tai sen jälkeen, on sen estämättä mitä 1 momentissa säädetään, opintorahan määrä korkeakoulussa:* *1) vanhempansa luona asuvalle opiskelijalle 62,06 euroa kuukaudessa, kun opiskelija on alle 20-vuotias ja 137,35 euroa kuukau-*	Opintorahan määrä kuukaudessa on: 1) vanhempansa luona asuvalle opiskelijalle 38,66 euroa, kun opiskelija on alle 20-vuotias, sekä 81,39 euroa, kun opiskelija on täyttänyt 20 vuotta; 2) muualla kuin vanhempansa luona asuvalle opiskelijalle 101,74 euroa, kun opiskelija on alle 18-vuotias*, sekä 250,28 euroa, kun opiskelija on täyttänyt 18 vuotta*; 3) avioliitossa olevalle tai elatusvelvolliselle opiskelijalle 250,28 euroa. *Jos opiskelijan vanhempien tuloverolain (1535/1992) 30 §:ssä tarkoitettujen puhtaiden ansio- ja pääomatulojen yhteismäärä on enintään 20 700 euroa vuodessa, korotetaan 1 momentissa säädettyä opintorahan määrää seuraavasti:* *1) 38,66 euron opintorahaa enintään 59,01 eurolla;*

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
dessa, kun opiskelija on täyttänyt 20 vuotta; *2) muualla kuin vanhempansa luona asuvalle opiskelijalle 163,80 euroa kuukaudessa, kun opiskelija on alle 18-vuotias ja 336,76 euroa kuukaudessa, kun opiskelija on täyttänyt 18 vuotta;* *3) avioliitossa olevalle tai elatusvelvolliselle opiskelijalle 336,76 euroa kuukaudessa.* Jos opiskelija asuu vanhemmaltaan vuokraamassaan tai vanhempansa omistamassa asunnossa, joka on samassa kiinteistössä kuin vanhemman vakituinen asunto, opintoraha myönnetään samansuuruisena kuin vanhempansa luona asuvalle opiskelijalle.	*2) 81,39 euron opintorahaa enintään 101,74 eurolla;* *3) 101,74 euron opintorahaa enintään 101,74 eurolla.* *Edellä 2 momentissa säädetty korotus pienenee jokaista tulorajan ylittävää täyttä 2 070:tä euroa kohden 10 prosenttia. Korotusta ei makseta, jos 2 momentissa tarkoitettujen tulojen yhteismäärä ylittää 39 000 euroa.* *Opiskelija on oikeutettu määrältään samaan opintorahaan kuin vanhempansa luona asuva opiskelija, jos opiskelija asuu vanhemmaltaan vuokraamassaan tai vanhempansa omistamassa asunnossa, joka on samassa kiinteistössä kuin vanhemman vakituinen asunto.*
Oikeus *1 momentin 1 ja 3 kohdassa sekä 2 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitettuun* korkeampaan opintorahaan iän perusteella alkaa sen kuukauden alusta, jona tuensaaja täyttää kohdassa säädetyn iän.	Oikeus korkeampaan opintorahaan iän perusteella alkaa sen kuukauden alusta, jona tuensaaja täyttää säädetyn iän.
11 a §	11 a §
Opintorahan korottaminen vanhempien tulojen perusteella	*Opintorahan korottaminen vanhempien tulojen perusteella*
Jos opiskelijan vanhempien tuloverolain (1535/1992) 30 §:ssä tarkoitettujen puhtaiden ansio- ja pääomatulojen yhteismäärä on enintään 20 700 euroa vuodessa, korotetaan tämän lain 11 §:ssä säädettyä opintorahan määrää korkeakoulussa seuraavasti: *1) 55,96 euron opintorahaa enintään 76,31 eurolla;* *2) 62,06 euron opintorahaa enintään 76,31 eurolla;* *3) 124,12 euron opintorahaa enintään 147,52 eurolla;* *4) 137,35 euron opintorahaa enintään 147,52 eurolla;* *5) 147,52 euron opintorahaa enintään 147,52 eurolla;* *6) 163,80 euron opintorahaa enintään*	(kumotaan)

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
147,52 eurolla. *Jos muussa oppilaitoksessa opiskelevan opiskelijan vanhempien tuloverolain 30 §:ssä tarkoitettujen puhtaiden ansio- ja pääomatulojen yhteismäärä on enintään 20 700 euroa vuodessa, korotetaan edellä 11 §:ssä säädettyä opintorahan määrää seuraavasti:* *1) 38,66 euron opintorahaa enintään 59,01 eurolla;* *2) 81,39 euron opintorahaa enintään 101,74 eurolla;* *3) 101,74 euron opintorahaa enintään 101,74 eurolla.* Edellä 1 ja 2 momentissa säädetty korotus pienenee jokaista tulorajan ylittävää täyttä 2 070:tä euroa kohden 10 prosenttia. Korotusta ei makseta, jos 1 tai 2 momentissa tarkoitettujen tulojen yhteismäärä ylittää 39 000 euroa.	
12 §	12 §
Opintorahan korottaminen samaksi kuin korkeakoulussa	*Opintorahan korottaminen samaksi kuin korkeakoulussa*
Opintorahan määrä on sama kuin 11 §:n 2 momentissa säädetään, jos opiskelija opiskelee jossain seuraavista oppilaitoksista tai suorittaa seuraavia opintoja: *1) ulkomaiset ammatilliset oppilaitokset;* *2) kotimaassa suoritettavaan ammatilliseen koulutukseen liittyvä, vähintään kaksi kuukautta kestävä vaihto-opiskelu ulkomailla;* *3) Ahvenanmaalla suoritettava ammatillinen koulutus, kun opintoihin ei liity opintososiaalisia etuja;* *4) Snellman-korkeakoulu -nimisessä oppilaitoksessa suoritettavat steinerpedagogisen opettajankoulutuksen opinnot yleisopintolinjan opintoja lukuun ottamatta*.	(kumotaan)
14 §	14 §
Asumislisä	*Asumislisä*
Asumislisään on oikeutettu opiskelija, joka asuu vuokra- tai asumisoikeusasunnossa. Asumislisään ei kuitenkaan ole oikeutettu opiskelija, joka:	*Asumislisään on oikeutettu ulkomailla vuokralla asuva ja opiskeleva opiskelija, jolla on asumismenoja. Asumislisän määrä on 210 euroa kuukaudessa. Asumislisään ei kui-*

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
1) asuu vanhempansa luona; 2) asuu samassa asunnossa oman tai puolisonsa lapsen kanssa; 3) asuu puolisonsa omistamassa asunnossa; 4) olisi oikeutettu maksuttomaan asuntolapaikkaan, ellei ole erityisen painavia syitä sille, että opiskelija ei voi ottaa asuntolapaikkaa vastaan; taikka 5) saa eläkkeensaajan asumistuesta annetun lain (571/2007) mukaista asumistukea tai asuu samassa asunnossa mainitun lain mukaista asumistukea saavan puolisonsa kanssa. Sen estämättä, mitä 1 momentin 2 ja 5 kohdassa säädetään, opiskelijalle voidaan kuitenkin myöntää asumislisä sellaisen asunnon asumismenoihin, joka on vuokrattu opiskelun vuoksi ja sijaitsee muulla paikkakunnalla kuin perheen vakituinen asunto. Ulkomailla opiskelevalle myönnetään asumislisää samoin edellytyksin kuin Suomessa opiskelevalle. Ulkomailla opiskelevalla ja asuvalla on kuitenkin oikeus asumislisään sen estämättä, mitä 1 momentin 2 kohdassa säädetään.	*tenkaan ole oikeutettu ulkomailla asuva opiskelija, joka asuu vanhempansa luona tai vanhempansa tai puolisonsa omistamassa asunnossa. Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää asumislisän määrästä maissa, joissa vuokrataso on alhainen.* *Suomessa kansanopistossa tai liikunnan koulutuskeskuksessa taikka Saamelaisalueen koulutuskeskuksessa maksullisella linjalla opiskeleva, oppilaitoksen asuntolassa asuva opiskelija on oikeutettu asumislisään, jonka määrä on 88,87 euroa kuukaudessa.*
14 a §	14 a §
Asumislisän määrä	*Asumislisän määrä*
Asumislisän määrä on 80 prosenttia kuukausivuokrasta, käyttövastikkeesta taikka niihin rinnastettavista vuokrasopimuksen tai asumisoikeussopimuksen mukaisista kiinteän suuruisista kuukausittaisista asumismenoista. Asumislisää myönnettäessä asumismenoja ei oteta huomioon 252 euron ylittävältä osalta. Opiskelijan osuus asumismenoista saadaan jakamalla koko asunnon asumismenot asukkaiden lukumäärällä, jollei erityisestä syystä hyväksytä muuta jakoperustetta. *Jos opiskelija asuu vanhemmaltaan vuokraamassaan tai vanhempansa omistamassa asunnossa, asumislisän määrä on enintään 58,87 euroa kuukaudessa. Kansanopiston tai liikunnan koulutuskeskuksen maksullisella linjalla opiskelevan, oppilaitoksen asuntolassa asuvan opiskelijan asumislisän määrä on 88,87 euroa kuukaudessa.* *Asumislisän määrä on 210 euroa kuukau-*	(kumotaan)

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
dessa, jos opiskelija opiskelee ja asuu ulkomailla. Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää asumislisän määrästä maissa, joissa vuokrataso on alhainen.	
Asumislisää ei makseta, jos asumismenot ovat alle 33,63 euroa kuukaudessa.	
15 §	15 §
Opintolainan valtiontakaus	*Opintolainan valtiontakaus*
Opintolainan valtiontakaus myönnetään opiskelijalle, joka saa tämän lain mukaista opintorahaa tai aikuiskoulutustuesta annetun lain mukaista aikuiskoulutustukea.	Opintolainan valtiontakaus myönnetään opiskelijalle, joka saa tämän lain mukaista opintorahaa tai aikuiskoulutustuesta annetun lain mukaista aikuiskoulutustukea.
Valtiontakaus myönnetään myös:	Valtiontakaus myönnetään myös:
1) opiskelijalle, joka on täyttänyt 18 vuotta ja joka ei vanhempiensa tulojen perusteella ole oikeutettu opintorahaan;	1) opiskelijalle, joka on täyttänyt 18 vuotta ja joka ei vanhempiensa tulojen perusteella ole oikeutettu opintorahaan;
2) muualla kuin vanhempansa luona asuvalle opiskelijalle, jonka elatusta varten maksetaan lapsilisää ja joka vanhempiensa tulojen perusteella olisi oikeutettu opintorahaan; tai	2) muualla kuin vanhempansa luona asuvalle opiskelijalle, jonka elatusta varten maksetaan lapsilisää ja joka vanhempiensa tulojen perusteella olisi oikeutettu opintorahaan; tai
3) opiskelijalle, jolle ei 20 §:n mukaan myönnetä opintorahaa.	3) opiskelijalle, jolle ei 20 §:n mukaan myönnetä opintorahaa.
Opintorahaa saavalle korkeakouluopiskelijalle valtiontakaus myönnetään ilman erillistä hakemusta. Aikuiskoulutustukea saavalle valtiontakaus voidaan myöntää muihinkin kuin 4 §:ssä tarkoitettuihin opintoihin.	Opintorahaa saavalle korkeakouluopiskelijalle valtiontakaus myönnetään ilman erillistä hakemusta. Aikuiskoulutustukea saavalle valtiontakaus voidaan myöntää muihinkin kuin 4 §:ssä tarkoitettuihin opintoihin.
Valtiontakausta ei myönnetä opiskelijalle:	Valtiontakausta ei myönnetä opiskelijalle:
1) joka on suorittamassa vapausrangaistusta;	1) joka on suorittamassa vapausrangaistusta; tai
2) jonka opintolaina on takausvastuun perusteella Kansaneläkelaitoksen perittävänä, ellei Kansaneläkelaitos erityisestä syystä toisin määrää; *tai*	2) jonka opintolaina on takausvastuun perusteella Kansaneläkelaitoksen perittävänä, ellei Kansaneläkelaitos erityisestä syystä toisin määrää.
3) jolla on luottotietolain (527/2007) 4 luvussa tarkoitettuun luottotietorekisteriin rekisteröity maksuhäiriö.	
Valtiontakaus voidaan kuitenkin myöntää, vaikka opiskelijalla olisi 4 momentin 3 kohdassa tarkoitettu maksuhäiriö, jos:	
1) maksuhäiriö on yksittäinen, määrältään vähäinen ja sen rekisteröinnistä on kulunut kohtalaisen pitkä aika;	
2) merkinnän aiheuttanut velka on suoritettu; tai	

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
3) valtiontakauksen myöntämiselle on muu erityinen syy. Valtiontakaus myönnetään enintään lukuvuodeksi kerrallaan. Päätös valtiontakauksen myöntämisestä voi kuitenkin sisältää valtiontakauksen lukuvuotta edeltävää kesä- ja heinäkuuta varten. Jos opiskelu kestää enintään 12 kuukautta, valtiontakaus voidaan myöntää yhdellä päätöksellä koko opiskeluajalle	Valtiontakaus myönnetään enintään lukuvuodeksi kerrallaan. Päätös valtiontakauksen myöntämisestä voi kuitenkin sisältää valtiontakauksen lukuvuotta edeltävää kesä- ja heinäkuuta varten. Jos opiskelu kestää enintään 12 kuukautta, valtiontakaus voidaan myöntää yhdellä päätöksellä koko opiskeluajalle.
15 a §	15 a §
Opintolainan nostaminen	*Opintolainan nostaminen*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Opintolaina nostetaan seuraavasti: *1) ulkomaisessa oppilaitoksessa suoritettavaan tutkintoon, tieteellisiin jatko-opintoihin, aikuiskoulutustuen saajalle tai enintään 12 kuukautta kestäviin opintoihin myönnetty opintolaina voidaan nostaa yhtenä eränä;* *2) korkeakouluopintoihin myönnetystä lainasta syyslukukaudelle tarkoitettu osuus voidaan nostaa aikaisintaan 1 päivänä elokuuta ja kevätlukukaudelle tarkoitettu osuus aikaisintaan 1 päivänä tammikuuta;* *3) muussa oppilaitoksessa harjoitettaviin opintoihin tarkoitettu opintolaina on nostettavissa seuraavasti:* *a) elo-lokakuulle tarkoitetut lainaerät aikaisintaan 1 päivänä elokuuta;* *b) marras- ja joulukuulle tarkoitetut lainaerät aikaisintaan 1 päivänä marraskuuta;* *c) tammi- ja helmikuulle tarkoitetut lainaerät aikaisintaan 1 päivänä tammikuuta;* *d) maalis-heinäkuulle tarkoitetut lainaerät aikaisintaan 1 päivänä maaliskuuta.*	*Syyslukukaudelle tarkoitettu osuus lainasta voidaan nostaa aikaisintaan 1 päivänä elokuuta ja kevätlukukaudelle tarkoitettu osuus aikaisintaan 1 päivänä tammikuuta. Ulkomaisessa oppilaitoksessa suoritettavaan tutkintoon, tieteellisiin jatko-opintoihin, aikuiskoulutustuen saajalle tai enintään 12 kuukautta kestäviin opintoihin myönnetty opintolaina voidaan nostaa yhtenä eränä.*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
15 f §	15 f §
Opintolainahyvityksen määrä	*Opintolainahyvityksen määrä*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Opintolainahyvityksen määrä lasketaan enintään sen lainamäärän perusteella, joka vastaa tutkinnon tavoitteellisen suorittamisajan tai laajuutta vastaavan ajan mukaista opintolainan määrää. *Valtiontakauksen*	Opintolainahyvityksen määrä lasketaan enintään sen lainamäärän perusteella, joka vastaa tutkinnon tavoitteellisen suorittamisajan tai laajuutta vastaavan ajan mukaista opintolainan määrää. *Opintolainahyvityksen*

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
enimmäismäärää vastaava määrä opintolainaa otetaan huomioon yhdeksältä kuukaudelta lukuvuodessa. Siltä osin kuin tutkinnon tavoitteellinen suorittamisaika tai laajuus ei ole täysiä vuosia, hyvityksen enimmäismäärää laskettaessa opintolainaa otetaan huomioon viideltä kuukaudelta puolta lukuvuotta kohti. *Enimmäislainamäärä lasketaan tutkinnon suorittamishetkellä voimassa olevien opintolainan valtiontakauksen enimmäismäärää koskevien säännösten mukaan.*	*määrää laskettaessa otetaan huomioon opintolainaa enintään 400 euroa tukikuukautta kohti, jos tutkinto on suoritettu suomalaisessa korkeakoulussa, tai enintään 700 euroa tukikuukautta kohti, jos tutkinto on suoritettu ulkomaisessa korkeakoulussa. Opintolainaa otetaan huomioon yhdeksältä kuukaudelta lukuvuodessa.* Siltä osin kuin tutkinnon tavoitteellinen suorittamisaika tai laajuus ei ole täysiä vuosia, hyvityksen enimmäismäärää laskettaessa opintolainaa otetaan huomioon viideltä kuukaudelta puolta lukuvuotta kohti.
16 §	16 §
Valtiontakauksen määrä	*Valtiontakauksen määrä*
Opintolainan valtiontakauksen määrä tukikuukautta kohden on: 1) korkeakouluopiskelijalla ja aikuiskoulutustukea saavalla 400 euroa; 2) muulla kuin korkeakouluopiskelijalla *400* euroa, jos opiskelija on täyttänyt 18 vuotta, ja 260 euroa, jos opiskelija on alle 18-vuotias; oikeus korkeampaan valtiontakaukseen alkaa sen kuukauden alusta, jona opiskelija täyttää 18 vuotta; 3) ulkomailla opiskelevalla opiskelijalla *700* euroa.	Opintolainan valtiontakauksen määrä tukikuukautta kohti on: 1) korkeakouluopiskelijalla ja aikuiskoulutustukea saavalla *650* euroa; 2) muulla kuin korkeakouluopiskelijalla *650* euroa, jos opiskelija on täyttänyt 18 vuotta, ja *300* euroa, jos opiskelija on alle 18-vuotias; oikeus korkeampaan valtiontakaukseen alkaa sen kuukauden alusta, jona opiskelija täyttää 18 vuotta; 3) ulkomailla opiskelevalla opiskelijalla *800* euroa.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
	17 a §
	Opiskelijan omien tulojen tulorajojen tarkistaminen
	Edellä 17 §:ssä säädettyjä tulorajoja tarkistetaan joka toinen vuosi 1 päivästä tammikuuta yleisen ansiotasoindeksin muutoksen mukaisesti, mutta vain, jos tulorajat nousevat indeksimuutoksen johdosta. Tulorajojen tarkistukset vastaavat kulloinkin kolmannen vuosineljänneksen loppuun mennessä toteutunutta kahden vuoden ajanjaksona tapahtunutta muutosta. Yleisen ansiotasoindeksin

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
	mukainen euromäärä pyöristetään lähimpään euroon.
19 §	19 §
Vanhempien tulojen huomioon ottaminen	*Vanhempien tulojen huomioon ottaminen*
Vanhempien tuloja ei oteta huomioon korkeakouluopiskelijoiden opintotukea myönnettäessä.	
Muiden kuin korkeakouluopiskelijoiden vanhempien tulot otetaan huomioon opintorahaa myönnettäessä, jos opiskelija on alle 20-vuotias, sekä asumislisää myönnettäessä, jos opiskelija on alle 18-vuotias. Tulot otetaan huomioon mainitun ikärajan täyttämistä edeltävän kalenterikuukauden loppuun. Vanhempien tuloja ei kuitenkaan oteta huomioon, jos opiskelija on avioliitossa tai elatusvelvollinen. Jos opiskelijan vanhemmat ovat eronneet tai asuvat pysyvästi välien rikkoutumisen vuoksi erillään, vain sen vanhemman tulot otetaan huomioon, jonka luona opiskelija asuu tai on viimeksi asunut. Jos opiskelija on alle 18-vuotias ja hän on vanhempansa ja tämän uuden aviopuolison yhteisessä kodissa huollettavana, myös uuden aviopuolison tulot otetaan huomioon.	Muiden kuin korkeakouluopiskelijoiden vanhempien tulot otetaan huomioon opintorahaa myönnettäessä, jos opiskelija on alle 20-vuotias *ja asuu vanhempansa luona,* sekä asumislisää myönnettäessä, jos opiskelija on alle 18-vuotias. Tulot otetaan huomioon mainitun ikärajan täyttämistä edeltävän kalenterikuukauden loppuun. Vanhempien tuloja ei kuitenkaan oteta huomioon, jos opiskelija on avioliitossa tai elatusvelvollinen. Jos opiskelijan vanhemmat ovat eronneet tai asuvat pysyvästi välien rikkoutumisen vuoksi erillään, vain sen vanhemman tulot otetaan huomioon, jonka luona opiskelija asuu tai on viimeksi asunut. Jos opiskelija on alle 18-vuotias ja hän on vanhempansa ja tämän uuden aviopuolison yhteisessä kodissa huollettavana, myös uuden aviopuolison tulot otetaan huomioon.
Opiskelijalla on oikeus täysimääräiseen opintorahaan ja asumislisään, jos vanhempien tuloverolain 30 §:ssä tarkoitettujen puhtaiden ansio- ja pääomatulojen määrä on enintään 40 800 euroa vuodessa. Opintorahaa ja asumislisää vähennetään jokaista tulorajan ylittävää täyttä 1 010:tä euroa kohden viisi prosenttia	Opiskelijalla on oikeus täysimääräiseen opintorahaan ja asumislisään, jos vanhempien tuloverolain 30 §:ssä tarkoitettujen puhtaiden ansio- ja pääomatulojen määrä on enintään 40 800 euroa vuodessa. Opintorahaa ja asumislisää vähennetään jokaista tulorajan ylittävää täyttä 1 010:tä euroa kohden viisi prosenttia.
Muussa oppilaitoksessa kuin korkeakoulussa opiskelevalla 18 tai 19-vuotiaalla, joka asuu muualla kuin vanhempansa luona, on kuitenkin oikeus täysimääräiseen opintorahaan, jos vanhempien tuloverolain 30 §:ssä tarkoitettujen puhtaiden ansio- ja pääomatulojen määrä on enintään 60 000 euroa vuodessa. Opintorahaa vähennetään jokaista tulorajan ylittävää täyttä 1 010:tä euroa kohden viisi prosenttia.	

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
27 §	27 §
Takaisinperintä	*Takaisinperintä*
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
Opiskelijan omien tulojen perusteella takaisinperittäväksi määrätyn opintorahan ja asumislisän määrää korotetaan *15* prosentilla, jollei valtioneuvoston asetuksella säädetä alemmasta korotuksesta.	Opiskelijan omien tulojen perusteella takaisinperittäväksi määrätyn opintorahan ja asumislisän määrää korotetaan *7,5* prosentilla, jollei valtioneuvoston asetuksella säädetä alemmasta korotuksesta.
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
38 §	38 §
Takaussaatavan takaisin periminen	***Opintolainan takaussaatava***
Opintolainan valtiontakaukseen perustuva takaussaatava sekä sille tämän lain nojalla perittävä korko saadaan ilman tuomiota tai päätöstä ulosottaa lainan saajalta siinä järjestyksessä kuin verojen ja maksujen perimisestä ulosottotoimin annetussa laissa (367/1961) säädetään. Mitä sanotussa laissa säädetään saamisen vanhentumisesta, ei kuitenkaan koske edellä tässä momentissa tarkoitettua valtion takautumisoikeutta. Kansaneläkelaitos voi myöntää takaisinperinnässä maksuaikaa taikka käyttää muita maksujärjestelyjä, jos siihen on lainansaajan maksukykyyn liittyvä perusteltu syy taikka maksamatta jääneiden määrien kertyminen voidaan siten turvata.	*Opintolainansaaja on velvollinen maksamaan valtiontakauksen perusteella luottolaitokselle maksetun määrän (takaussaatava) Kansaneläkelaitokselle. Takaussaatavalle on maksettava korkolain (633/1982) 4 §:n 1 momentin mukaista korkoa, jollei valtioneuvoston asetuksella säädetä alemmasta korosta.* *Kansaneläkelaitos voi sopia takaussaatavan maksujärjestelyistä opintolainansaajan kanssa.* *Takaussaatava sekä sille perittävä korko on suoraan ulosottokelpoinen. Sen perimisestä säädetään verojen ja maksujen täytäntöönpanosta annetussa laissa (706/2007). Mitä mainitussa laissa säädetään saamisen vanhentumisesta, ei kuitenkaan koske 1 momentissa tarkoitettua valtion takautumisoikeutta.*
39 §	39 §
Maksuvapautuksen myöntäminen	*Maksuvapautuksen myöntäminen*
Opintolainan valtiontakaukseen perustuvan takaussaatavan sekä sille kertyneiden korkojen maksamisesta valtiolle myönnetään maksuvapautus, kun lainansaaja on kuollut. Maksuvapautus voidaan myöntää myös, jos lainansaaja on pysyvästi työkyvytön tai hänen määräaikainen työkyvyttömyytensä on kestänyt yhteensä vähintään viisi vuotta ja takaisinperintää olisi lainansaajan taloudelli-	*Opintolainansaajalla on oikeus saada vapautus koron maksamisesta takaussaatavalle sille ajalle, jolta lainansaajan keskimääräiset veronalaiset tulot eivät ylitä 16 a §:ssä säädettyjä korkoavustuksen myöntämisen edellytyksenä olevia tulorajoja.* *Opintolainansaajalla on oikeus saada vapautus takaussaatavan ja sille kertyneiden korkojen maksamisesta, jos:*

Voimassa oleva laki

nen tilanne ja muut olosuhteet huomioon ottaen pidettävä kohtuuttomana.

Maksuvapautus voidaan myöntää osittaisena silloin, kun lainansaajan taloudellinen tilanne on heikentynyt pitkään kestäneen työttömyyden, sairauden tai muun syyn vuoksi siten, että lainan takaisinperimistä kokonaan olisi pidettävä kohtuuttomana.

Opintolainan valtiontakaukseen perustuvan takaussaatavan sekä sille kertyneiden korkojen takaisinperinnästä voidaan luopua kokonaan, kun takaisinperittävä määrä on vähäinen, kun takaisinperintää ei lainansaajan taloudellinen tilanne huomioon ottaen ole enää tarkoituksenmukaista jatkaa tai kun perinnän jatkamisesta aiheutuisi perimättä olevaan määrään nähden kohtuuttomat kustannukset.

40 §

Takaussaatavasta perittävä korko

Lainansaajan on maksettava valtion koko takaussaatavalle enintään korkolain (633/1982) 4 §:n 1 momentin mukaista korkoa, jollei valtioneuvoston asetuksella säädetä alemmasta korosta.

Ehdotus

1) lainansaaja on pysyvästi työkyvytön tai hänen määräaikainen työkyvyttömyytensä on kestänyt yhtäjaksoisesti vähintään viisi vuotta; ja

2) lainansaajan keskimääräiset veronalaiset tulot eivät ylitä 1 momentin mukaisia tulorajoja.

Maksuvapautus myönnetään hakemuksesta. Vapautusta koronmaksusta 1 momentin mukaisesti ei myönnetä ilman erityisen painavaa syytä takautuvasti pidemmältä kuin yhden vuoden ajalta ennen sen hakemista.

40 §

Takaussaatavan perinnästä luopuminen

Opintolainan valtiontakaukseen perustuvan takaussaatavan ja sille kertyneiden korkojen perinnästä voidaan luopua kokonaan, kun:

1) perittävä määrä on vähäinen;

2) perintää ei lainansaajan taloudellinen tilanne huomioon ottaen ole enää tarkoituksenmukaista jatkaa; tai

3) perinnän jatkamisesta aiheutuisi perimättä olevaan määrään nähden kohtuuttomat kustannukset.

Takaussaatavan ja sille kertyneiden korkojen perinnästä luovutaan, kun lainansaaja on kuollut.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 . Sen 17 a § ja 19 § tulevat kuitenkin voimaan 1 päivänä tammikuuta 2018.

Lain 7 §:n 2 momentin enimmäistukiaikaa sovelletaan korkeakoulututkinnon suorittaneeseen korkeakouluopiskelijaan, joka ottaa opiskelupaikan vastaan tai ilmoittautuu läsnä olevaksi korkeakouluopintoihin 1 päivänä elokuuta 2017 tai sen jälkeen. Ennen tämän lain voimaantuloa aloitettuihin korkeakouluopintoihin sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita enimmäistukiaikaa koskevia säännöksiä.

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
	Lain 7 §:n 3 momenttia sovelletaan opiskelijaan, joka on ottanut opiskelupaikan vastaan korkeakoulussa ensimmäisen kerran 1 päivänä elokuuta 2017 tai sen jälkeen. Edellä mainittua lainkohtaa sovelletaan myös opiskelijaan, joka on ottanut opiskelupaikan vastaan ennen 1 päivä elokuuta 2017, jos hän on ilmoittautunut läsnä olevaksi ensimmäisen kerran 1 päivänä elokuuta 2017 tai sen jälkeen. Opiskelijaan, joka on ottanut opiskelupaikan vastaan ja ilmoittautunut läsnä olevaksi korkeakoulussa ensimmäisen kerran ennen lain voimaantuloa, sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä. *Ensimmäinen tämän lain 17 a §:ssä tarkoitettu ansiotasoindeksiin perustuva tulorajojen tarkistus tehdään 1 päivänä tammikuuta 2018, ja se vastaa lokakuun 2015 alusta lukien syyskuun 2017 loppuun mennessä tapahtunutta ansiotasoindeksin muutosta.* *Lain 27 §:ää sovelletaan ensimmäisen kerran vuonna 2018 tehtävään vuoden 2016 tulovalvontaan.* *Opintolainavähennykseen ei ole oikeutta opintolainansaajalla, joka ottaa opiskelupaikan vastaan ensimmäisen vähennykseen oikeuttavan korkeakoulututkinnon suorittamiseksi tai ilmoittautuu kyseisissä opinnoissa ensimmäisen kerran läsnä olevaksi opiskelijaksi 1 päivänä elokuuta 2019 tai sen jälkeen.*

———

2.

Laki

tuloverolain 127 d §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan tuloverolain (1535/1992) 127 d §:n 3 momentti,
sellaisena kuin se on laissa 409/2005, seuraavasti

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
127 d §	127 d §
Opintolainavähennys	*Opintolainavähennys*
— — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — —
Opintolainavähennyksen enimmäismäärä lasketaan enintään sen lainamäärän perusteella, joka vastaa yliopistolain *(645/1997)* tai ammattikorkeakoululain *(351/2003)* nojalla säädetyn kyseisen tutkinnon laajuuden mukaista opintolainamäärää*, kun valtiontakauksen enimmäismäärää vastaava määrä opintolainaa otetaan huomioon yhdeksältä kuukaudelta yhtä lukuvuotta kohti*. Siltä osin kuin tutkinnon laajuus ei ole täysiä vuosia, enimmäismäärää laskettaessa otetaan huomioon opintolainaa viideltä kuukaudelta puolta lukuvuotta kohti. *Tutkinnon laajuuden mukainen enimmäislainamäärä lasketaan tutkinnon suorittamishetkellä voimassa olevien opintolainan valtiontakauksen enimmäismäärää koskevien säännösten mukaan.*	Opintolainavähennyksen enimmäismäärä lasketaan enintään sen lainamäärän perusteella, joka vastaa yliopistolain tai ammattikorkeakoululain nojalla säädetyn kyseisen tutkinnon laajuuden mukaista opintolainamäärää. *Opintolainavähennyksen määrää laskettaessa otetaan huomioon opintolainaa enintään 400 euroa tukikuukautta kohti, jos tutkinto on suoritettu suomalaisessa korkeakoulussa, tai enintään 700 euroa tukikuukautta kohti, jos tutkinto on suoritettu ulkomaisessa korkeakoulussa. Opintolainaa otetaan huomioon yhdeksältä kuukaudelta lukuvuodessa.* Siltä osin kuin tutkinnon laajuus ei ole täysiä vuosia, enimmäismäärää laskettaessa otetaan huomioon opintolainaa viideltä kuukaudelta puolta lukuvuotta kohti.
— — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — —

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .